

Desigualtat social i pobresa a la ciutat de Barcelona en temps de crisi

BCN

DESIGUALTAT SOCIAL I POBRESA A LA CIUTAT DE BARCELONA EN TEMPS DE CRISI

CRÈDITS

Desigualtat social i pobresa a la ciutat de Barcelona en temps de crisi

Aquest estudi ha estat encarregat pel Departament de Recerca i Coneixement de l'Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports a l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IERMB)

Equip investigador:

Lara Navarro-Varas i Sergio Porcel

Equip estadístic i cartogràfic:

Alícia Sánchez, Marta Rams i Francesc Coll

Suport tècnic:

Elisabet Queralt

Bellaterra, abril de 2013

Edició:

Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports
Ajuntament de Barcelona

Coordinació de l'edició:

Departament de Recerca i Coneixement. Direcció d'Estratègia i Innovació

Assessorament lingüístic:

Coral Romà

Disseny gràfic i maquetació:

Jordi Salvany

ÍNDEX

1.	Introducció	5
2.	Vulnerabilitat laboral	6
2.1.	L'evolució estructural del mercat de treball a Barcelona	6
2.2.	L'atur de llarga durada	8
2.3.	L'atur a la llar	9
2.4.	La cobertura pública de l'atur	10
2.5.	Les condicions laborals en temps de crisi a la ciutat	12
2.5.1.	La subocupació	12
2.5.2.	La temporalitat de l'ocupació	12
2.5.3.	La pobresa laboral	13
3.	Vulnerabilitat educativa	15
3.1.	Desigualtats formatives	15
3.2.	Pautes formatives de les noves generacions	18
4.	Vulnerabilitat residencial	21
4.1.	L'accés a l'habitatge: sobrecàrrega i endeutament de les famílies	21
5.	Vulnerabilitat relacional	26
6.	Distribució de la renda i desigualtat	28
7.	Vulnerabilitat econòmica: pobresa monetària i privació material	31
7.1.	L'evolució de la pobresa monetària en el període 2006-2011	31
7.2.	El perfils socials més afectats per la pobresa monetària	33
7.3.	El paper de les transferències socials	38
7.4.	L'abast de la privació material	39
7.5.	Els perfils socials més afectats per la privació material	40
7.6.	La insuficiència d'ingressos, de béns bàsics i de treball remunerat: pobresa o exclusió social...	44
8.	La vulnerabilitat social als barris de Barcelona en el context de crisi	45
8.1.	La distribució de la renda familiar disponible a la ciutat	45
8.2.	La solitud residencial de la gent gran	48
8.3.	Dinàmiques residencials de la població immigrada	50
8.4.	La concentració de població no qualificada a la ciutat	52
8.5.	La distribució del risc de vulnerabilitat social a la ciutat i les principals àrees afectades per la crisi	54
9.	Conclusions	56
10.	Bibliografia	60

1. INTRODUCCIÓ

La profunda crisi econòmica i financera que des del 2008 colpeja les societats dels països del sud i de l'est d'Europa està castigant greument les condicions de vida d'aquestes poblacions. A Catalunya, per exemple, s'està produint un augment generalitzat de les situacions de risc de pobresa i d'exclusió social provocat per la destrucció massiva d'ocupació, l'impacte de l'atur a les llars, l'empitjorament progressiu de les condicions laborals i les deficiències que presenta el sistema de protecció social per donar resposta a la complexitat de la situació actual. Tot indica, doncs, que els estralls provocats per aquesta recessió econòmica estan agreujant les problemàtiques socials ja existents durant el període precrisi i que, fins i tot, estan arribant a afectar grups socials que anys enrere eren considerats com a benestants.

Però, com està afectant aquest procés la ciutat de Barcelona? Aquest estudi pretén donar resposta precisament a aquesta pregunta, a partir de l'anàlisi detallada dels principals indicadors relacionats amb la cohesió social. Aquesta anàlisi permetrà tenir una visió de com està evolucionant la vulnerabilitat social a la capital catalana entre els barris que la conformen i també en relació amb altres realitats socials i territorials del seu entorn més proper. El coneixement d'aquestes situacions esdevé de vital importància per a les Administracions, en la mesura que mitjançant polítiques socials i estratègies d'inclusió es pot donar resposta a les desigualtats emergents.

2. VULNERABILITAT LABORAL

2.1. L'evolució estructural del mercat de treball a Barcelona

L'absència o la pèrdua de l'ocupació és sovint el desencadenant de processos d'exclusió, no tan sols per les conseqüències de la manca de recursos monetaris sinó també pel seu paper en la construcció de la identitat i en el sentiment de pertinença a una societat determinada. Des del punt de vista de l'ocupació, Espanya i Catalunya van tenir un comportament diferent del de la resta de països de la Unió Europea durant el període d'expansió econòmica (1996-2007) i malauradament també en el moment de crisi actual. Espanya ha liderat el creixement de l'atur a Europa des que va començar la crisi, de la mateixa forma que va liderar la creació d'ocupació durant el període precrisi (Muñoz de Bustillo i Antón, 2011). Aquests moviments tan sobtats incideixen greument sobre la població si alhora també es considera la prolongació en el temps del procés recessiu.

Tant a la ciutat de Barcelona com al conjunt de Catalunya, la crisi econòmica i financera ha provocat una profunda transformació de l'estructura del mercat de treball que, principalment, ha estat marcada per una intensa destrucció de l'ocupació i per l'increment desbocat de l'atur. Així es posa de manifest si s'observa l'evolució de les taxes d'activitat, ocupació i atur entre l'any 2006 i el 2011 (taula 1). En termes generals, a tots els territoris s'observa un lleu augment de l'activitat (persones inactives que esdevenen actives), un descens de l'ocupació i un augment desmesurat de les taxes d'atur.

Ara bé, en termes territorials s'observen diferències significatives. La qüestió més rellevant és que la ciutat de Barcelona registra una caiguda de la taxa d'ocupació (del 53,9% al 49,6%) més suau que el conjunt de la província de Barcelona (del 56,1% al 47,8%) i que Catalunya (del 56,6% al 47,7%), la qual cosa es reflecteix també en un increment més moderat de la taxa d'atur a la capital. Tal i com es pot observar a la taula 1, la taxa d'atur a Barcelona s'ha doblat entre el 2006 i el 2011, mentre que al conjunt de la província i a Catalunya durant el mateix període l'atur s'ha multiplicat per tres (del 7,9 % al 23% i del 7,5% al 23,6%).

6

Qualitat de Vida,
Igualtat i Esports

Desigualtat social
i pobresa a la ciutat
de Barcelona en
temps de crisi

Taula 1. Evolució de les taxes d'activitat, ocupació i atur.* Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2006 i 2011**

	Taxa d'activitat		Taxa d'ocupació		Taxa d'atur	
	2006	2011	2006	2011	2006	2011
Barcelona	58,1	59,6	53,9	49,6	7,4	16,9
Província de Barcelona	61,0	62,1	56,1	47,8	7,9	23,0
Catalunya	61,1	62,4	56,6	47,7	7,5	23,6

* Les taxes d'activitat, ocupació i atur es calculen estrictament a partir de la relació amb l'activitat que expressen les mateixes persones entrevistades.

** Taxes calculades amb la població de 16 anys i més.

Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població*, 2006 i 2011.

Els resultats del gràfic 1, que il·lustren les diferències que es produeixen en el territori en relació amb la composició i la naturalesa de l'atur de l'any 2011, reforcen aquesta idea de l'impacte territorialment desigual que està tenint la crisi. Considerant el volum d'atur de l'any 2006 com a estructural i constant durant el període 2006-2011, es pot afirmar que la situació a la ciutat de Barcelona és particularment diferent de la de la província de Barcelona i la de Catalunya. A Barcelona gairebé el 42,6% de l'atur que registra aquest territori el 2011 es pot atribuir a l'atur estructural, en què la crisi no hi tindria gaire a veure, mentre que aquest percentatge es redueix fins al 33,1% a la província de Barcelona i fins al 29,8% al conjunt de Catalunya. Pel que fa a l'augment de la població

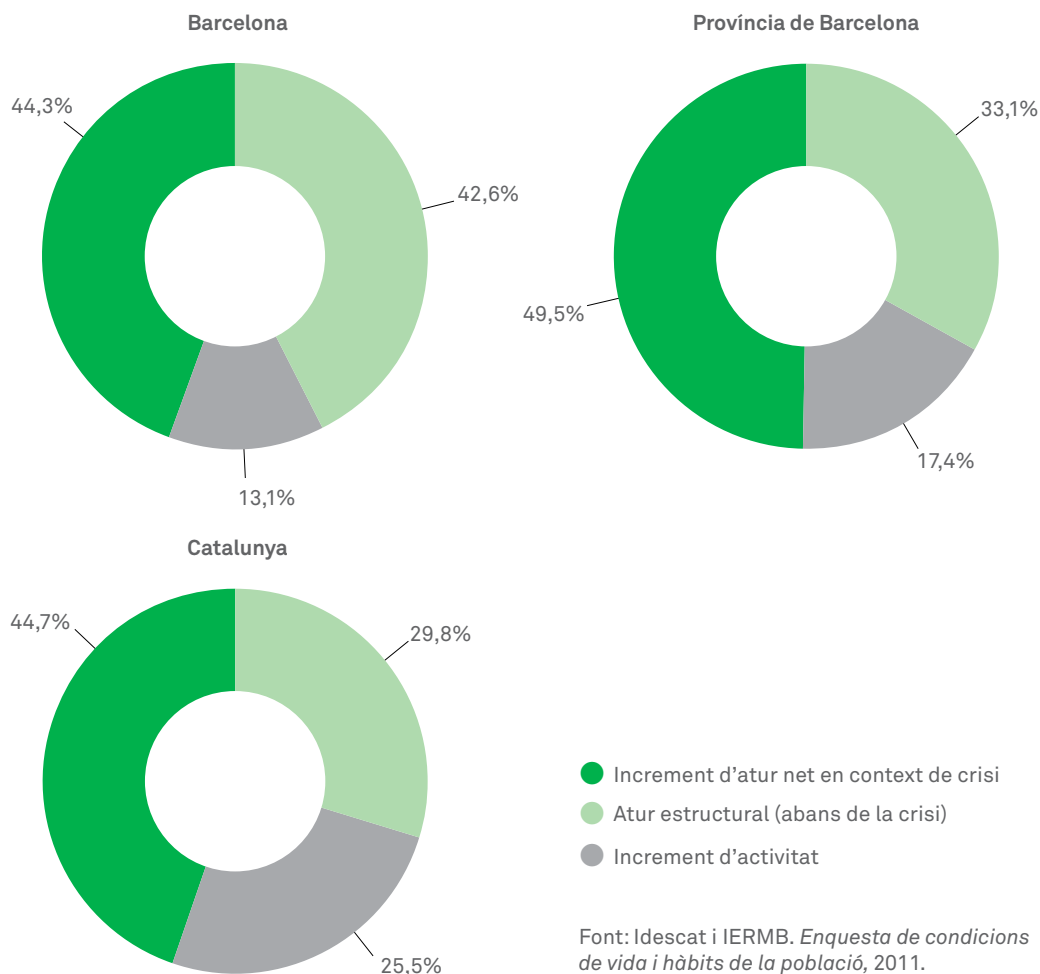
activa, que està associat en gran mesura a circumstàncies derivades del context de crisi i que indica la mobilització cap a la recerca de feina de persones abans inactives, com ara mestresses de casa, població major de 50 anys desanimada en relació amb el treball o població jove que no treballava ni buscava feina, té una incidència molt elevada en la composició de l'atur del 2011 en el conjunt de Catalunya (25,5%), més moderada a la província de Barcelona (17,4%) però bastant inferior a la capital catalana (13,1%). D'altra banda, la destrucció de llocs de treball durant el període de recessió explicaria el 44,3% de l'atur a la ciutat, magnitud molt similar a Catalunya (44,7%) però inferior a la que es registra a la província de Barcelona (49,5%).

7

Qualitat de Vida,
Igualtat i Esports

Desigualtat social
i pobresa a la ciutat
de Barcelona en
temps de crisi

Gràfic 1. Composició de l'atur. Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2011

2.2. L'atur de llarga durada

El temps que ha transcorregut des que l'any 2008 va començar a aflorar la crisi econòmica i financera, juntament amb la dificultat per trobar feina derivada de la dinàmica de destrucció d'ocupació que ha dominat al mercat de treball durant tot aquest període, està abocant molts aturats a superar l'any de cerca de feina sense èxit. La llarga durada de les situacions d'atur eleva el risc de desprotecció social, com es veurà a continuació; per tant, resulta obvi pensar que la situació cada vegada empeny més població cap a la intempèrie social. Anant per parts, els resultats analitzats confirmen en primera instància l'increment de l'atur de llarga durada tant a la ciutat de Barcelona com al conjunt de la província i a Catalunya. A Barcelona ha passat del 36,4% al 59,7%, mentre que a la resta de territoris l'augment de la proporció de població aturada que fa més d'un any que busca feina ha estat encara més intens, i gairebé s'ha duplicat respecte a l'any 2006 (gràfic 2). L'any 2011, gairebé 6 de cada 10 aturats de la ciutat feia més d'un any que eren a l'atur, proporció molt semblant a la de la resta de territoris analitzats.

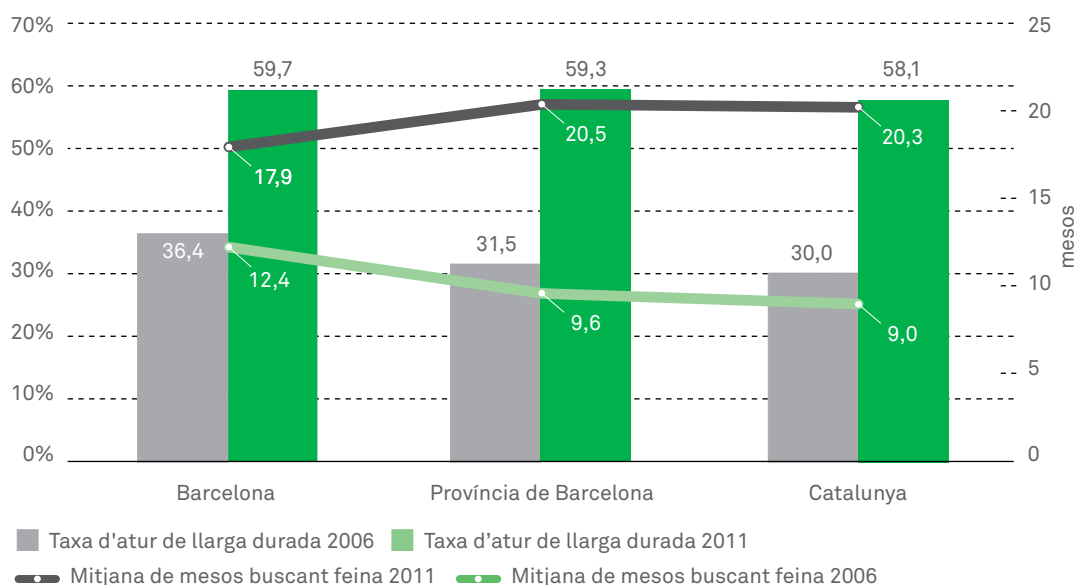
Pel que fa a la mitjana de mesos que fa que la població aturada busca feina, s'observen també algunes diferències territorials. A la capital catalana aquesta mitjana se situa en els 17,9 mesos l'any 2011 mentre que a la província i a Catalunya la mitjana ascendeix fins al 20 mesos. Aquestes dades ofereixen de facto dues lectures complementàries. En primer terme, posen de manifest la incapacitat actual del mercat de treball per incorporar mà d'obra, sobretot si es compara la mitjana de mesos de recerca de feina del 2011 amb la de l'any 2006, quan no superava els 12 mesos en cap àmbit territorial, excepte a la ciutat de Barcelona, on es va situar en 12,4 mesos. En segon lloc, palesen com la capital catalana, tot i que l'any 2006 parteix d'una situació pitjor en termes de durada de l'atur, esdevé el territori entre els analitzats on aquest es perllonga menys en el temps.

8

Qualitat de Vida,
Igualtat i Esports

Desigualtat social
i pobresa a la ciutat
de Barcelona en
temps de crisi

Gràfic 2. Taxa d'atur de llarga durada.* Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2006 i 2011

* Percentatge calculat sobre el total de població aturada.

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006 i 2011.

2.3. L'atur a la llar

La incidència de l'atur a les llars és una de les principals causes del risc de pobresa de la població. A més, la pèrdua del lloc de treball d'un dels membres de la llar, sobretot si es tracta del sustentador principal, acaba reconfigurant la relació amb l'activitat de la resta de membres (Carbonero, 2010; Laparra *et al.*, 2012; Navarro i Clua-Losada, 2012). Aquest fet demostra que les estratègies per fer front a la situació de crisi econòmica no es desenvolupen estrictament de manera individual sinó que cal considerar-les en un marc més ampli d'estratègies familiars.

L'evolució, entre el 2006 i el 2011, de la relació amb l'activitat dels membres de les llars on viu la població està marcada per l'augment de les llars on algun dels seus membres actius o tots en el cas més extrem estan aturats. A Barcelona, el percentatge de població de 16 anys i més que viu en llars on algun dels seus membres actius està aturat s'ha incrementat del 7,3% al 11,9%, i el dels que viuen en llars on tots els seus membres actius estan aturats ha passat del 2,4% al 8,2% entre el 2006 i el 2011. També ha

augmentat a la ciutat, malgrat que només lleugerament, la proporció de població de 16 anys i més que viu en llars en què tots els membres es declaren inactius. En canvi, durant el mateix període, la població que viu en llars on tots els membres actius estan ocupats s'ha reduït del 68,4% al 55,8%.

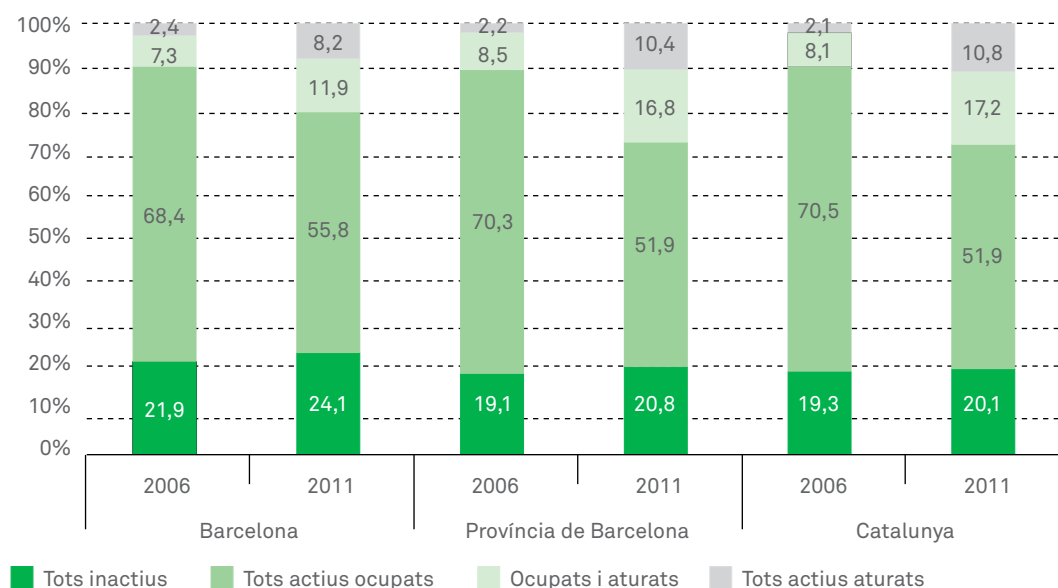
Si aquestes dades per a Barcelona ja dibuixen un escenari prou desolador, a la resta de territoris analitzats l'impacte de l'atur a les llars encara ha estat més acusat. Així, a la província i a Catalunya, s'han doblat les situacions d'atur parcial a la llar (del 8,5% al 16,8% i del 8,1% al 17,2% respectivament) i s'han multiplicat per cinc les situacions d'atur total de tots els membres de la llar, que afecta una mica més d'una de cada 10 persones de 16 anys i més. En aquests territoris l'augment de les llars inactives ha estat encara més lleu que a la ciutat de Barcelona (20,8% a la província de Barcelona i 20,1% a Catalunya l'any 2011), mentre que el descens de les llars on tots els membres actius estan ocupats també ha estat més intens.

9

Qualitat de Vida,
Igualtat i Esports

Desigualtat social
i pobresa a la ciutat
de Barcelona en
temps de crisi

Gràfic 3. Relació amb l'activitat dels membres de la llar on viu la població. Població de 16 anys i més. Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2006 i 2011

Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006 i 2011.*

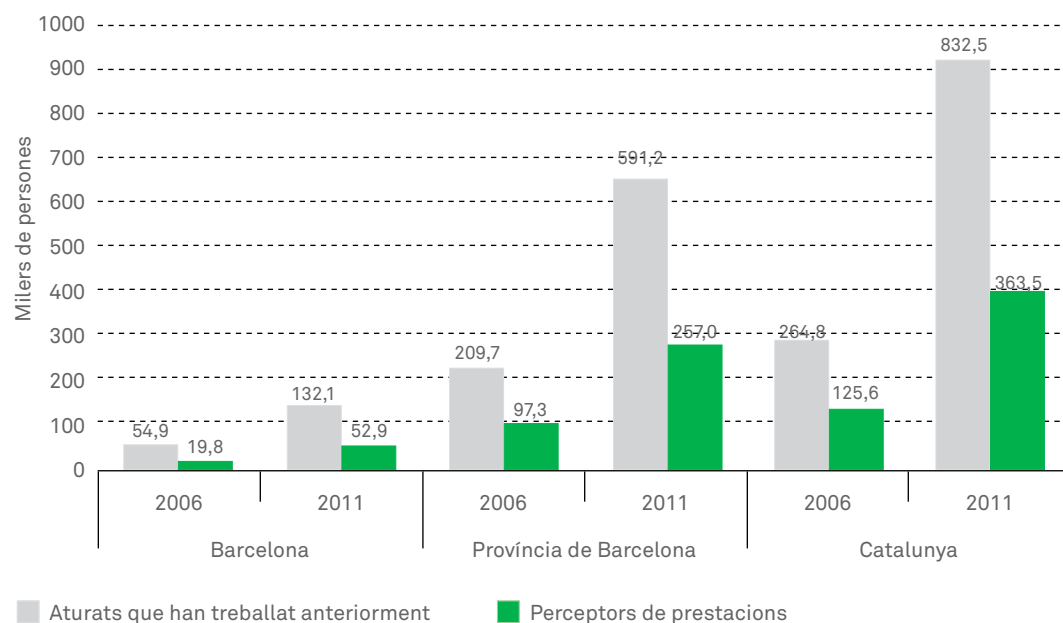
2.4. La cobertura pública de l'atur

Tal i com s'ha apuntat anteriorment, l'atur de llarga durada suposa un risc per al manteniment de la protecció social de la desocupació, sobretot de les prestacions contributives, de manera que no és difícil intuir que, amb l'elevada incidència que està tenint aquest fenomen en el temps que dura la crisi, s'estigui produint una reducció progressiva de la cobertura social de la població desocupada. Segons Laparra (2010), el sistema de protecció social en matèria de desocupació, malgrat que ha tingut un paper fonamental en la frenada dels efectes de la crisi, i malgrat que s'hi han afegit nous programes per augmentar la cobertura social davant de l'excepcionalitat de la situació,¹ no acaba de cobrir totes les necessitats. D'ençà de l'any 2006, les persones desocupades residents a la ciutat que no reben cap tipus de prestació tot i haver treballat amb anterioritat s'han doblat (de 35.100 a 79.200 persones), mentre que a la província de Barcelona i a Catalunya l'augment ha estat encara més elevat (de 112.000 a 334.000

persones a la província de Barcelona i de 139.000 a 469.000 persones al conjunt de Catalunya). El volum de població aturada i el de perceptors de prestacions també ha augmentat en aquest període tot i que la ciutat de Barcelona mostra tendències diferents respecte a la resta de territoris objecte d'anàlisi. Així, a la capital catalana han augmentat amb més intensitat els perceptors de prestacions que el col·lectiu d'aturats amb experiència laboral, mentre que a la província i a Catalunya la tendència és la contrària, és a dir, augmenta més la proporció dels aturats (2,8 vegades a la província de Barcelona i 3,1 vegades a Catalunya) que no pas els perceptors de prestacions (2,6 a la província de Barcelona i 2,9 vegades a Catalunya).

1. El programa més important que ha endegat el govern de l'Estat espanyol en aquest sentit ha estat el Programa Temporal de Protección por Desempleo e Inserción (PRODI), que es va començar a aplicar l'agost del 2009 (Laparra, 2010).

Gràfic 4. Aturats i perceptors de prestacions socials. Població aturada de 16 anys i més que ha treballat anteriorment (milers de persones). Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2006 i 2011

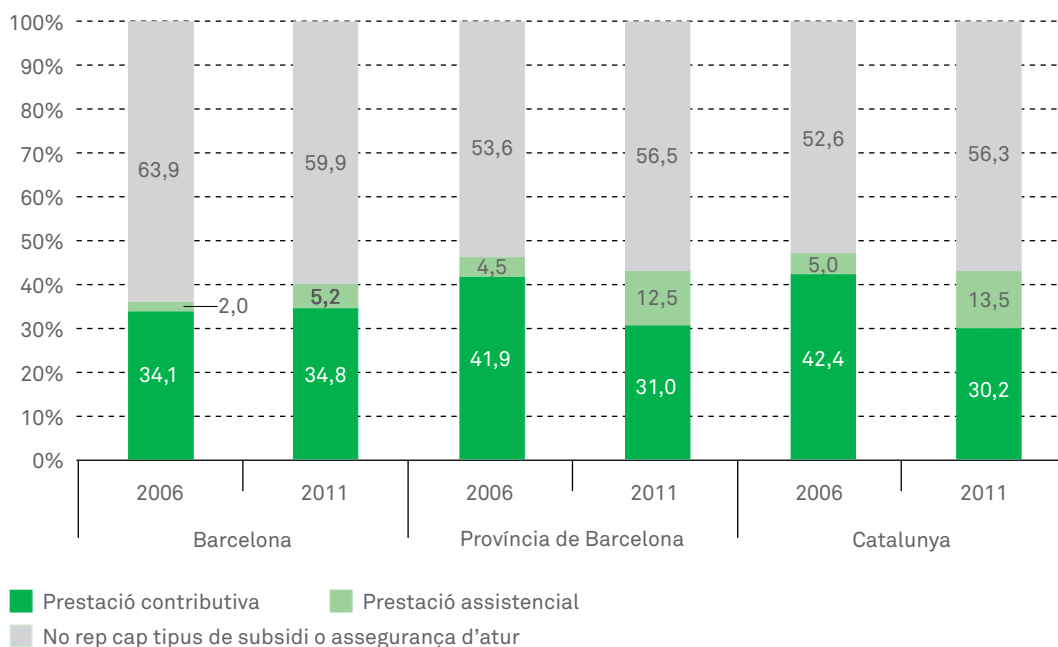

Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població*, 2006 i 2011.

Considerant no ja els valors absoluts sinó els percentatges relatius, el gràfic 5 mostra aquest fet diferencial de la ciutat de Barcelona respecte a la cobertura de prestacions per desocupació. Així, en el període 2006-2011, la població aturada que no rep cap tipus de prestació s'ha reduït (del 63,9% al 59,9%), mentre que a la província de Barcelona i a Catalunya aquest percentatge ha augmentat gairebé en la mateixa proporció (del 53,6% al 56,5% a la província de Barcelona i del 52,6% al 56,3% a Catalunya). Tanmateix, a la capital catalana, la població que en termes relatius rep prestacions de naturalesa contributiva ha augmentat molt lleugerament, a diferència de la resta d'unitats territorials comparades, on s'ha reduït entre 11 i 12 punts percentuals (10,9 punts percentuals al conjunt de la província i 12,2 punts percentuals a Catalunya). Encara més rellevant és l'ascens de la prestació de caràcter assistencial en aquest període, que gairebé s'ha triplicat a tots els àmbits territorials malgrat que a la ciutat el percentatge és

força inferior (5,2% a Barcelona, 12,5% a la província i 13,5% a Catalunya). D'aquestes dades se'n dedueix una cobertura pública de la desocupació més assistencial respecte a la darrera fase de creixement econòmic i, com a conseqüència, menors quanties i un horitzó de desprotecció més proper per les persones que reben aquest tipus de prestació (Laparra, 2010).

Gràfic 5. Tipus de prestació d'atur rebuda. Població aturada de 16 anys i més que ha treballat anteriorment. Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2006 i 2011

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006 i 2011.

2.5. Les condicions laborals en temps de crisi a la ciutat

Ara que la destrucció de l'ocupació torna a copar gran part de l'interès social i mediàtic, convé no oblidar les qüestions referides a la qualitat de l'ocupació. En aquest sentit, no n'hi ha prou de tenir una feina sinó que cal que ofereixi garanties de continuïtat, de desenvolupament, de condicions laborals saludables, etc., en un marc estable de drets laborals.

2.5.1. La subocupació

La subocupació o temps parcial involuntari es refereix a situacions en què les persones es troben excloses del mercat de treball de manera parcial. En aquest sentit, es tracta de persones que treballen menys de 30 hores setmanals perquè la feina que han trobat no els possibilita treballar-ne més.

En el període analitzat, el percentatge de població subocupada ha disminuït lleugerament, del 3,9% al 3,5% (taula 2). Aquesta reducció es concentra sobretot en el col·lectiu femení, que ha passat del 5,8% al 4,7%.

Des d'un vessant territorial, s'observa com a la província de Barcelona i a Cata-

lunya el percentatge de població ocupada que treballa menys de 30 hores involuntàriament és més elevat (4,5% i 4,9% respectivament). Tanmateix, en aquests territoris, el diferencial de gènere adquireix major rellevància en la mesura que la subocupació es concentra majoritàriament en les dones (8,1% a la província i 8,7% a Catalunya) i és gairebé simbòlica per als homes (1,4% a la província i 1,7% a Catalunya).

2.5.2. La temporalitat de l'ocupació

Des del punt de vista de l'estabilitat de l'ocupació i, per tant, de la capacitat d'integració social del treball remunerat, s'observen tendències diferenciades respecte al període de creixement econòmic, també segons el territori. En aquest sentit, la ciutat de Barcelona, immersa en unes dinàmiques d'activitat molt diferenciades, constitueix l'excepció en relació amb la resta d'unitats territorials, ja que registra durant aquest període un descens de la proporció d'assalariats amb contractes indefinits (del 78,0% al 75,6%) i un increment de les contractacions temporals (del 19,0% al 22,1%). A la província de Barcelona i a

12

Qualitat de Vida,
Igualtat i Esports

Desigualtat social
i pobresa a la ciutat
de Barcelona en
temps de crisi

Taula 2. Temps parcial involuntari. Població de 16 i més anys ocupada que treballa menys de 30 hores setmanals. Barcelona, 2006 i 2011

2006			2011		
Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
2,2	5,8	3,9	2,3	4,7	3,5

Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població*, 2006 i 2011.

Taula 3. Temps parcial involuntari. Població de 16 i més anys ocupada que treballa menys de 30 hores setmanals. Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2011

Barcelona			Província de Barcelona			Catalunya		
Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
2,3	4,7	3,5	1,4	8,1	4,5	1,7	8,7	4,9

Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població*, 2011.

Catalunya la tendència entre el 2006 i el 2011 ha estat la contrària, és a dir, un augment generalitzat del pes de l'ocupació estable en detriment de la inestable, fet que no s'explica per la millora de les condicions laborals, sinó precisament pel predomini de l'expulsió del mercat de treball d'assalariats amb contractes temporals almenys durant les primeres fases de la crisi actual i d'acord amb la màxima «els últims a entrar són els primers a sortir» (Muñoz de Bustillo i Antón, 2011).² Aquest fenomen posa de manifest el paper que fa la contractació temporal en el mercat de treball espanyol com a mecanisme de regulació. Es tracta d'un model basat en la flexibilització externa, que afavoreix la destrucció d'ocupació, de forma oposada als models de flexibilització interna presents en altres països europeus, que, si bé minimitzen la destrucció d'ocupació, tampoc no eviten la subocupació i la precarietat laboral (Laparra *et al.*, 2012). La tendència observada a la ciutat de Barcelona fa pensar que, si no hi ha un canvi radical en la regulació del mercat laboral, la temporalitat laboral pugui tornar a créixer molt un cop la recessió econòmica doni pas a una nova fase de creixement.

2.5.3. La pobresa laboral

Els anomenats ocupats pobres, «*working poor*», seguint la terminologia anglesa, són l'exemple més fefaent del fet que tenir un treball remunerat no assegura estar lliure de patir processos d'exclusió sinó que hi tindran un paper fonamental la durada i la continuïtat, els drets, la protecció social i les condicions salarials i físiques que es derivin de la relació laboral (Laparra, 2006). Els ocupats pobres es defineixen com aquelles persones que estan ocupades i que disposen d'una renda per sota el llindar de pobresa (calculat com el 60% de la mediana de la renda disponible de la llar). El concepte combina dos nivells d'anàlisi: la relació amb l'activitat o l'estatus laboral dels individus (nivell individual) i la renda de la llar on viuen (nivell de la llar).

En el període analitzat, a Barcelona s'ha més que duplicat el percentatge d'ocupats que viuen amb rendes inferiors al llindar de risc de pobresa, i ha afectat l'any 2011 al 12,8% dels ocupats residents a la ciutat (89.300 persones aproximadament). A la resta de territoris, malgrat que es partia de taxes d'ocupats pobres més altes (6,4% a la província de

13

Qualitat de Vida,
Igualtat i Esports

Desigualtat social
i pobresa a la ciutat
de Barcelona en
temps de crisi

Taula 4. Població assalariada 16 anys i més segons el tipus de contracte. Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2006 i 2011

	Barcelona		Província de Barcelona		Catalunya	
	2006	2011	2006	2011	2006	2011
Contracte indefinit	78,0	75,6	76,1	79,5	75,7	78,3
Contracte temporal	19,0	22,1	21,3	18,7	21,9	20,1
Sense contracte	2,9	2,3	2,6	1,7	2,4	1,6
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població*, 2006 i 2011.

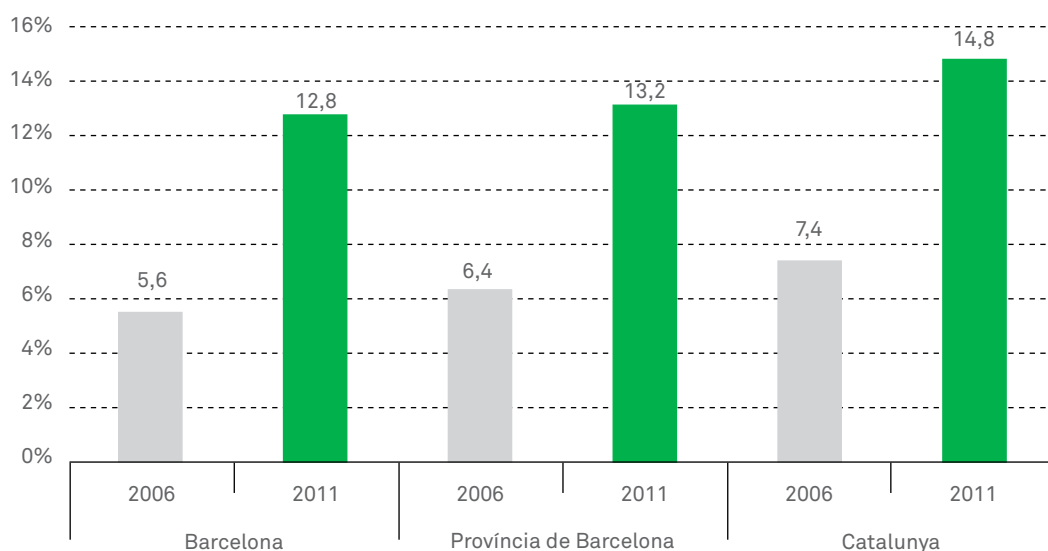
2. Tanmateix, no es pot obviar que les fases més recents de la crisi estan afectant intensament els treballadors amb contractes indefinits i, des del punt de vista de la regulació laboral, històricament més protegits.

Qualitat de Vida, Igualtat i Esports

Desigualtat social
i pobresa a la ciutat
de Barcelona en
temps de crisi

Barcelona i 7,4% a Catalunya), l'increment ha estat una mica més lleu que a la capital catalana (amb variacions percentuals del 106% i el 100% respectivament). Altres estudis posen de manifest que aquest creixement no és atribuïble només a la recessió econòmica, sinó que la pobresa laboral ja anava creixent de forma moderada des de l'any 2006 i la crisi simplement ha intensificat aquesta tendència (Sarasa *et al.*, en premsa).

Gràfic 6. Població ocupada amb ingressos per sota el llindar de pobresa. Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2006 i 2011

Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006 i 2011.*

3. VULNERABILITAT EDUCATIVA

L'educació com a mecanisme d'integració social està fortament acceptada i reconeguda per diferents acords i tractats internacionals sobre drets humans. Les habilitats intel·lectuals i competencials faciliten el desenvolupament personal i social i, en conseqüència, l'adaptació a la vida professional cada vegada més tecnificada. En definitiva, la formació constitueix el principal mecanisme que influeix de forma decisiva en l'ascensió social o el manteniment i la reproducció de les desigualtats socials. En aquest apartat s'analitzen els principals resultats sobre les desigualtats formatives de la població resident a la ciutat de Barcelona, així com sobre el rendiment acadèmic de les noves generacions.

3.1. Desigualtats formatives

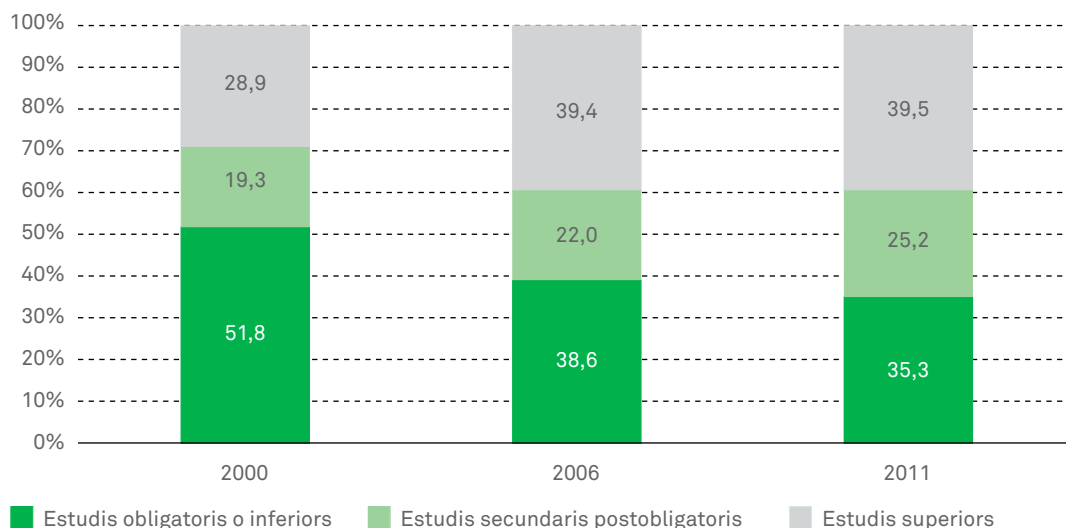
Durant la darrera dècada els nivells de qualificació formativa de la població resident a la ciutat de Barcelona han augmentat, sobretot durant el primer quinquenni, tot donant continuïtat a una tendència que arranca pràcticament de l'inici del període democràtic actual. Aquesta tendència, però, no se circumscriu només a la capital catalana, sinó que es tracta d'un fenomen que suposa un dels canvis estructurals més importants de les societats catalana i espanyola durant els seus processos de modernització postfranquista. No obstant això, els darrers anys l'augment dels nivells formatius de la població barcelonina s'ha moderat força, com si hagués tocat sostre després de dècades de creixement (gràfic 7). Aquest canvi en la pauta de la tendència predominant fins ara es produeix especialment com a conseqüència de l'estancament en l'augment de població amb estudis superiors finalitzats. Si bé entre el 2000 i el 2006 la població de 25 anys i més amb estudis superiors va passar del 28,5% al 39,4%, entre el 2006 i el 2011 l'increment va ser insignificant (del 39,4% al 39,5%). De fet, aquest canvi de tendència es reflecteix també en una frenada de la reducció de la proporció de població amb formació bàsica o insuficient, que també s'ha moderat els darrers anys (51,8%

15

Qualitat de Vida, Igualtat i Esports

Desigualtat social i pobresa a la ciutat de Barcelona en temps de crisi

Gràfic 7. Nivell d'estudis finalitzats de la població de 25 anys i més. Barcelona, 2000, 2006 i 2011

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2000, 2006 i 2011.

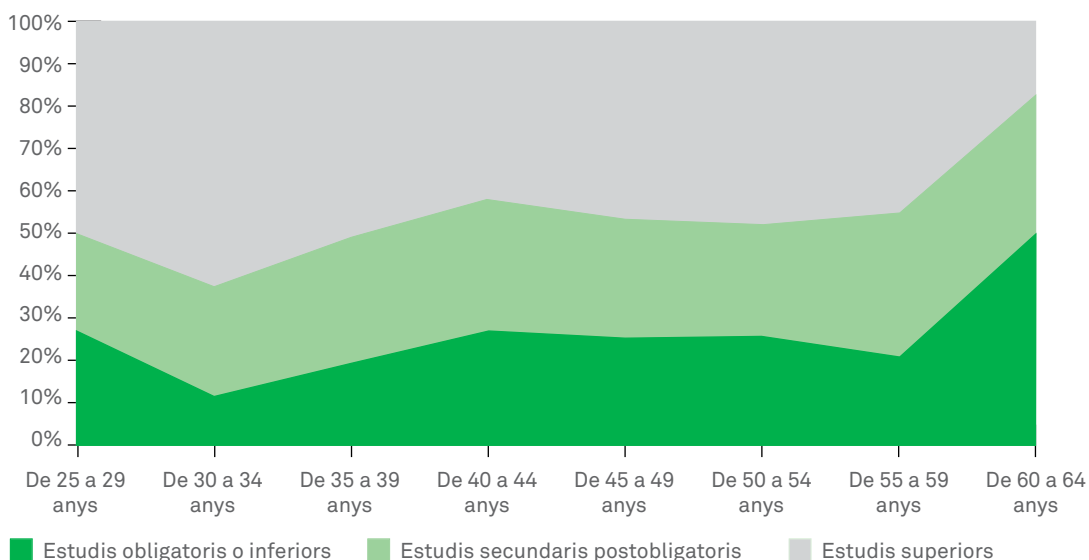
l'any 2000; 39,2% l'any 2006; 35,3% l'any 2011). En canvi, el segment de població amb estudis secundaris postobligatoris és el que sembla mantenir un comportament més independent i ha continuat augmentant al mateix ritme que a principis de la dècada del 2000 (19,3% el 2000; 22,0% el 2006; 25,2% el 2011).

Aquest increment incessant dels nivells de formació de la població que s'ha produït durant dècades, tant a Catalunya com en el conjunt de l'Estat espanyol, ha generat una gran bretxa entre generacions pel que fa als nivells de formació. Com es pot observar al gràfic 8, a partir dels 60 anys les diferències formatives respecte a la resta de grups d'edat més joves són molt importants. Per exemple, si bé el percentatge de població amb formació superior acabada oscil·la, entre la població de 25 anys a 59 anys, entre el 50% i el 46%, en el cas de la població amb més de 60 anys cau al 18%. El mateix passa amb la proporció de població amb formació bàsica o inferior, que a partir dels 60 anys es dispara a percentatges superiors al 50%, mentre que entre la població menor de 60 anys se situa pels volts del 20%. Aquesta situació de desigualtat formativa entre generacions

és fonamentalment greu per a la població aturada d'edat més avançada, particularment la població d'entre 55 i 64 anys, que majoritàriament presenta dèficits formatius que li dificulten enormement trobar una nova feina en un mercat de treball cada vegada més competitiu. En aquest sentit, es tracta d'un col·lectiu que es veu abocat a no tornar a treballar en edat potencialment activa o a fer-ho en feines poc qualificades i, per tant, en condicions laborals precàries. L'escassa cotització a la Seguretat Social que, en la majoria de casos, comporten totes dues opcions acostuma a derivar en uns efectes devastadors per a la definició dels imports de les jubilacions d'aquestes persones.

Des del punt de vista educatiu, un dels col·lectius que denota major vulnerabilitat social és la població amb formació insuficient, entesa com aquella que ni tan sols no ha completat la formació bàsica o els estudis obligatoris (gràfic 9). La manca de formació reglada dificulta enormement la inserció laboral en un context en què el mercat de treball és cada vegada més exigent en aquest sentit. A més, la manca de formació no és només un obstacle a l'hora d'aconseguir

Gràfic 8. Nivell d'estudis finalitzats de la població de 25 a 64 anys segons l'edat. Barcelona, 2011

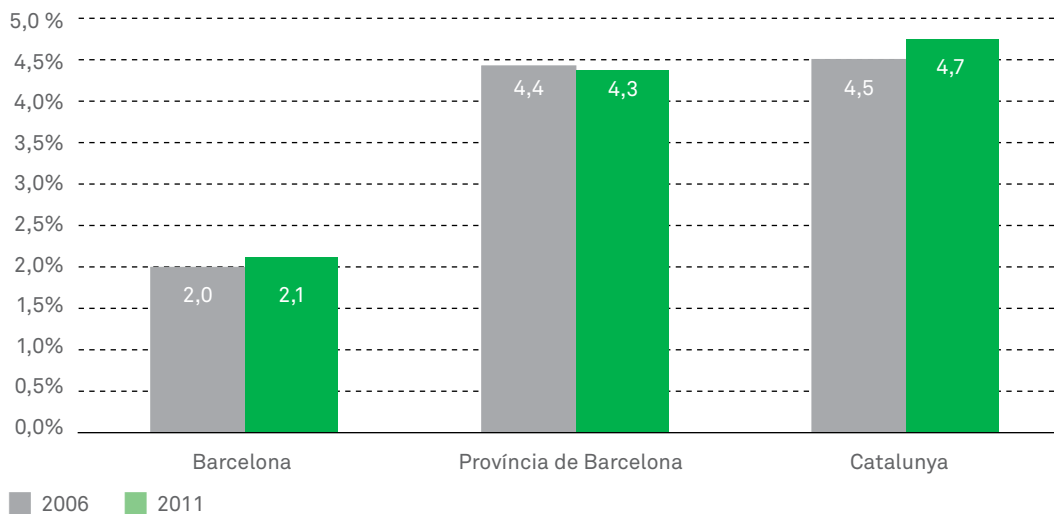

Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població*, 2011.

una feina, sinó que es troba també fortament associada a situacions de precarietat laboral. Actualment a la ciutat de Barcelona el 2,1% de la població de 16 a 64 anys es troba en aquesta situació, un percentatge que se situa a la meitat dels registres de la província de Barcelona i del conjunt de Catalunya (4,3% i 4,7%). Entre el 2006 i el 2011 aquests percentatges s'han mantingut força estables, donant símptomes d'un possible estancament en la reducció dràstica i accelerada d'aquestes situacions que s'havia produït durant les darreres dècades.

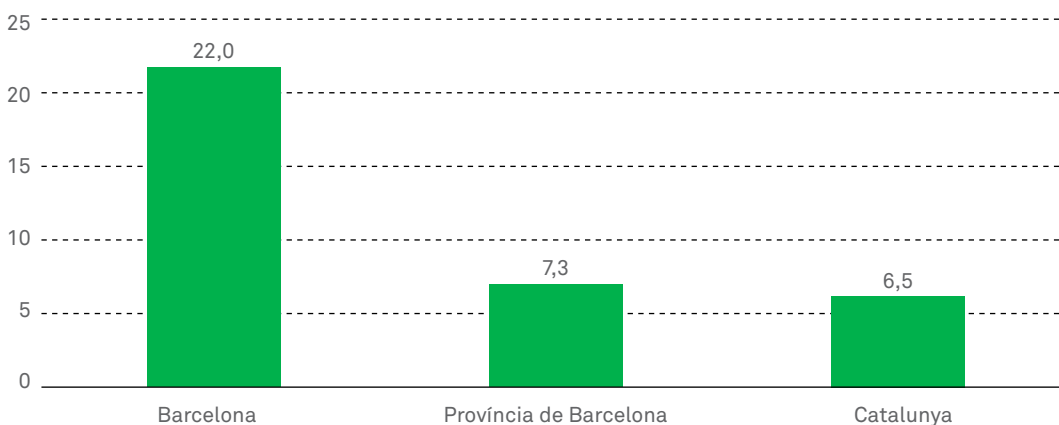
Els resultats de la ràtio entre la població amb estudis superiors i la població que no ha acabat els estudis primaris posa de manifest la diferència de qualificació de la població de la ciutat de Barcelona respecte a la del conjunt de la província de Barcelona i la de Catalunya (gràfic 10). Si bé el 2011, al municipi de Barcelona, entre la població de 25 a 64 anys hi havia 22 persones amb formació superior per cada una que no havia completat la formació bàsica, a la província de Barcelona n'hi ha 7,3 i a Catalunya 6,5.

Gràfic 9. Taxa de formació insuficient. Població de 16 a 64 anys. Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2006 i 2011

Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006 i 2011.*

Gràfic 10. Ràtio entre la població amb estudis superiors i la població sense estudis primaris. Població de 25 a 64 anys. Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2011

Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.*

3.2. Pautes formatives de les noves generacions

En aquest apartat s'analitzen alguns dels principals indicadors que permeten valorar com són els processos formatius que segueixen les noves generacions de població i com han evolucionat durant el darrer quinquenni. El primer indicador que es presenta és la taxa d'abandonament prematur dels estudis, que quantifica la població d'entre 18 i 24 anys que només ha assolit com a màxim el nivell de formació obligatòria (primera etapa de l'educació secundària, ESO) i que en l'actualitat no rep cap tipus de formació reglada. La població que abandona prematurament els estudis pot trobar-se a mitjà i a llarg termini en situacions de precarietat laboral o de dificultats en la inserció laboral. El programa Educació i Formació 2020, que fixa entre altres coses els objectius europeus en aquesta matèria, estableix la reducció d'aquest percentatge de població a menys del 10% durant la dècada present. De moment, l'any 2011, la ciutat de Barcelona se situa per sobre d'aquest percentatge amb un 16,1% que no ha variat gaire des del 2006 (16,6%). Tanmateix, l'abandonament prematur dels estudis se situa a la capital catalana en un percentatge molt per sota dels que presenten la província

de Barcelona (22,2%) i Catalunya (27,3%). Cal destacar que precisament a la província de Barcelona sí que s'ha produït una davallada important d'aquesta taxa, ja que ha passat del 26,6% l'any 2006 al 22,2% el 2011.

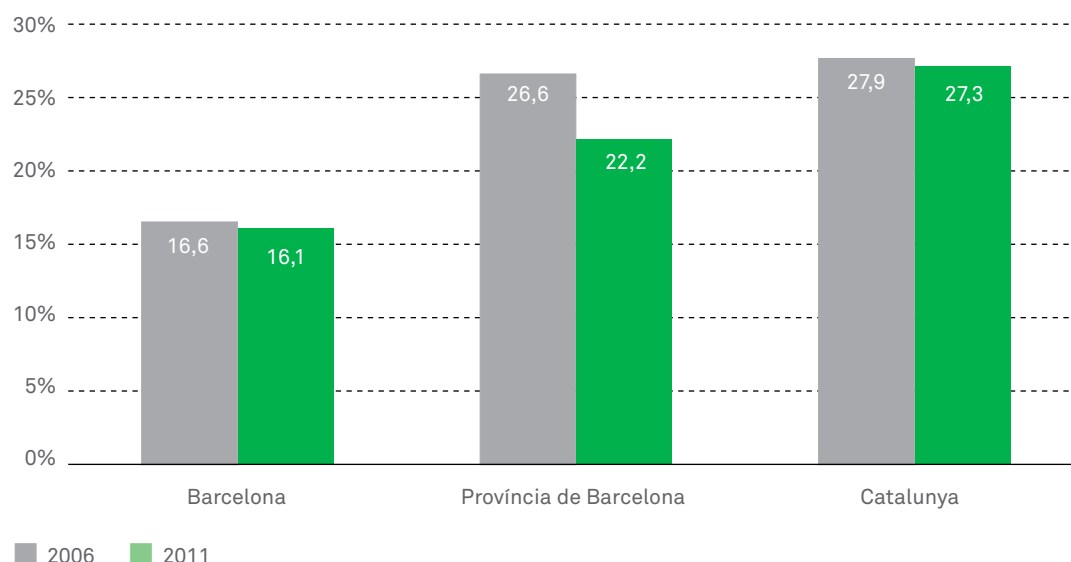
Pel que fa a la població d'entre 18 i 24 anys que almenys ha assolit un nivell de formació secundària postobligatòria, o la segona etapa de secundària en el cas que hagin estudiat amb el Pla anterior a la LOGSE, la ciutat de Barcelona també demostra una clara superioritat respecte a la resta de territoris (gràfic 12). El 2011 el 72,8% de la població barcelonina ha assolit aquest nivell formatiu, mentre que a la província de Barcelona aquest percentatge se situa en el 67,0% i a Catalunya en el 62,8%. Tot i això, aquests resultats es troben lluny encara dels objectius fixats per la Unió Europea en el programa estratègic Educació i Formació 2020, en què s'estableix com a referència òptima que el 85% de la població de 18 a 24 anys dels països membres arribi al final d'aquesta dècada amb almenys un nivell de formació de secundària postobligatòria. En aquest sentit, cal destacar que la tendència que mostra

18

Qualitat de Vida,
Igualtat i Esports

Desigualtat social
i pobresa a la ciutat
de Barcelona en
temps de crisi

Gràfic 11. Taxa d'abandonament prematur dels estudis. Població de 18 a 24 anys. Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2006 i 2011

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006 i 2011.

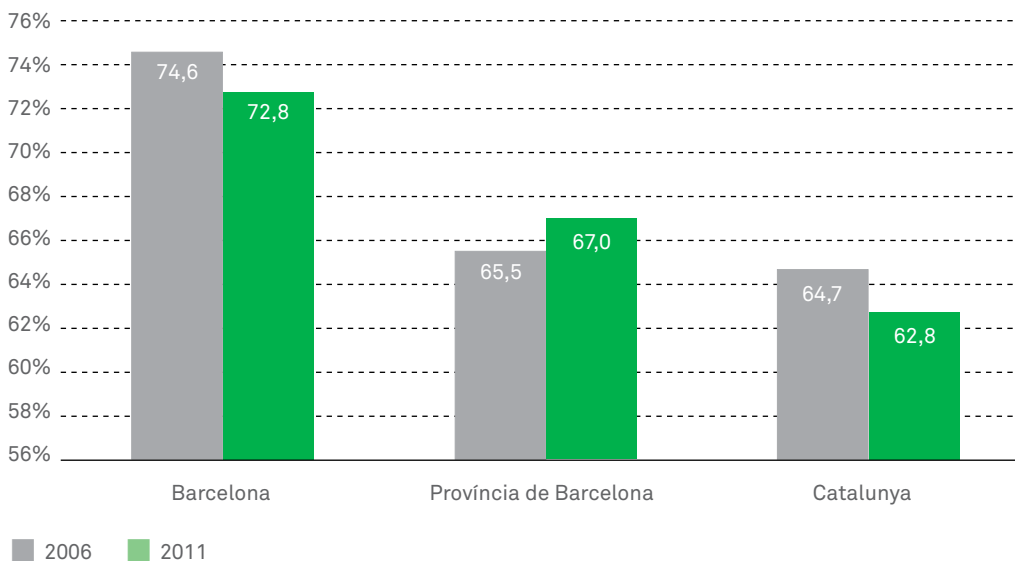
tant la ciutat de Barcelona com Catalunya entre el 2006 i el 2011 és lleugerament a la baixa (de 74,6% a 72,8% i de 64,7% a 62,8%, respectivament). En canvi, la província de Barcelona ha millorat aquest percentatge en el mateix període, passant del 65,5% al 67,0%.

No obstant això, segons els resultats publicats per l'Idescat a escala de Catalunya sobre aquesta matèria, sembla que l'any 2012 la tendència torna a ser creixent (segons dades de l'Enquesta de Població Activa (EPA), a Catalunya aquest indicador se situaria en el 64,9%, mentre que el 2011 era del 62,7% i el 2006 del 65,7%). Precisament, a partir d'aquestes dades publicades per l'Idescat s'intueix que durant el període 2000-2012 aquesta tendència adquireix forma de vall, és a dir, que segueix una seqüència de reducció els primers anys, consolidació durant els anys següents i recuperació en l'últim any. Això s'explicaria, en primer lloc, per l'augment de l'abandonament prematur dels estudis de la població jove durant els primers anys de la dècada del 2000 com a conseqüència, d'una banda, de la implantació de la LOGSE que amplia l'educació obligatòria fins als 16 anys,

de manera que una vegada acabada els joves poden accedir immediatament al mercat de treball i molts no continuen cursant la secundària postobligatòria, i, de l'altra, per la situació de bonança econòmica que va configurar un mercat de treball dinàmic capaç d'absorbir mà d'obra jove poc qualificada. En segon lloc, la recuperació s'explicaria per l'augment de joves que continuen estudiant en el context de crisi davant les dificultats per trobar feina.

Un altre d'aquests indicadors és la taxa de població de 30 a 34 anys que ha finalitzat un nivell de formació superior. En aquest cas, el percentatge que presenta la ciutat de Barcelona l'any 2011 (62,9%) supera amb escreix el 40% que ha fixat, com a mínim, la Unió Europea com a objectiu a assolir l'any 2020. A més, aquesta taxa s'ha incrementat 6 punts percentuals des del 2006, la qual cosa demostra el poder de concentració i atracció de població qualificada que presenta la capital catalana respecte a altres territoris. A la província de Barcelona, per exemple, aquesta taxa se situa l'any 2011 en el 47,0%, i s'hi registra també un augment considerable (43,1%

Gràfic 12. Taxa població que almenys ha assolit formació secundària postobligatòria. Població de 18 a 24 anys. Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2006 i 2011

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006 i 2011.

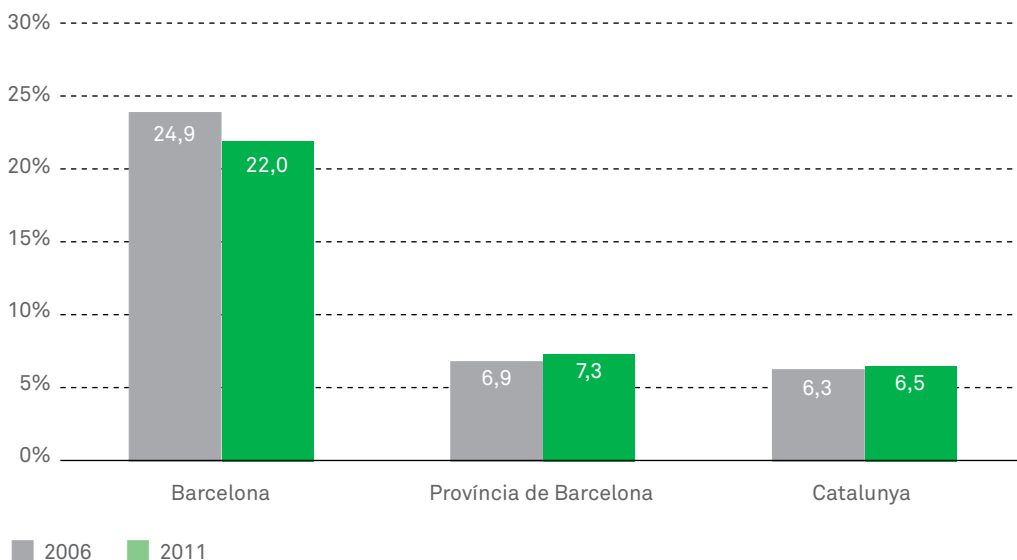
**Qualitat de Vida,
Igualtat i Esports**

Desigualtat social
i pobresa a la ciutat
de Barcelona en
temps de crisi

el 2006), mentre que Catalunya reflecteix una situació més modesta, amb un 43,3% de la població d'entre 30 i 34 anys amb un nivell d'estudis superior el 2011.

De tot plegat es pot deduir que la població resident a la ciutat de Barcelona presenta, en general, un nivell de vulnerabilitat educativa molt inferior al de la resta de territoris analitzats, i mostra unes pautes de formació molt més properes als objectius fixats per la Unió Europea de cara al 2020 que les que es desprenen dels resultats de la província de Barcelona i del conjunt de Catalunya.

Gràfic 13. Taxa de població de 30 a 34 anys amb formació superior. Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2006 i 2011

Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006 i 2011.*

4. VULNERABILITAT RESIDENCIAL

L'habitatge és una necessitat de primer ordre i s'hi articulen tot un seguit de funcions que serveixen de suport al procés d'integració de les persones. A més, el dret a l'habitatge és universal i està reconegut en totes les cartes de drets fonamentals. No obstant això, aquest dret queda totalment desdibuixat quan els mecanismes mercantils dominen el sistema residencial.

L'augment continuat del preu de l'habitatge molt per sobre de la inflació (especialment quan es compara amb l'evolució dels sous i la renda familiar) durant un llarg període que parteix de finals dels anys noranta (Rodríguez, 2009; Rodríguez, 2010), ha dificultat l'accessibilitat de la població a l'habitatge; al mateix temps, la població no s'ha vist afavorida per una política social en aquesta matèria. El lloguer va quedar reservat en gran part als segments més desafavorits de la població que no podien accedir a l'habitatge en règim de propietat. Una pràctica alhora estigmatitzada en aquell context davant la cultura imperant de la propietat com a element patrimonial, estable i perdurable en el temps (Leal, 2010; Colau i Alemany, 2012). D'altra banda, per a la població que va poder accedir a l'habitatge en propietat això va significar un sobre esforç econòmic i l'endeutament hipotecari de les famílies. En el moment actual de destrucció d'ocupació i de contenció salarial, la despesa que suposa per a les famílies l'habitatge és un element clau per entendre les formes que adopta la pobresa i l'exclusió social.

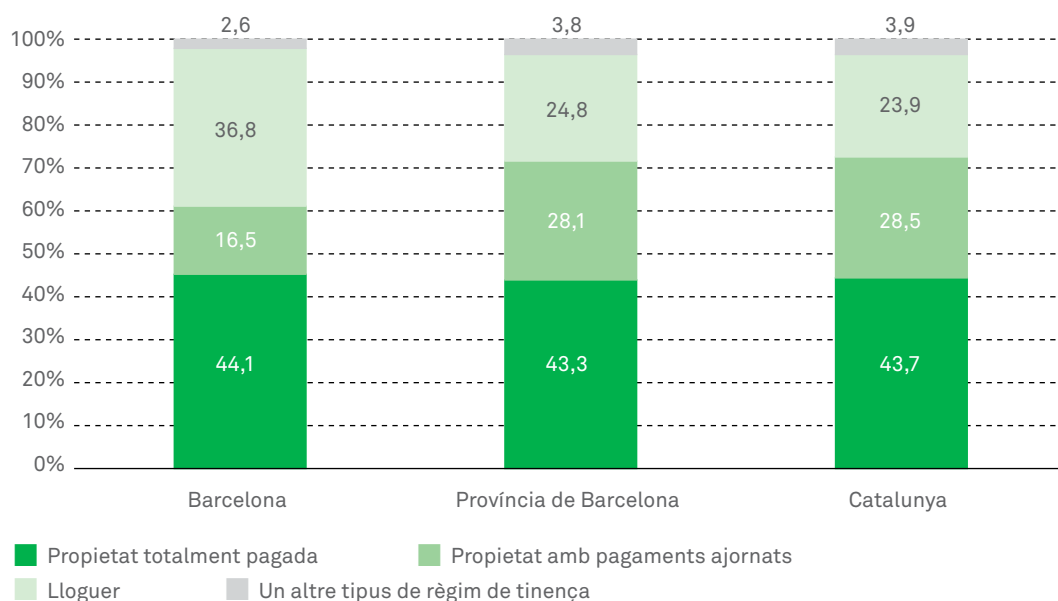
4.1. L'accés a l'habitatge: sobrecàrrega i endeutament de les famílies

Els resultats del gràfic 14 (a la p. seg.) mostren la preponderància de la propietat davant altres règims de tinença tant a Barcelona com en el conjunt de la província i a Catalunya. En concret, a la ciutat el 44,1% de la població de 16 anys i més resideix en un habitatge de propietat totalment pagat i el 16,5% en un habitatge que roman pendent de pagament. El model residencial basat en la propietat dels habitatges és encara més evident a la resta de territoris analitzats, on si bé els percentatges de població amb la propietat pagada són pràcticament iguals que a Barcelona, no així els de població que resideix en habitatges amb préstecs hipotecaris, i que augmenten fins al 28% tant a la província com a Catalunya. Per contra, l'accés a l'habitatge mitjançant el lloguer és molt més habitual a la capital catalana: una mica més d'un terç de la població barcelonina de 16 anys i més viu en un pis de lloguer (36,8%) mentre que a les altres unitats territorials el percentatge disminueix fins a aproximadament el 28%.

Altrament, el gràfic 15 (a la p. seg.) posa de manifest un canvi de tendència a favor del lloguer que a la ciutat de Barcelona ja s'intuïa amb les dades de l'any 2006 i que l'any 2011 es confirma. D'ençà de l'any 2000, l'accés a l'habitatge mitjançant el lloguer ha augmentat 15 punts percentuals alhora que la propietat totalment pagada ha disminuït amb la mateixa intensitat. Pel que fa a l'accés a l'habitatge via préstecs hipotecaris, es manté en els mateixos nivells que l'any 2000 després d'un increment de 6 punts percentuals l'any 2006.

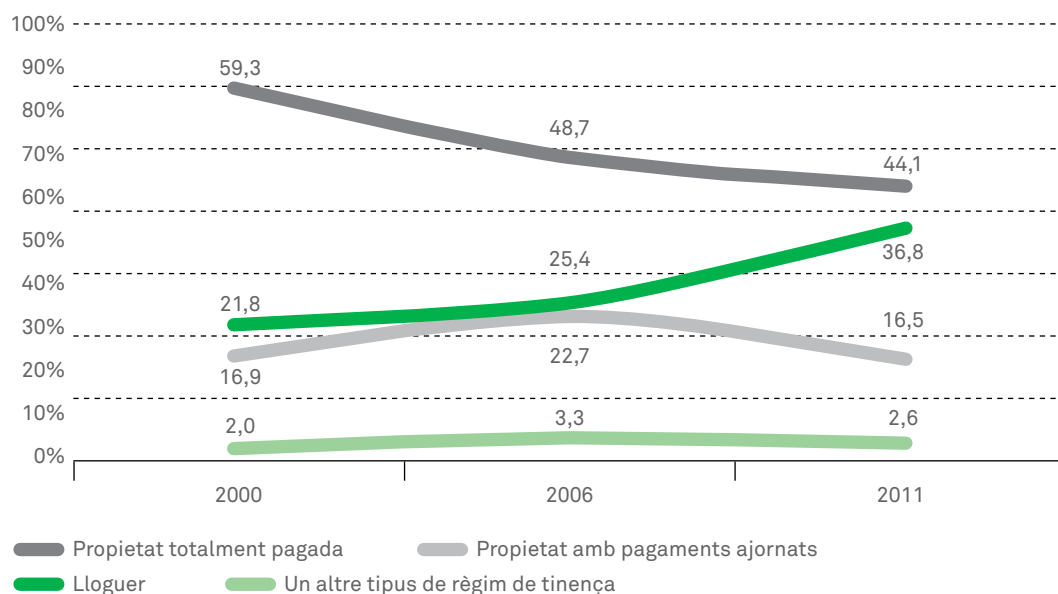
Les despeses anuals destinades a l'adquisició i el manteniment de l'habitatge constitueixen per a moltes llars la despesa principal a què han de fer front. Al gràfic 16 (a la p. 25), es quantifica el percentatge de llars que dediquen més del 40% de la renda anual de la llar a l'habitatge —el que es coneix com taxa de sobrecàrrega de despeses de l'habi-

Gràfic 14. Règim de tinença de l'habitatge principal. Població de 16 anys i més. Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2011

Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població*, 2011.

Gràfic 15. Evolució del règim de tinença. Barcelona, 2000, 2006 i 2011

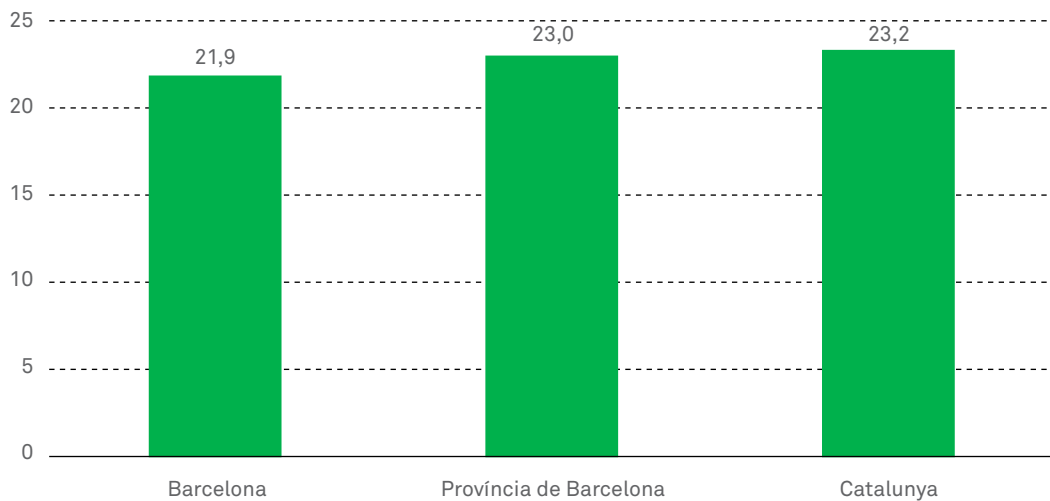
Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població*, 2000, 2006 i 2011.

tatge³. A Barcelona, el 21,9% de les llars pateix una sobrecàrrega de despeses associades a l'habitatge, una propor-

3. En aquest cas es consideren com a despeses de l'habitatge: la quota íntegra de la hipoteca (en cas que l'habitatge sigui de propietat amb pagaments pendents), el lloguer (en cas que l'habitatge sigui llogat) i altres despeses associades al manteniment de l'habitatge (comunitat, aigua, electricitat, gas, assegurança del continent, algunes taxes i impostos municipals).

ció lleugerament inferior a la que presenta la província de Barcelona (23,0%) i el conjunt de Catalunya (23,2%). A més, els resultats del gràfic 17 palesen que a mesura que disminueix la renda de les famílies, augmenta la proporció de llars afectades per sobrecàrrega de despeses de l'habitatge. A la capital catalana, per als estrats de la població amb rendes més baixes la sobrecàrrega augmenta fins al 57,8% (primer quintil) i al 40,4%

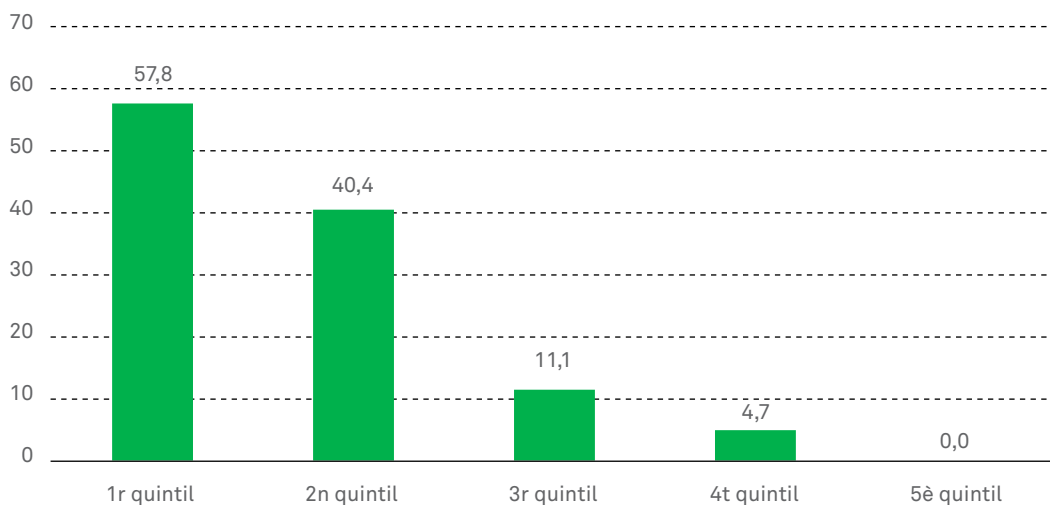
Gràfic 16. Taxa de sobrecàrrega de les despeses de l'habitatge. Total de llars. Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2011

Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població*, 2011.

23

Gràfic 17. Taxa de sobrecàrrega de les despeses de l'habitatge segons quintils de renda. Total de llars. Barcelona, 2011

Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població*, 2011.

Qualitat de Vida,
Igualtat i Esports

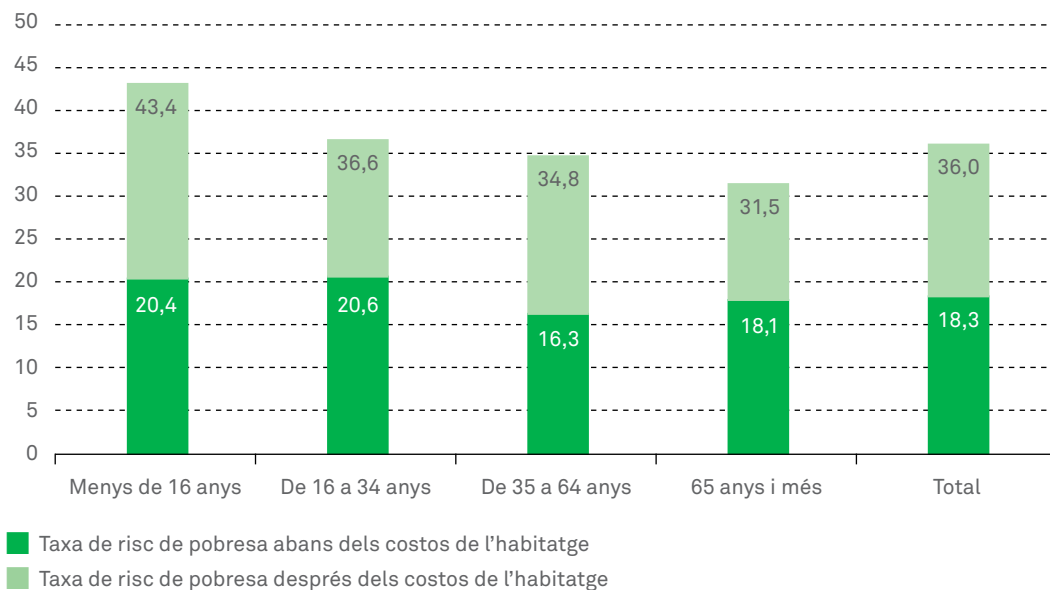
Desigualtat social
i pobresa a la ciutat
de Barcelona en
temps de crisi

(segon quintil), mentre que entre la població amb rendes més altes, la proporció de llars afectades per aquesta situació és pràcticament imperceptible (4,7% al quart quintil i nul·la al cinquè quintil). Aquestes xifres denoten la manca de polítiques d'habitatge efectives que garanteixen un accés a l'habitatge en les mateixes condicions per a totes les classes socials. Els resultats posen de manifest el sobreesforç econòmic que han de realitzar les classes populars per fer front a uns preus que s'han desorbitat durant el període previ a la crisi econòmica.

El sobreesforç econòmic a què han de fer front les famílies per accedir a l'habitatge també es posa en evidència quan es calculen, a tall d'exercici de simulació, les taxes de risc de pobresa una vegada descomptada de la renda disponible anual de la llar les despeses dedicades a l'adquisició i al manteniment de l'habitatge⁴ (gràfic 18, ala p. seg.). Amb aquest

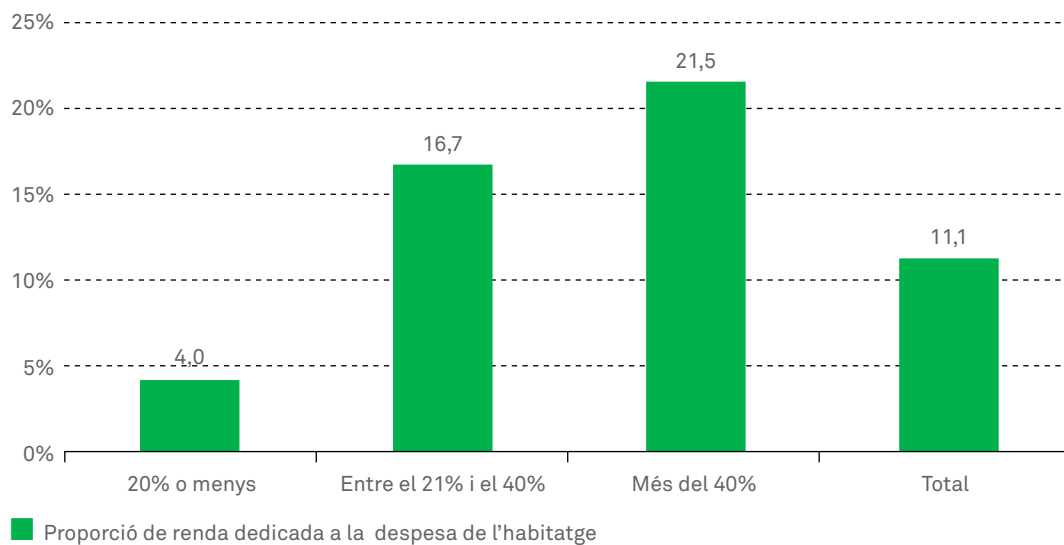
4. La taxa de risc de pobresa després dels costos de l'habitatge es calcula restant, a la renda anual disponible de la llar, les despeses anuals de l'habitatge. El llindar de pobresa manté el mateix valor (8.559 €) que a la taxa de risc de pobresa estàndard.

Gràfic 18. Taxes de risc de pobresa abans i després de les despeses d'habitatge anuals. Total de població. Barcelona, 2011

Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.*

Gràfic 19. Taxa de privació material severa segons el percentatge de renda anual dedicada a les despeses de l'habitatge. Total de llars. Barcelona, 2011

Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.*

tipus de càlcul, el percentatge de persones pobres a la ciutat es multiplicaria per dos (del 18,3% al 36%). Al mateix temps, s'observa com l'impacte tindria un efecte desigual en funció de l'edat de la població, els menors de 16 anys i la població de 35 a 64 anys serien els grups

on augmentaria més la pobresa (43,4% i 34,8% respectivament). La població de 35 a 64 anys, amb fills dependents, és la que ha accedit a l'habitatge més tardanament i, com a conseqüència d'això, el volum de despeses és més elevat fruit d'una compra o d'un lloguer en plena for-

mació de la bombolla immobiliària. Per la seva banda, la taxa de risc de pobresa de la població de més edat, després de descomptar de la renda els costos de l'habitatge, seria inferior a la de la resta de grups (31,5%) però no per això menys important. De fet, aquesta taxa posa en evidència la relació asimètrica entre les despeses de l'habitatge —tant pel que fa als preus dels serveis com als preus de lloguer— i la quantia de les pensions. Una primera exploració més detallada manifesta que 3 de cada 4 persones d'aquesta edat de la ciutat que passen a situar-se sota el llindar de pobresa són dones que o bé resideixen en habitatges de lloguer o en propietats totalment pagades.

L'elevada part de la renda de les famílies destinada a l'habitatge també es troba a l'epicentre de l'augment de la privació material que s'ha produït entre la població barcelonina i catalana els darrers anys. Malgrat que es dedica un apartat específic més endavant a la manca forçada i involuntària de béns considerats bàsics de la població de la ciutat, el gràfic 19 posa de manifest com les situacions de privació material s'intensifiquen i s'agreugen en relació amb la despesa en habitatge. Despesa, per altra part, compromesa sobre la base dels ingressos provinents del mercat de treball del moment precrisi. La privació material severa de totes les llars de Barcelona es quantifica en un 11,1%, però el percentatge augmenta al 16,7% si la despesa d'habitatge se situa en l'interval entre el 21% i el 40% de la renda de la llar i es dobla si aquesta és superior al 40%. Per contra, quan la proporció de renda de les famílies que es dedica a l'adquisició o al manteniment de l'habitatge no supera el 20%, no arriben al 4% les llars que no tenen capacitat per a consumir béns bàsics.

5. VULNERABILITAT RELACIONAL

Tant la família com les xarxes socials exerceixen un paper fonamental en el desenvolupament vital de les persones. A Catalunya i a Espanya, aquestes funcions tenen molta més intensitat, constituint en molts casos la principal xarxa de protecció social dels seus membres. La feblesa o absència d'aquests llaços situa els individus en zones de major risc o vulnerabilitat davant fets inesperats (dificultats econòmiques, pèrdua del treball, malaltia, separacions o divorcis...) que poden conduir o accelerar processos d'exclusió social.

Tal i com s'esmentava en apartats anteriors, les estratègies familiars constitueixen elements clau per analitzar els efectes dels processos de recessió econòmica en la cohesió social. Ara bé, la consideració de la llar com a unitat d'anàlisi no esgota les possibilitats de solidaritat familiar, malgrat que l'hegemonia del funcionalisme durant bona part del segle xx va contribuir a la seva invisibilitat. En aquest sentit, la solidaritat familiar té cabuda més enllà dels límits de la llar.

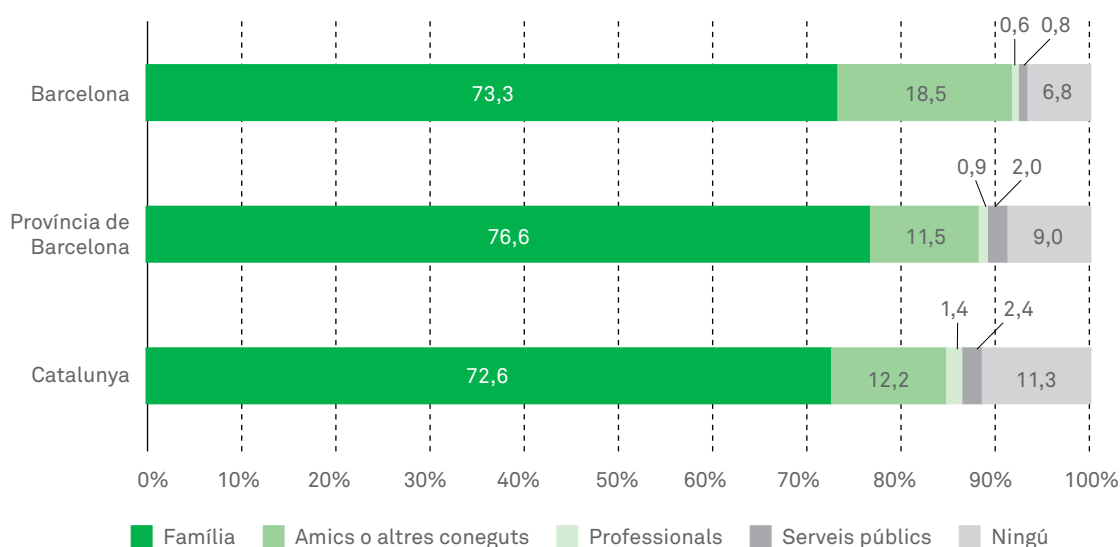
Al gràfic 20 es mostren les persones a qui acudeixen els residents a la ciutat de Barcelona que han patit manca de recursos econòmics en els darrers temps (el 12,3% dels barcelonins de 16 anys i més). Gairebé 3 de cada 4 persones amb dificultats econòmiques demanen ajuda a familiars que resideixen en altres llars, mostrant a més que la solidaritat intergeneracional en forma de recursos econòmics té lloc de dalt a baix, és a dir, de les generacions més grans a les més joves. El 18,5% de la població amb dificultats monetàries ha demanat el suport d'amics i altres coneguts mentre que només el 0,8% s'ha adreçat als serveis públics. Tanmateix, el 6,8% no ha demanat ajuda a ningú (aproximadament 12.000 persones). A la província de Barcelona i a Catalunya, la solidaritat familiar segueix la mateixa pauta descrita, i alhora s'observa com disminueix el paper que s'assigna als amics o altres coneguts en favor de l'ajuda sol·licitada als serveis públics (aproximadament del 2%) i, malauradament, de no demanar ajuda a ningú (9% a la província i 11,3% a Catalunya).

26

Qualitat de Vida,
Igualtat i Esports

Desigualtat social
i pobresa a la ciutat
de Barcelona en
temps de crisi

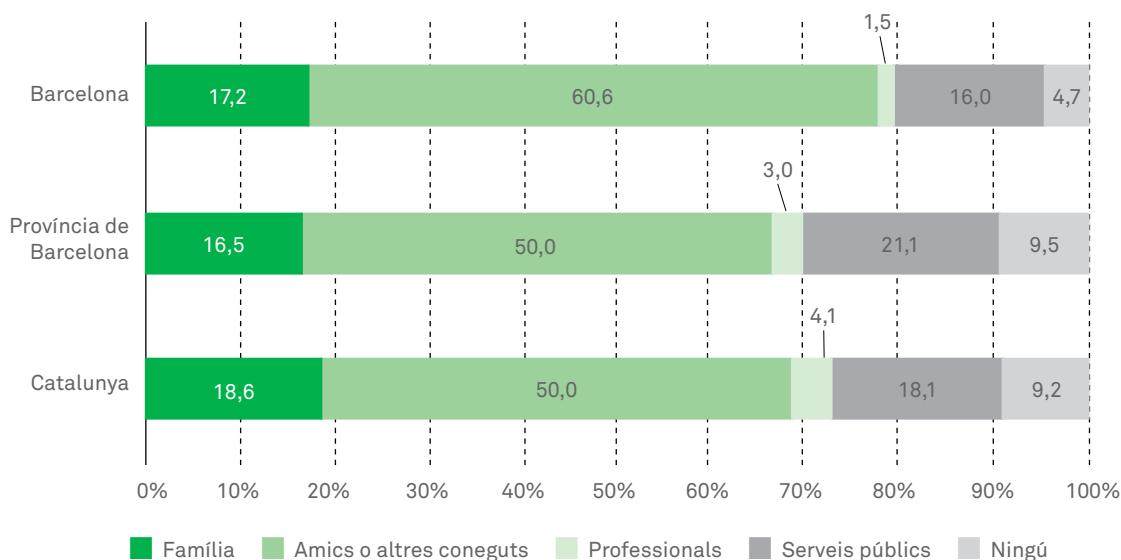
Gràfic 20. Persones a qui acudeix en cas de manca de recursos econòmics. Població de 16 anys i més que ha patit manca de recursos econòmics darrerament. Barcelona, 2011

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

El 60,6% dels residents a Barcelona que ha patit pèrdua o manca de feina (el 12,4% dels barcelonins de 16 anys i més) acudeix a amics o coneguts mentre que les xarxes familiars constitueixen, en aquest cas, només el 17,2% de l'ajuda sol·licitada (gràfic 21). Així i tot, la confiança en els familiars encara està per sobre de la demanda d'ajuda als serveis públics (16%). El 4,7% no acudeix a ningú en cas de manca de feina. Respecte a la província de Barcelona i Catalunya, s'observen algunes diferències en el pes de les relacions d'amistat i coneguts que, tot i ser també l'opció majoritària per als qui han tingut dificultats laborals, descendeix fins al 50%. Adquireix més rellevància que a la ciutat de Barcelona l'ajuda sol·licitada als serveis públics i també el percentatge de persones que no demanen ajuda a ningú (9,5% a la província i 9,2% a Catalunya).

Gràfic 21. Persones a qui acudeix en cas de manca de feina. Població de 16 anys i més que ha buscat feina darrerament. Barcelona, 2011

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

6. DISTRIBUCIÓ DE LA RENDA I DESIGUALTAT

La població barcelonina concentra uns nivells de renda familiar disponible mitjana superiors als del conjunt de la població de la província i als de Catalunya (taula 5). L'any 2011, la renda disponible mitjana de les llars a Barcelona era de 29.665 euros anuals. Per persona, la renda disponible se situa en 12.175 euros anuals i per unitat de consum⁵ en 17.748 euros anuals, mentre que a la resta de territoris analitzats aquestes xifres són inferiors. Així, la renda mitjana de les llars de la província representa el 94% de la renda de Barcelona i la de Catalunya el 92%. Aquestes diferències encara són més visibles si es considera la renda per unitat de consum que pren en consideració les economies d'escala a les llars. Atenent a les unitats de consum, la renda de la província i de Catalunya és de l'ordre del 88% respecte a la de Barcelona.

Aquesta situació de superioritat, en termes de renda mitjana, que presenta la població de Barcelona respecte a la província i al conjunt de Catalunya, es produeix també als estrats extrems de la distribució de la renda, és a dir entre els més «rics» i els més «pobres», mentre que als trams intermedis de renda les di-

5. La renda per unitat de consum, anomenada també renda personal disponible equivalent, és una estimació individual de la renda familiar disponible comparable entre persones que viuen a diferents llars i que es calcula tenint en compte economies d'escala a les llars. S'obté dividint la renda total de la llar entre el nombre d'unitats de consum. Les unitats de consum es calculen utilitzant l'escala de l'OCDE modificada, que concedeix un pes d'1 al primer adult, un pes de 0,5 a la resta d'adults i un pes de 0,3 als menors de 14 anys.

ferències interterritorials s'atenuen (taula 6). Així, el percentil 90 de la distribució de la renda de la població barcelonina, que marca el tall que delimita el 10% de rendes més elevades, és de 32.056 euros, en canvi a la província de Barcelona és de 27.941 euros i a Catalunya de 27.792 euros. El mateix passa amb el percentil 10, que marca el tall de la distribució de la renda que delimita el 10% de les rendes més baixes, en què la població barcelonina registra 6.776 euros, pels 5.867 euros de la província de Barcelona i els 5.180 euros que registra Catalunya. Pel que fa a la renda mediana (p 50), continua sent superior malgrat que les diferències entre territoris s'atenuen (15.130 euros a Barcelona, 14.574 euros a la província de Barcelona i 14.266 euros a Catalunya).

La taula 6 mostra també com el valor de la ràtio S90/S10, que estableix la relació entre 10% de la població que presenta unes rendes més elevades i el 10% de la població amb rendes més baixes, és de 4,73. Això és, el 10% de població amb rendes més altes de la ciutat posseeix una renda 4,7 vegades superior a la renda de la població del decil inferior.⁶ A la província de Barcelona, la ràtio és pràcticament igual (4,76) mentre que a Catalunya la desigualtat entre les rendes extremes és clarament superior (5,37). Tanmateix, la ràtio 90/50 mostra la distància entre el decil 9 de la distribució i la mediana. El valor de 2,12 per a la ciutat de Barcelona indica com d'allunyades estan les

6. Les ràtios entre percentils s'han calculat a partir dels valors dels percentils, això és, els punts de tall de la distribució de la renda equivalent disponible.

Taula 5. Renda anual neta mitjana per llar, persona i unitat de consum.* Àrea Metropolitana de Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2011

	Llar	Persona	Unitat de consum
Barcelona (AMB)	29.665 €	12.175 €	17.748 €
Província de Barcelona	27.917 €	10.627 €	15.926 €
Catalunya	27.226 €	10.340 €	15.505 €

* La renda disponible fa referència a l'any anterior a la realització de l'enquesta.

Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2011.*

Taula 6. Mesures de desigualtat. Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2011

	Barcelona	Província de Barcelona	Catalunya
Valors dels percentils* (euros)			
p10	6.776	5.867	5.180
p25	9.373	9.376	9.044
p50	15.130	14.574	14.266
p75	22.490	20.610	20.247
p90	32.056	27.941	27.792
Ràtios dels percentils			
90/10	4,73	4,76	5,37
90/50	2,12	1,92	1,95
10/50	0,45	0,40	0,36
Índex de Gini			
Índex de Gini	0,346	0,323	0,332

* Valors dels percentils; són els punts de tall de la distribució de la renda equivalent disponible.

Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya*, 2011.

rendes més elevades de la mediana i, si alhora el comparem amb els altres territoris (1,92 per a la província de Barcelona i 1,95 per a Catalunya), s'observa com aquesta distància és més gran a la capital catalana. A més, la ràtio 10/50 per a Barcelona indica que en aquest cas el distanciament entre les rendes més baixes i la mediana és més petit⁷ a que a la resta de territoris (0,40 a la província de Barcelona i 0,36 a Catalunya). Tot plegat mostra com la desigualtat a la ciutat de Barcelona s'explica en gran mesura per l'allunyament de les rendes superiors de la renda mediana de la població, mentre que al conjunt de Catalunya la dispersió de rendes es produeix entre la mediana i la part inferior de la distribució.

De fet, la ciutat de Barcelona s'erigeix com el territori més desigual segons el coeficient de Gini⁸ (0,346), i se situa per sobre de la província de Barcelona

(0,323) i de Catalunya (0,332). En comparació amb la resta d'Europa, s'ha de dir que el nivell de desigualtat de rendes a Barcelona és superior al del conjunt d'Espanya (0,340) i al d'altres països com el Regne Unit (0,330), Grècia (0,336), Portugal (0,342), Itàlia (0,319), França (0,308) o Alemanya (0,290), i molt superior respecte al dels països nòrdics, que es mouen en valors del coeficient de Gini entre el 0,220 i el 0,250.⁹

La taula 7 (a la p. seg.) complementa aquesta anàlisi de la distribució de la renda, centrada, en aquest cas, en l'estratificació monetària de la població. A Barcelona s'observa com les principals diferències respecte a la província i al conjunt de Catalunya es produeixen sobretot entre els grups de població situats als extrems de la distribució. La capital catalana presenta un volum superior de població «rica» i un volum inferior de població «pobra». En canvi, el percentatge de població que se situa en els trams intermedis (entre el 50% i

7. En aquest cas, el valor 1 s'interpretaria com la màxima igualtat i el 0 com la màxima desigualtat.

8. El coeficient de Gini mesura el nivell de desigualtat en un rang de 0 (màxima igualtat) a 1 (màxima desigualtat)

9. Dades de l'European Union Statistics on Income and Living Conditions, 2011 (EU-SILC).

el 150 % de la mediana de la distribució de la renda), és molt similar a tots tres territoris, i és de pels volts del 62%.

**Taula 7. Distribució de la població segons la renda personal equivalent disponible anual.*
Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2011**

	Barcelona	Província de Barcelona	Catalunya
< 50% de la renda mediana	13,7	15,4	16,3
50% a 150% de la renda mediana	62,1	62,8	61,9
> 150% de la renda mediana	24,2	21,8	21,8

* La renda personal equivalent disponible fa referència a l'any anterior a la realització de l'enquesta

Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2011.*

7. VULNERABILITAT ECONÒMICA: POBRESA MONETÀRIA I PRIVACIÓ MATERIAL

7.1. L'evolució de la pobresa monetària en el període 2006-2011

L'anomenada Agenda de Lisboa aprovada pel Consell Europeu l'any 2000 va fer una declaració formal en defensa de l'eradicació de la pobresa a la Unió Europea l'any 2010. Passat el termini fixat, el resultat no pot ser més decebedor. A Catalunya, la pobresa no tan sols no ha baixat, sinó que arran de la crisi s'ha incrementat molt el risc de pobresa infantil.

La pobresa monetària, però, és un enfocament parcial de la pobresa que requereix informació addicional sobre les condicions de vida de les persones. És per això que per completar la comprensió d'aquest fenomen s'han analitzat també alguns dels indicadors de privació material més comuns en les estadístiques oficials de la Unió Europea.

Les dades del gràfic 22 mostren l'innegable increment que s'ha produït del risc de pobresa entre la població barcelonina i, en general, de la catalana en el període analitzat.¹⁰ Aquesta evolució, però, ha estat diferent en funció de la intensitat de la pobresa mesurada. Per exemple, la proporció de població en risc de pobresa, calculada a partir dels estàndards acceptats oficialment a escala europea —amb rendes situades per sota del 60% de la mediana de la distribució total de la renda personal disponible equivalent— ha augmentat a la ciutat 2,5 punts percentuals (del 16,1% al 18,6%). Ara bé, si atenem al risc

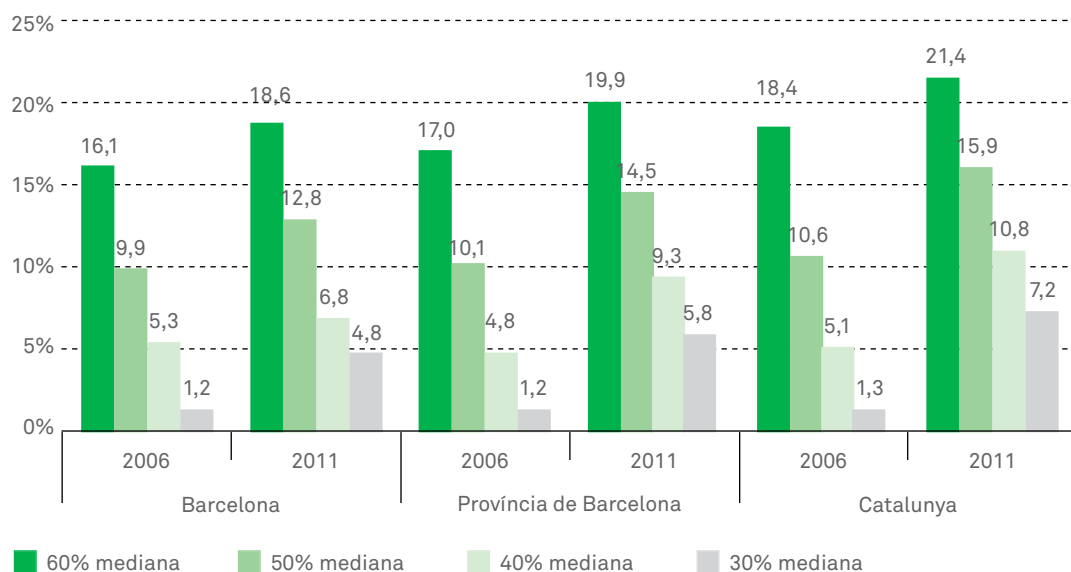
10. La comparativa 2006-2011 s'ha dut a terme amb les dues darreres edicions de l'*Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població*, 2006 i 2011, sobre la població de 16 anys i més. El mètode utilitzat en ambdues enquestes per obtenir la renda anual disponible difereix significativament: a l'enquesta de l'any 2006 es recollia originalment amb una sola pregunta en intervals mentre que a l'edició del 2011 s'ha harmonitzat la recollida així com el tractament posterior amb l'European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC). S'ha considerat que el valor d'aquesta comparativa no rau en les puntuacions concretes sinó en les tendències dibuixades, altrament ratificades amb altres estudis (Sarasa *et al.*, en premsa).

31

Qualitat de Vida, Igualtat i Esports

Desigualtat social i pobresa a la ciutat de Barcelona en temps de crisi

Gràfic 22. Evolució de les taxes de risc de pobresa* segons la intensitat. Població de 16 anys i més. Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2006 i 2011

* Calculades mitjançant la renda disponible equivalent del conjunt de Catalunya.

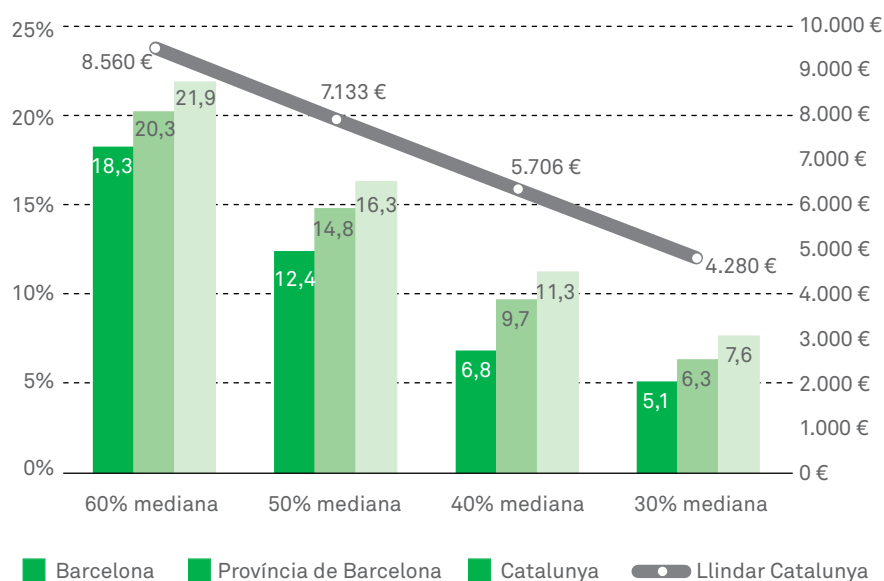
Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població*, 2006 i 2011.

de pobresa amb la resta de llindars, el creixement ha estat més greu. Especialment el creixement ha estat dràstic per a la pobresa severa —estimada a partir

del llindar de risc de pobresa fixat en el 30% de la mediana de la distribució total de la renda personal disponible equivalent—; aquesta s'ha multiplicat per quatre per a la població de 16 anys i més de Barcelona ençà de l'any 2006. Aquestes tendències, fins i tot més accentuades que a la ciutat de Barcelona, són també observables a la província i al conjunt de Catalunya i es ratifiquen respecte a altres estudis en què s'evidencia que l'eixamplament de la pobresa durant la crisi s'ha produït sobretot a base de l'increment de la pobresa extrema (Sarasa *et al.*, en premsa).

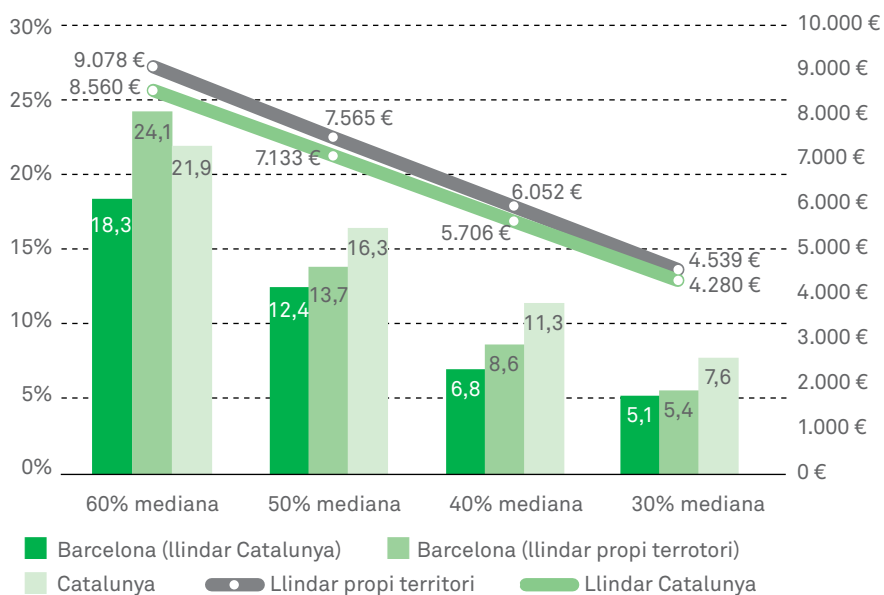
Pel que fa a les dades estrictament de l'any 2011, on ja s'inclouen els menors de 16 anys i, en conseqüència, el total de la població, s'observa com a la ciutat de Barcelona les taxes de risc de pobresa són inferiors a les de la resta de territoris analitzats independentment dels diferents llindars d'intensitat emprats (gràfic 23). La taxa de pobresa —calculada a partir del 60% de la mediana de la renda disponible equivalent de Catalunya— és a Barcelona del 18,3% (297.200 persones) mentre que a Catalunya ascendeix fins al 21,9%. Per la seva part, la pobresa severa (30% de la mediana) comptabilitza com a pobres el 5,1% de la població barcelonina i el 7,6% de la població de Catalunya. Tanmateix, per analitzar l'efecte de la superior renda mediana dels barcelonins sobre la pobresa relativa respecte a la resta de ciutadans de Catalunya —com s'observa a l'apartat anterior— s'han calculat les mateixes taxes però prenent com a comunitat de referència únicament la població de la ciutat. És a dir, s'ha considerat la renda disponible equivalent dels residents a Barcelona per mesurar la pobresa (gràfic 24). Es constata un increment de totes les taxes de risc relatiu de pobresa malgrat que és la pobresa moderada —60% de la mediana— la que contempla un augment més significatiu (del 18,3% al 24,1%) i la que se situa per sobre de la taxa del conjunt de Catalunya. La resta de taxes són inferiors a les de Catalunya.

Gràfic 23. Taxes de risc de pobresa* segons la intensitat. Total de població. Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2011

* Calculades mitjançant la renda disponible equivalent del conjunt de Catalunya.
 Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.*

Gràfic 24. Taxes de risc de pobresa segons la intensitat i diferents llindars. Total de població. Barcelona i Catalunya, 2011

Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.*

7.2.

El perfils socials més afectats per la pobresa monetària

Respecte a la vulnerabilitat de diversos grups socials respecte a la pobresa monetària, s'observa com a la ciutat de Barcelona les dones tenen un risc relatiu lleugerament superior al dels homes (17,3% i 19,2%), mentre que a la resta de territoris no s'observen diferències significatives en funció del sexe. No obstant això, la feminització de la pobresa tan evident a la ciutat de Barcelona amb les dades de l'any 2006¹¹ i, en general, característica de la pobresa a Espanya i Catalunya (Ayala *et al.*, 2008) vinculada al posicionament de les dones en el treball productiu i reproductiu, s'ha atenuat en aquest con-

11. La comparativa 2006-2011 s'ha dut a terme amb les dues darreres edicions de l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006 i 2011, sobre la població de 16 anys i més.

text de crisi econòmica. En aquest sentit, les taxes de pobresa a la ciutat de Barcelona s'han incrementat per a ambdós sexes però especialment per als homes, passant del 13,4% al 17,4%.

Considerant la població en diferents grups d'edat, s'observa la vulnerabilitat de la població més jove de la ciutat per sobre de la resta de població; la taxa de risc de pobresa monetària se situa en el 20,4% per als menors de 16 anys i en el 20,6% per a la població de 16 a 34 anys. El risc de pobresa de la població més jove és encara més evident a la província de Barcelona i a Catalunya, amb taxes del 24,8% i del 28% respectivament. Així, cal considerar que 4 de cada 10 persones pobres de la ciutat són menors de 34 anys.

33

Qualitat de Vida,
Igualtat i Esports

Desigualtat social
i pobresa a la ciutat
de Barcelona en
temps de crisi

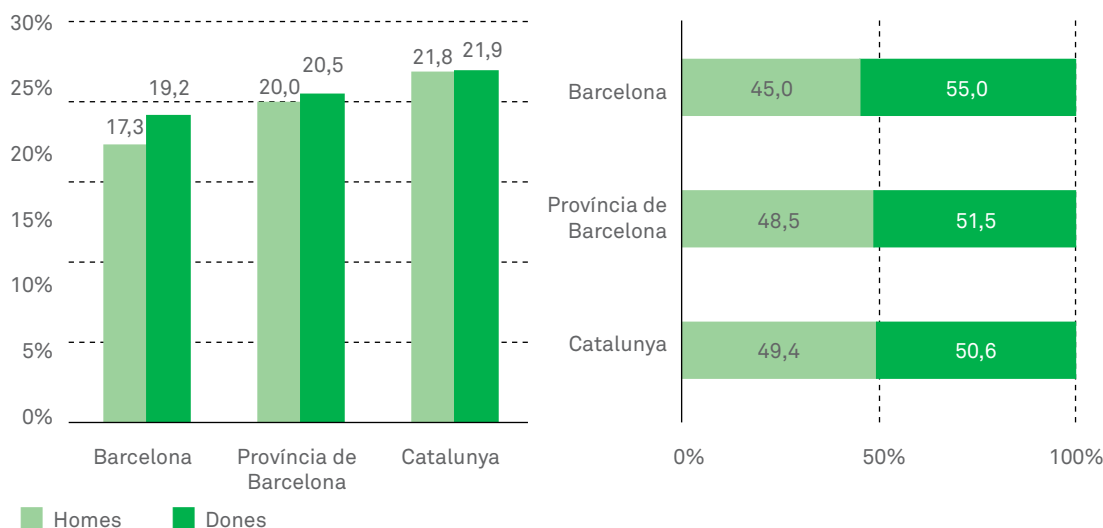
Taula 8. Taxes de risc de pobresa* relativa i composició de la població pobra segons el sexe. Població de 16 anys i més. Barcelona, 2006 i 2011

	Taxa de risc de pobresa* (60% mediana)		Distribució de la població pobra	
	2006	2011	2006	2011
Homes	13,4	17,4	38,8	43,9
Dones	18,5	19,7	61,2	56,1

* Taxes de risc de pobresa calculades amb el llindar de tot Catalunya.

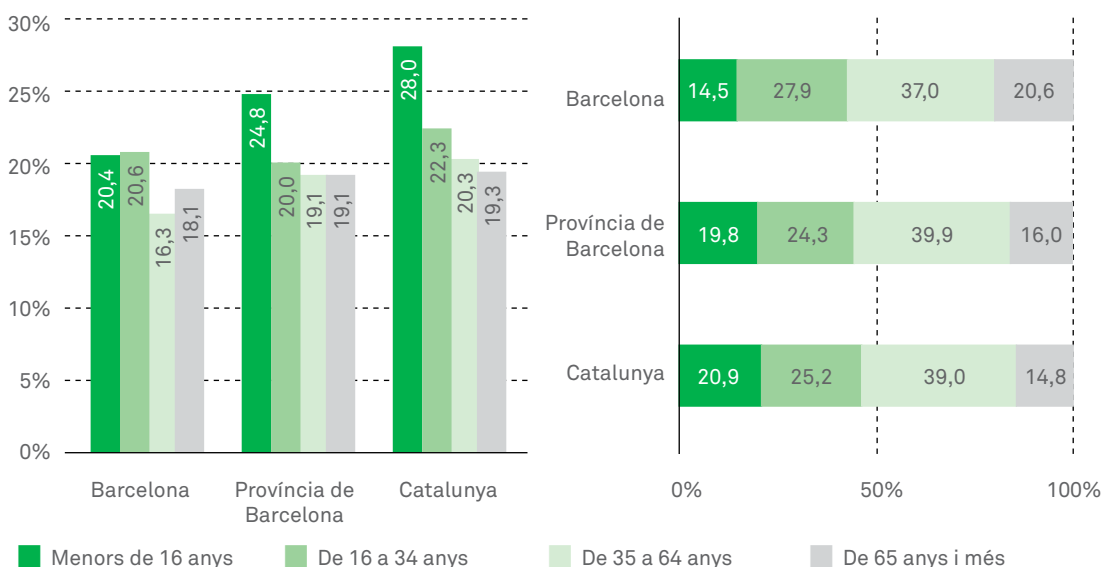
Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006 i 2011.*

Gràfic 25. Taxes de risc de pobresa relativa i composició de la població pobra segons el sexe. Total de població. Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2011

Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.*

Gràfic 26. Taxes de risc de pobresa relativa i composició de la població pobra segons els grups d'edat. Total de població. Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2011

Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població*, 2011.

Amb dades de l'any 2006, les persones de 65 anys i més eren les que es trobaven en una situació més desavantajada des del punt de vista econòmic respecte a la resta de la ciutadania. Els ingressos de les persones d'aquesta edat no provenen majoritàriament de les rendes del treball, sinó de prestacions contributives o assistencials. És freqüent que els grups socials més dependents de les prestacions públiques, com per exemple, els jubilats, mantinguin posicions relatives més segures en temps de crisi (Muriel i Sibietta, 2009) i empitjorin la seva posició relativa en contextos de creixement accelerat (Sarasa, 2008). Així es posa de manifest a la taula 9. La taxa de risc de pobresa de les persones de 65 anys i més de la ciutat s'ha reduït 9 punts percentuals entre l'any 2006 i l'any 2011 (del 28,1% al 19,0%), mentre que la de la població de 16 a 34 anys s'ha doblat (del 10,6% al 22,1%) i la de la població de 35 a 64 anys també ha augmentat tot i que en una proporció menor (del 13,1% al 16,4%). La destrucció de l'ocupació i la moderació salarial registrada d'ençà dels inicis de la crisi expliquen aquest canvi dels perfils de la població pobra atenent a l'edat.

Pel que fa al lloc de naixement (gràfic 27), es constata com a la ciutat de Barcelona les persones nascudes a la resta d'Espanya són les que tenen els percentatges més alts de població sota el llindar de pobresa (20,7%). Aquesta circumstància és un tret diferencial respecte a la resta de territoris analitzats, on els nascuts a la resta del món constitueixen el grup més vulnerable: una de cada 3 persones que no ha nascut a l'Estat espanyol és pobra a Catalunya. D'altra banda, les persones nascudes en territori català presenten menor risc de pobresa independentment del territori analitzat, tot i que en termes proporcionals representen la meitat de la població pobra (50,5% de la població pobra a la ciutat de Barcelona).

Des d'una perspectiva evolutiva, es constata a la ciutat l'augment de la vulnerabilitat econòmica per a les persones nascudes a Catalunya (del 12,4% al 17,6%) i el descens per a les nascudes a la resta d'Espanya (persones de més edat i jubilades, majoritàriament) però també el descens per a les nascudes a la resta del món; aquesta és una tendència contrària a l'observada a la resta de territoris.

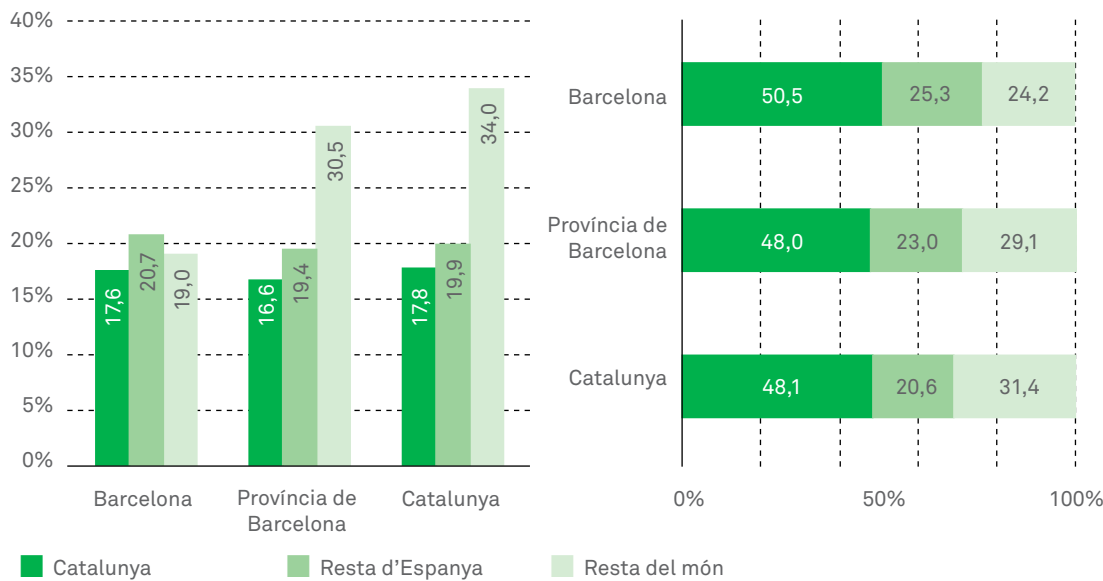
Taula 9. Taxes de risc de pobresa relativa i composició de la població pobra segons els grups d'edat. Població de 16 anys i més. Barcelona, 2006 i 2011

	Taxa de risc de pobresa (60% mediana)		Distribució de la població pobra	
	2006	2011	2006	2011
De 16 a 34 anys	10,6	22,1	17,1	33,8
De 35 a 64 anys	13,1	16,4	40,2	41,8
65 anys i més	28,1	19,0	42,6	24,4

* Taxes de risc de pobresa calculades amb el llindar de tot Catalunya.

Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població*, 2006 i 2011.

Gràfic 27. Taxes de risc de pobresa relativa i composició de la població pobra segons el lloc de naixement. Total de població. Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2011

Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població*, 2011.

Taula 10. Taxes de risc de pobresa relativa i composició de la població pobra segons el lloc de naixement. Població de 16 anys i més. Barcelona, 2006 i 2011

	Taxa de risc de pobresa (60% mediana)		Distribució de la població pobra	
	2006	2011	2006	2011
Catalunya	12,4	17,6	50,3	50,5
Resta d'Espanya	23,0	20,7	34,2	25,3
Resta del món	23,9	19,0	15,5	24,2

* Taxes de risc de pobresa calculades amb el llindar de tot Catalunya.

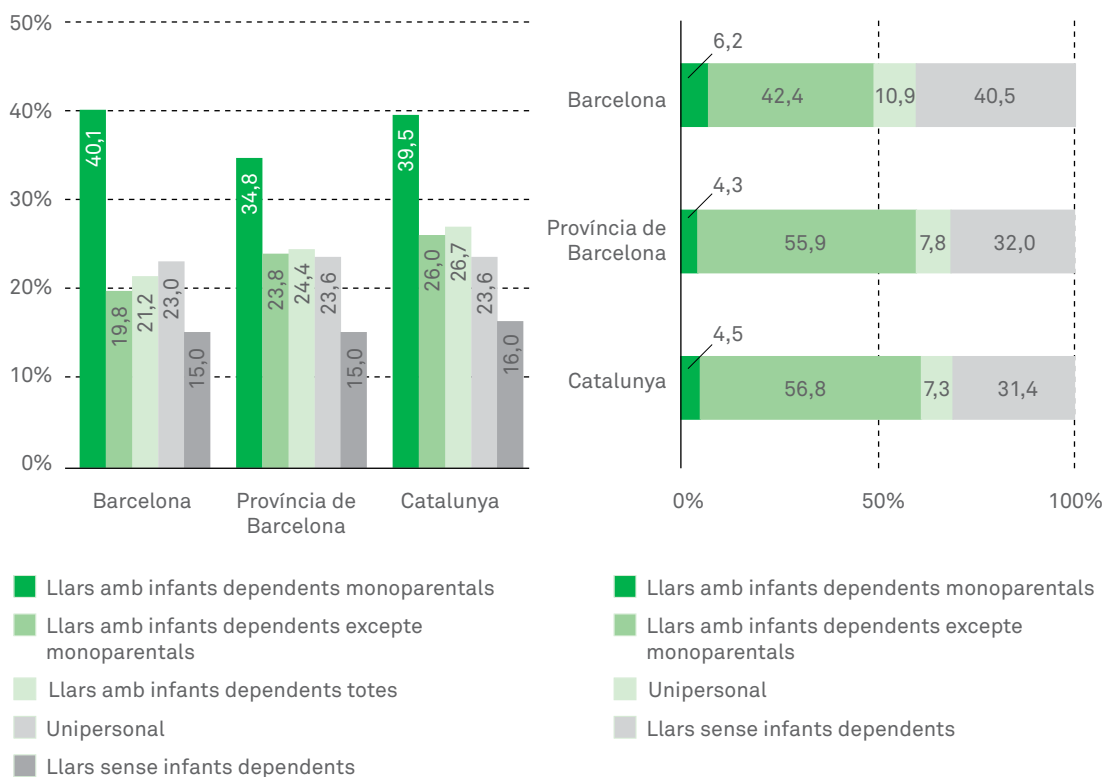
Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població*, 2006 i 2011.

Atenent al tipus de llar on resideix la població, es constata la vulnerabilitat econòmica de les persones que viuen en llars monoparentals amb infants dependents. A la ciutat de Barcelona, 4 de cada 10 persones que viuen en llars amb un únic sustentador són pobres (40,1%). Les persones que viuen soles també tenen un risc de pobresa elevat (23%). Tanmateix, les llars amb infants dependents presenten taxes de risc de pobresa més altes que les llars on no hi ha infants dependents (21,2% i 15% respectivament). Aquest ordre de més a menys risc de pobresa segons el tipus de llar es manté a la resta de territoris excepte per a les llars amb infants amb dos sustentadors, que superen en risc les llars unipersonals, tant a la província com al conjunt de Catalunya. Proporcionalment, gairebé la meitat dels pobres de Barcelona viuen en llars on hi ha infants depen-

dents (el 6,2% amb un únic sustentador i el 42,4% amb dos sustentadors). Aquests percentatges encara són més elevats a la província de Barcelona i a Catalunya, on 6 de cada 10 persones pobres viuen en aquest tipus de llars (60,2% a la província i 61,3% a Catalunya).

L'augment del risc de pobresa a les llars on viuen infants dependents vinculat a la crisi econòmica s'evidencia a les dades de la taula 11. Tant per a les monoparentals com per a les biparentals, la taxa gairebé s'ha duplicat. En menor mesura, ha empitjorat la situació econòmica de les persones que viuen soles, i que presenten taxes de risc de pobresa del 18,3% al 22,2% l'any 2011. Per contra, la proporció de persones que viuen en llars sense infants dependents amb rendes inferiors al llindar de pobresa ha disminuït en el període analitzat (del 18,9% al 15,7%)

Gràfic 28. Taxes de risc de pobresa relativa i composició de la població pobre segons el tipus de llar. Total de població. Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2011

Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.*

malgrat que representen el 46,6% de la població pobra a la capital catalana.

Taula 11. Taxes de risc de pobresa relativa i composició de la població pobra segons el tipus de llar. Població de 16 anys i més. Barcelona, 2006 i 2011

	Taxa de risc de pobresa (60% mediana)		Distribució de la població pobra	
	2006	2011	2006	2011
Llars amb infants dependents monoparentals	24,1	43,5	3,5	5,6
Llars amb infants dependents excepte monoparentals	10,9	20,7	23,9	34,0
Unipersonals	18,3	22,2	14,7	13,8
Llars sense infants dependents	18,9	15,7	57,9	46,6

* Taxes de risc de pobresa calculades amb el llindar de tot Catalunya.

Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població*, 2006 i 2011.

7.3. El paper de les transferències socials

Un dels avantatges de la metodologia de la pobresa relativa és que permet estudiar comparativament l'impacte de l'estat de benestar en la reducció del risc de pobresa. Tal i com es pot observar al gràfic 29, aquesta es redueix 29 punts percentuals a Barcelona si es consideren totes les prestacions socials i 11,1 punts percentuals si s'exclouen les prestacions de jubilació i supervivència de la despesa social. A la província de Barcelona i a Catalunya, l'impacte redistributiu del sistema de protecció social és menor que a la ciutat (la taxa de risc de pobresa es redueix aproximadament 24 punts percentuals si es consideren totes les transferències socials i 10 punts percentuals si se n'exclouen les prestacions rebudes majoritàriament per a la població de la tercera edat).

Ara bé, no tots els grups socials depenen amb la mateixa intensitat de la despesa pública ni aquesta es destina per igual a tots els segments de la població. Al grà-

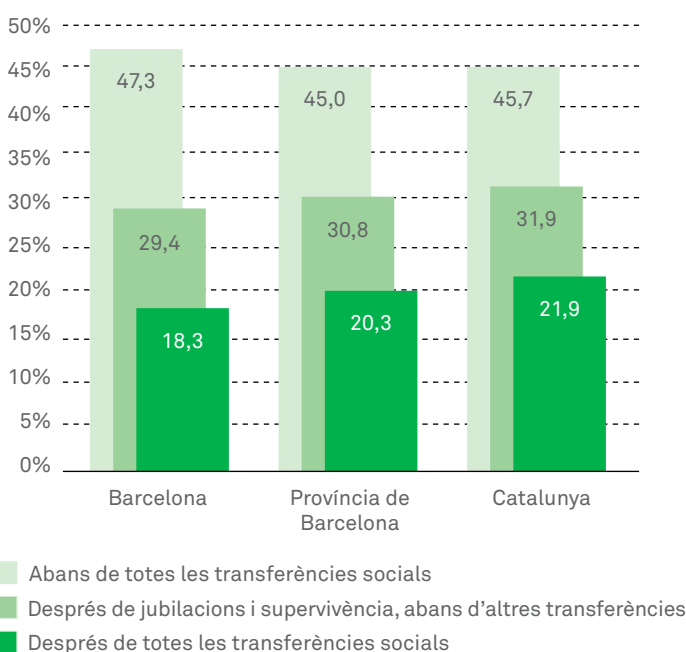
fic 30 es pot observar com a la ciutat de Barcelona l'efecte de les prestacions socials en la reducció de la pobresa entre la població menor de 16 anys és molt moderat (43,1% respecte el valor inicial), sobretot en relació amb la població de 65 anys i més (79,7% respecte el valor inicial). Però no només això, sinó que com a conseqüència de la redistribució que es produeix en les rendes familiars després de les transferències socials, la població menor de 16 anys constitueix el segment de població més desafavorit. Els menors de 16 anys són el grup d'edat que parteix d'una millor situació abans de les transferències socials, el 35,9% viurien amb una renda inferior al llindar de risc de pobresa, per un 36,3% de la població de 16 a 64 anys i un 89,3% de la població de 65 anys i més. En canvi, una vegada es realitzen les transferències socials, la taxa de risc de pobresa dels menors de 16 anys és la més elevada (20,4%) si es compara amb la població de 16 a 64 anys (17,9%) i la de 65 anys i més (18,9%).

38

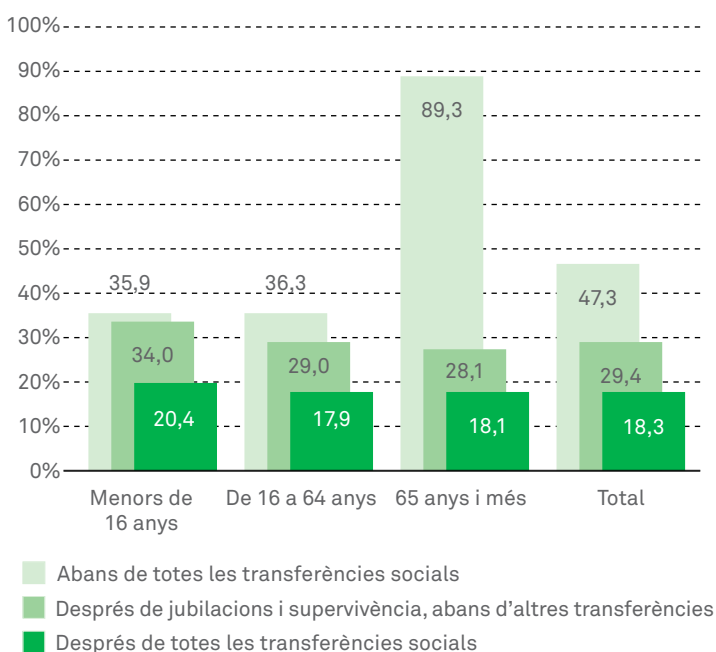
Qualitat de Vida,
Iguatallat i Esports

Desigualtat social
i pobresa a la ciutat
de Barcelona en
temps de crisi

Gràfic 29. Taxes de risc de pobresa abans i després de les transferències socials. Total de població. Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2011

Gràfic 30. Taxa de risc de pobresa abans i després de les transferències socials segons els grups d'edat. Total de població. Barcelona, 2011

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

7.4.

L'abast de la privació material

Si bé els indicadors basats en la pobresa monetària i en la desigualtat de renda són essencials per a l'estudi de les condicions de vida de la població, no acaben de reflectir la totalitat d'aspectes lligats a aquesta qüestió. La privació material, entesa com una mesura complementària a l'anàlisi tradicional de la pobresa basada en la renda, al·ludeix a la impossibilitat de posseir béns, serveis i/o participar en activitats que socialment són percebudes com a «necessitats». En aquest sentit, no fa referència a l'elecció ni a les preferències d'estil de vida, sinó a la manca forçada i involuntària d'aquests béns. A causa d'aquest interès creixent d'utilitzar indicadors no monetaris per afegir informació focalitzada en alguns aspectes clau de les condicions materials de vida, la Unió Europea d'ençà de l'any 2009 va adoptar dos indicadors de privació material de manera oficial —la taxa de privació material i la intensitat de la privació— al conjunt dels existents per a la inclusió social. Els nou ítems de privació que es consideren per a la construcció d'aquests indicadors són els següents: capacitat per fer front a despeses imprevistes; capacitat per anar de vacances almenys una setmana a l'any; capacitat per pagar sense endarreriments rebuts relacionats amb l'adquisició i/o manteniment de l'habitatge i d'altres préstecs; capacitat per realitzar un àpat de carn, pollastre o peix almenys cada dos dies; capacitat per mantenir l'habitatge a una temperatura adient; capacitat per tenir rentadora; capacitat per tenir televisió en color; capacitat per tenir telèfon; i, finalment, capacitat per tenir automòbil.

Respecte als indicadors oficials utilitzats per la Comissió Europea, tant la taxa de privació material —comptabilitzada com la privació en almenys 3 dels 9 ítems— com la taxa de privació material severa —comptabilitzada com la privació en almenys 4 dels 9 ítems— gairebé s'ha triplicat per a la població de Catalunya entre l'any 2006 i l'any 2011 (Sarasa *et al.*, en premsa). No es disposa de dades evolutives, per a la ciutat de Barce-

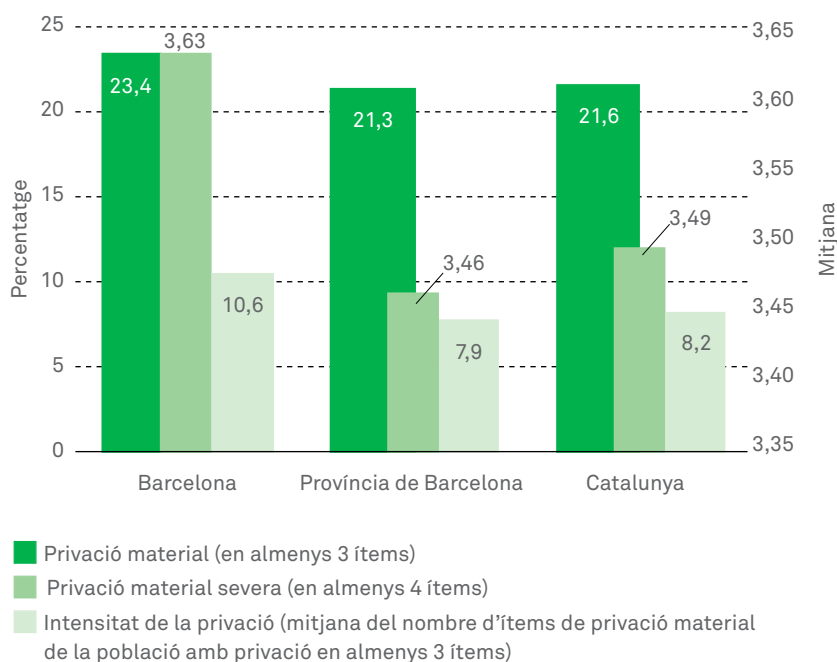
lona, que permetin quantificar els efectes de la crisi. No obstant això, la taxa de privació material l'any 2011 ascendeix fins al 23,4% (377.300 persones) i la taxa de privació material severa al 10,6% (171.900 persones) (gràfic 31). Pel que fa a la intensitat de la privació, mesurada com la mitjana del nombre d'ítems de la població amb privació, es quantifica en 3,63. Així, la capital catalana presenta els valors més alts de privació i d'intensitat de la mateixa respecte a la província i a Catalunya.

39

Qualitat de Vida,
Igualtat i Esports

Desigualtat social
i pobresa a la ciutat
de Barcelona en
temps de crisi

Gràfic 31. Taxes de privació material, privació material severa i intensitat de la privació. Total de població. Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2011

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

7.5. Els perfils socials més afectats per la privació material

A diferència de la pobresa monetària, en què encara persisteixen riscos desiguals en funció del gènere i malgrat que la crisi econòmica els ha esmorteït, ja que ha afectat especialment en termes monetaris els homes en edat laboral, quan s'analitza la privació material a la ciutat de Barcelona no s'observen diferències significatives entre homes i dones (gràfic 32). A la província de Barcelona, les dones pateixen privacions amb més intensitat que els homes, tant si es refereix a la manca forçada d'almenys 3 ítems com si les privacions superen aquest número.

Atenent a l'edat de la població (gràfic 33) s'observa com la població més jove de la ciutat presenta les taxes de privació material (29,7% per a la població menor de 16 anys i 27% per a la població de 16 a 34 anys) i privació material severa més elevades (aproximadament el 12,5% per als menors de 35 anys). De fet, el 45% de les persones que sofreixen privacions materials i privacions materials seve-

res a Barcelona són menors de 34 anys. Com succeïa amb la pobresa monetària, la privació material és més alta per als majors de 65 anys (21,9%) que per a la població de 35 a 64 anys (19,9%); ara bé, quan s'intensifica la gravetat de la privació —manca forçada de béns materials en almenys 4 ítems— els resultats s'inverteixen i la població en edat laboral passa a tenir-ne taxes més elevades que la població en edat de jubilació (10,1% i 7,8% respectivament). Aquestes tendències es reproduïxen a la província i a Catalunya malgrat que els valors de les taxes de privació per als diferents grups d'edat són inferiors a les comentades per a la capital catalana.

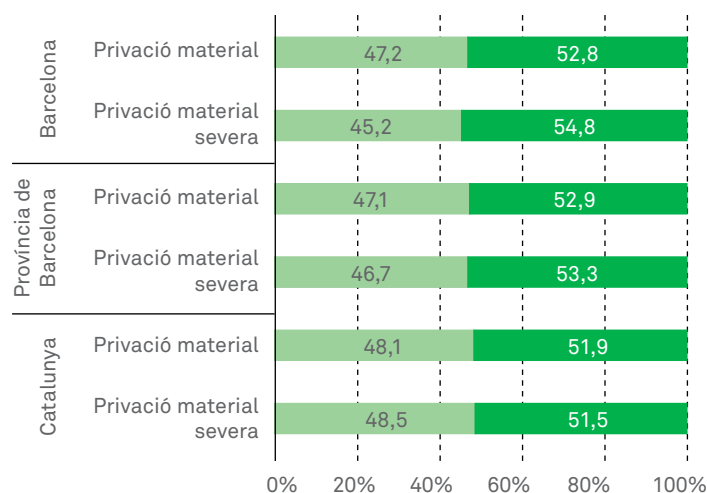
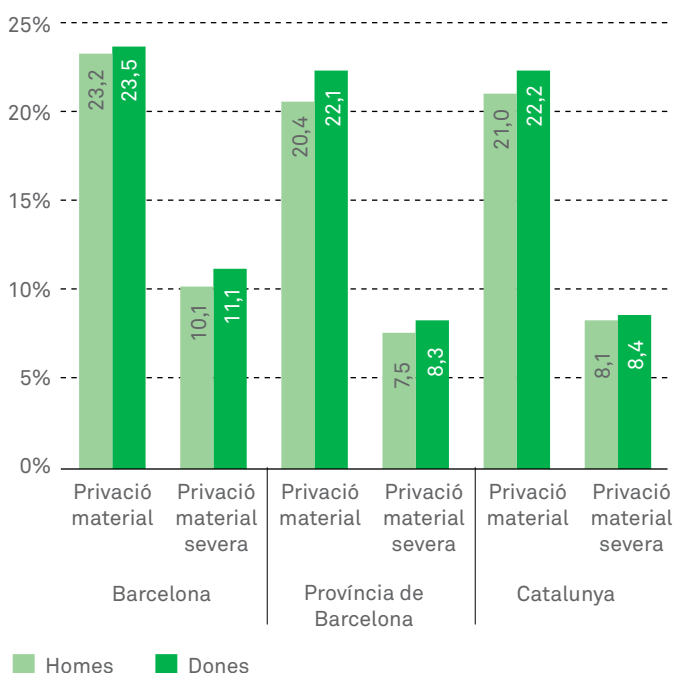
Si es considera el lloc de naixement (gràfic 34), les persones nascudes a la resta del món són amb diferència les que més privacions materials sofreixen: gairebé una de cada dues pateix privació material (46,8%) i una de cada cinc pateix privació material severa (21%) a Barcelona.

40

Qualitat de Vida, Igualtat i Esports

Desigualtat social i pobresa a la ciutat de Barcelona en temps de crisi

Gràfic 32. Taxes de privació material i distribució de la població amb privació segons el sexe. Total de població. Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2011

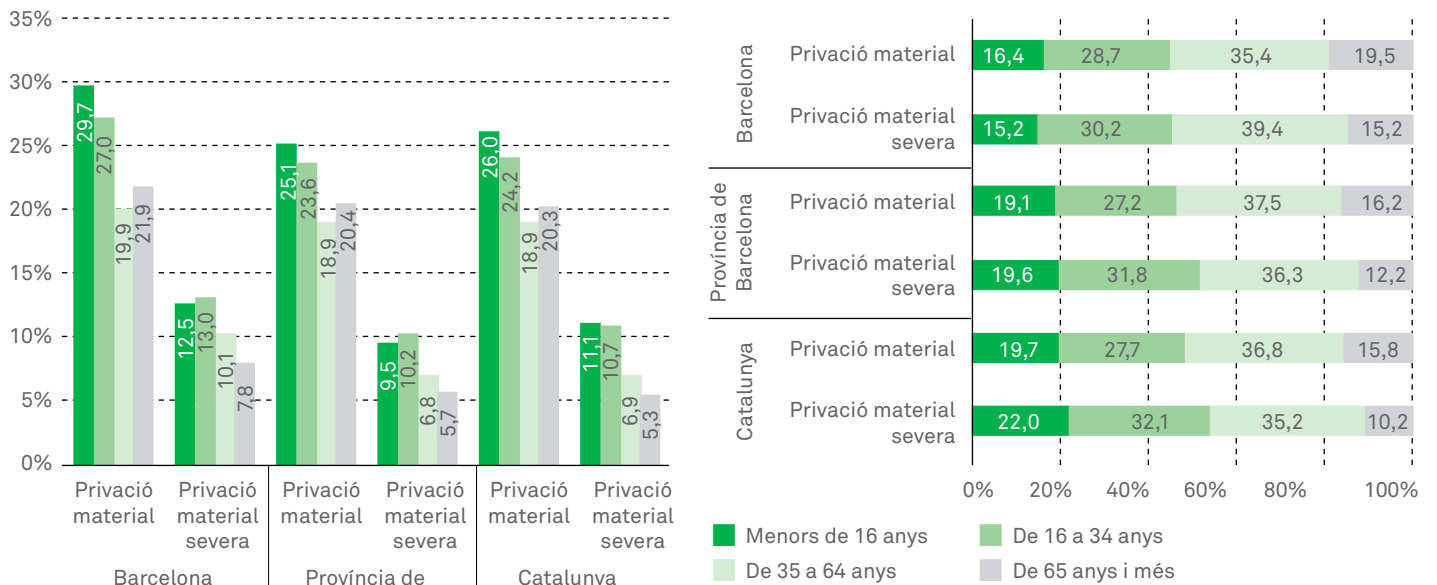

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

La taxa de privació és del 19,9% per a les persones nascudes a la resta d'Espanya i del 14,4% per a les nascudes a Catalunya; i la taxa de privació material severa és del 8,5% i del 6,7%, respectivament. Gairebé la meitat de les persones que

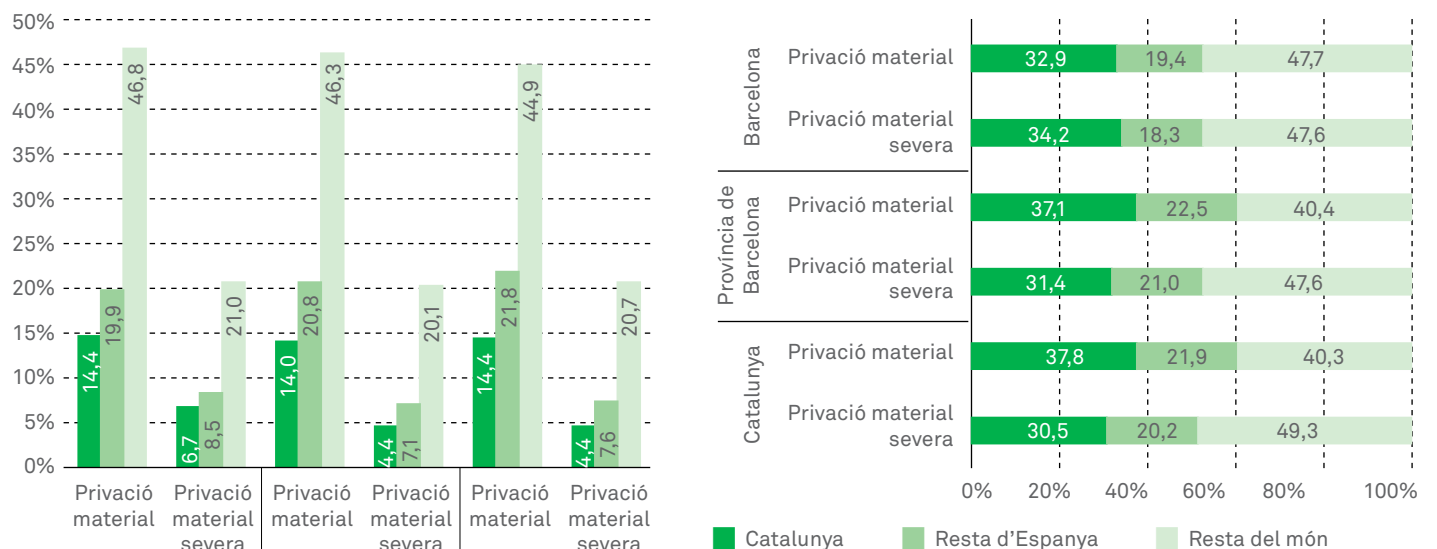
pateixen privacions en totes dues taxes han nascut fora d'Espanya. Les elevades taxes de privació que presenta la població no nascuda a l'Estat espanyol es reiteren al conjunt de la província i a Catalunya.

Gràfic 33. Taxes de privació material i distribució de la població amb privació segons el grup d'edat. Total de població. Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2011

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

Gràfic 34. Taxes de privació material i distribució de la població amb privació segons el lloc de naixement. Total de població. Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2011

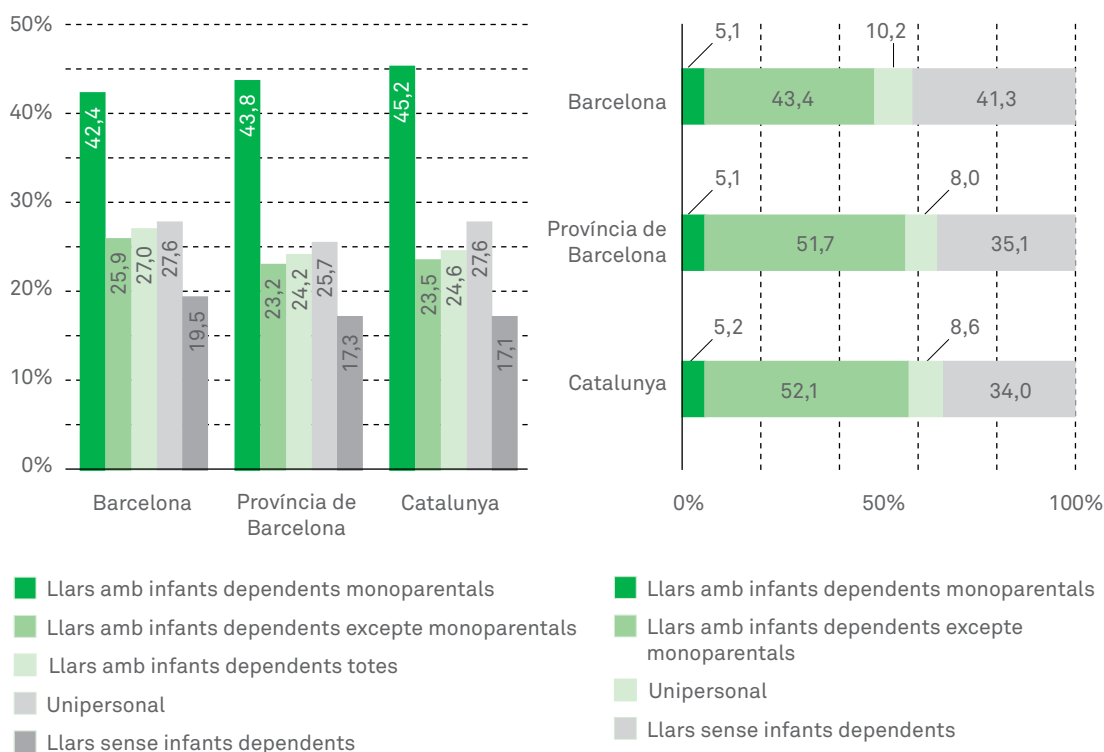

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

Pel que fa a l'estructura interna de les llars a la ciutat de Barcelona, les persones que viuen en llars monoparentals són les que experimenten més privació de necessitats bàsiques (42,4%), seguides de les persones que viuen soles (27,6%) (gràfic 35). Malgrat els percentatges elevats, proporcionalment representen el 5,1% i el 10,2% de les persones privades de la capital catalana. Tanmateix, les persones que resideixen en llars amb presència d'infants dependents, en conjunt, tenen taxes de privació material 7,5% punts percentuals per sobre de les llars sense infants (19,5%). El 43,4% de les persones que pateixien privacions a Barcelona viuen en llars de dos sustentadors

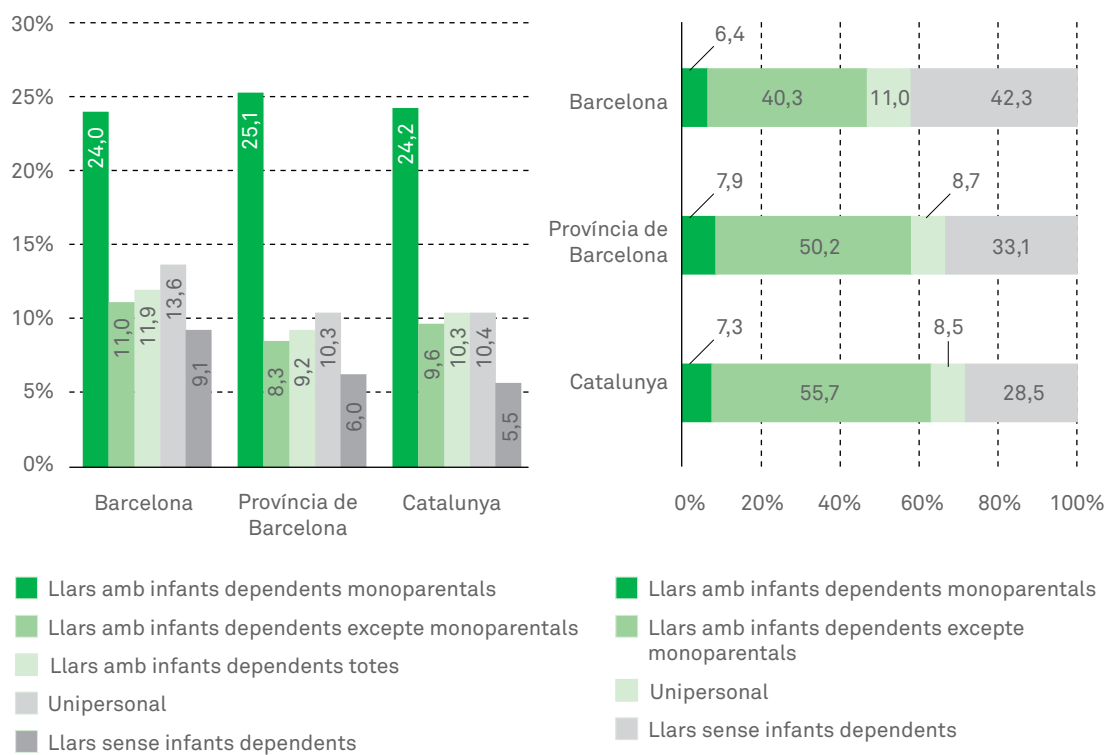
amb infants dependents i el 41,3% en llars sense infants. Les diferències més significatives territorialment es focalitzen en els valors de les taxes, aproximadament de l'ordre de 2 punts per sota tant a la província de Barcelona com a Catalunya, excepte per a la taxa de privació de les llars monoparentals, que en ambdós territoris és superior a la registrada a Barcelona. Un altre tret diferencial respecte a la capital metropolitana és el pes de la població amb privacions que viu en llars de dos sustentadors amb infants, tant a la província de Barcelona com a Catalunya, de l'ordre del 52%. Les taxes de privació material severa segueixen les mateixes lògiques exposades (gràfic 36).

Gràfic 35. Taxes de privació material i distribució de la població amb privació segons tipus de llars. Total de població. Barcelona, Província de Barcelona i Catalunya, 2011

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

Gràfic 36. Taxes de privació material severa i distribució de la població amb privació severa segons el tipus de llar. Total de població. Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2011

Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.*

7.6. La insuficiència d'ingressos, de béns bàsics i de treball remunerat: pobresa o exclusió social

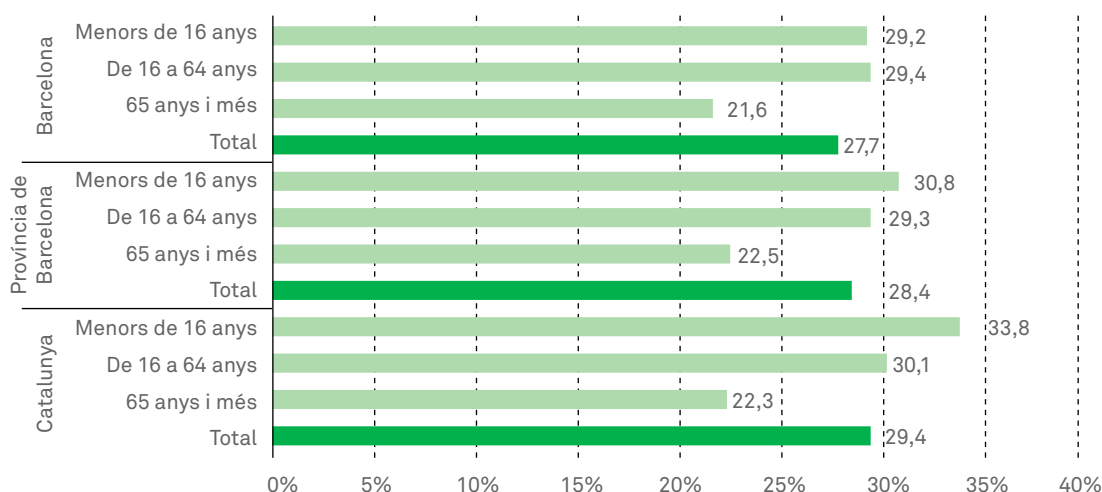
En el marc de l'estratègia de creixement de la Unió Europea (Europa 2020), un dels objectius és la lluita contra la pobresa i l'exclusió social. Per fer el seguiment d'aquest objectiu, s'ha harmonitzat a escala europea l'índex sintètic de pobresa o exclusió social (AROPE). Aquest pretén donar un contingut més multidimensional al concepte clàssic de pobresa, basat en la insuficiència d'ingressos, en la mesura que combina l'aproximació indirecta a les condicions de vida (nivell de renda) amb l'aproximació directa (privacions materials i manca de treball). Es considera que una persona està en risc de pobresa o exclusió quan la llar on viu es troba o bé en situació de risc de pobresa, o bé en situació de privació material severa, o bé en llars amb intensitat de treball molt baixa.

Barcelona ascendeix al 27,7% (447.500 persones) (gràfic 37). Gairebé 3 de cada 10 persones de la ciutat menors de 64 anys són pobres o estan excloses socialment, mentre que si parlem de la població que ha complert els 65 anys el percentatge decreix (21,6%). Les dades per la província i per Catalunya ens ofereixen un panorama encara més crític. Les taxes de risc de pobresa o exclusió ascendeixen fins al 28,4% i al 29,4% respectivament. Des d'una perspectiva europea, totes les taxes estan per sobre de la mitjana de la Unió Europea dels 27 països (24,2%) i a la cua dels països que l'integren. Als països nòrdics així com a la República Txeca i Holanda són als que, en termes relatius, hi ha menys persones en risc de pobresa o exclusió social (amb taxes inferiors al 19%).¹²

El percentatge de persones pobres o en risc d'exclusió social a la ciutat de Bar-

12. Dades de l'European Union Statistics on Income and Living Conditions, 2011 (EU-SILC).

Gràfic 37. Taxes de risc de pobresa o exclusió social (AROPE). Total de població. Barcelona, província de Barcelona i Catalunya, 2011

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

8.

LA VULNERABILITAT SOCIAL ALS BARRIS DE BARCELONA EN EL CONTEXT DE CRISI

Aquest apartat se centra en una anàlisi a escala de barri de les principals dades disponibles relacionades amb la vulnerabilitat i l'exclusió social. Els indicadors seleccionats han estat la renda familiar disponible, la taxa de formació insuficient, la taxa de persones de 65 anys i més que viuen soles i la taxa de persones estrangeres. A més, a partir de la combinació d'aquestes informacions s'ha dissenyat un indicador sintètic del nivell de risc de vulnerabilitat social de cada barri que s'explicarà més endavant. L'objectiu d'aquesta secció és oferir una visió de la situació actual de cada barri en el context de la globalitat de la ciutat i observar l'evolució de cada barri durant el període de crisi, és a dir, entre el 2008 i el 2011 o 2012, en funció de la informació disponible.

8.1.

La distribució de la renda familiar disponible a la ciutat

La distribució de la renda familiar disponible (RFD) és força desigual entre la població resident als diversos barris de Barcelona. Segons l'estimació de la distribució territorial de la renda familiar disponible a Barcelona realitzada per l'Ajuntament de Barcelona (Calvo, 2007), el 2011 els barris més rics de la ciutat serien Pedralbes i les Tres Torres amb unes puntuacions de 241,5 i 212, respectivament, amb la ciutat de Barcelona com a base 100, mentre que els més pobres, a molta distància, serien Can Peguera i Baró de Viver (34,0 i 38,1, respectivament). Però, a més, la distribució territorial de la renda a Barcelona segueix una pauta força clara, amb la Diagonal com a eix central. Tal i com es pot observar al mapa 1, el 2011 les rendes més altes es concentraven a la zona alta de la ciutat, situada al marge superior de la Diagonal per la part occidental. Aquesta àrea integra tot el districte de Sarrià-Sant Gervasi i el barri de Pedralbes, que pertany al districte de les Corts. Tanmateix, al marge inferior de la Diagonal també apareixen els barris de la Dreta de l'Eixample (152,5) i de la Vila Olímpica del Poblenou (149,3) amb un nivell de renda alt.

En canvi, el nord i el sud de la ciutat conformen, a grans trets, les zones de la ciutat on es localitzen les rendes més baixes. A la part sud destaquen el conjunt de barris que integren el districte de Sants-Montjuïc, més el Raval (64,2) i la Barceloneta (76,5) del districte de Ciutat Vella. Pel que fa a la part nord, s'hi trobarien els districtes de Sant Andreu i Nou Barris en la seva totalitat, juntament amb seccions dels districtes d'Horta-Guinardó i de Sant Martí. Al districte d'Horta-Guinardó es tractaria sobretot dels barris situats al vessant nord del turó de la Rovira i del turó del Carmel, com ara el Carmel (64,4), la Clota (78,8), la Teixonera (66,7), Horta (81,0), Montbau (76,0) o Sant Genís dels Agudells (80,9), amb l'excepció de la Font d'en Fargues (102,6) i la Vall d'Hebron (91,8). A més, també se suma-

45

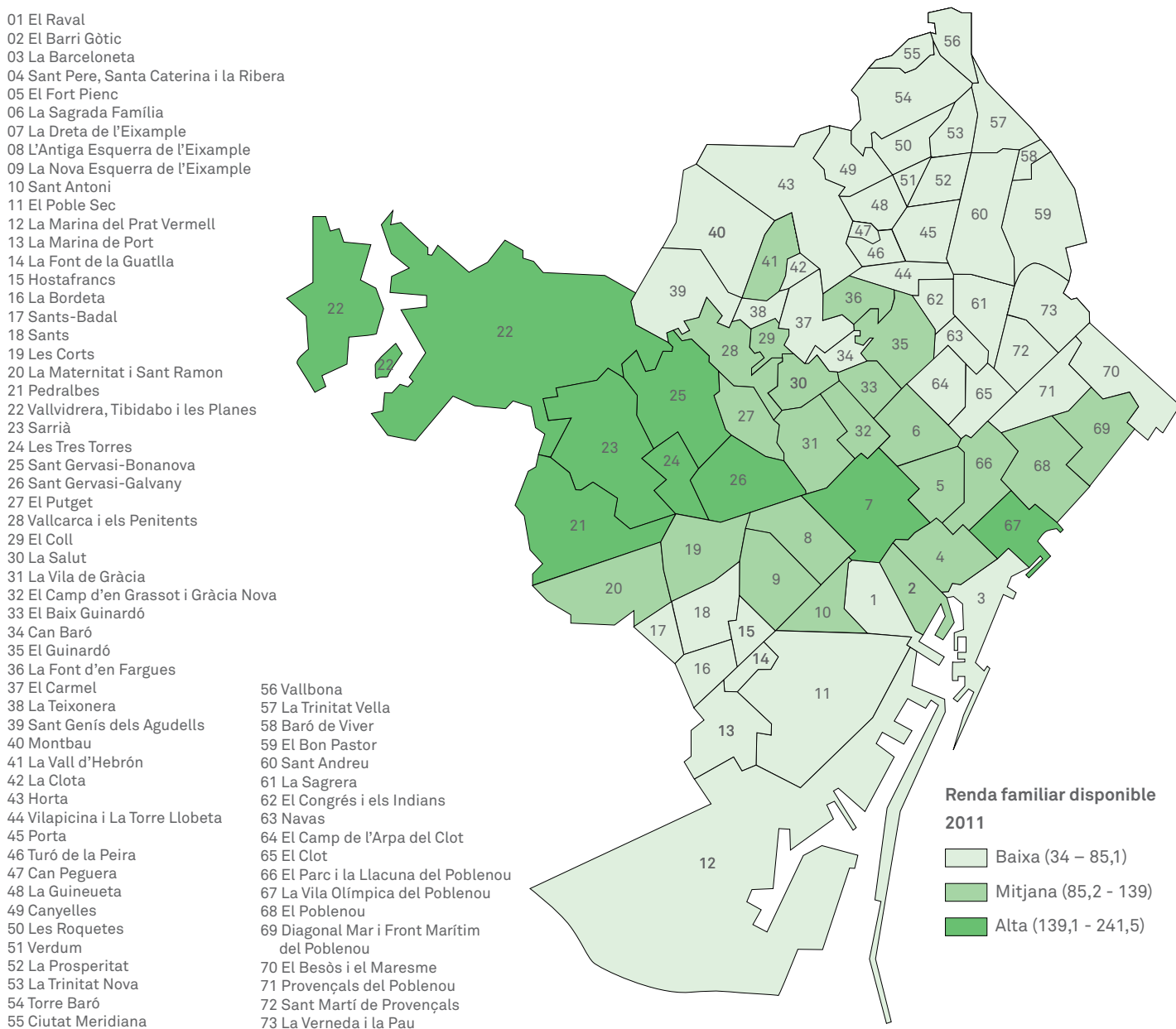
Qualitat de Vida,
Igualtat i Esports

Desigualtat social
i pobresa a la ciutat
de Barcelona en
temps de crisi

ria a aquests barris amb rendes baixes Can Baró (72,5), situat al vessant sud del turó de la Rovira. Pel que fa al districte de Sant Martí, els barris més pobres se situen per sobre de la Diagonal, com ara el Besòs i el Maresme (51,8), Provençals del Poblenou (83,7), la Verneda i la Pau (63,7), Sant Martí de Provençals (68,2), el Clot (81,1) o Camp de l'Arpa (85,1).

Si s'analitza la variació percentual de la renda familiar disponible (RFD) durant el període de crisi es pot intuir que grosso modo la recessió econòmica està contribuint a l'increment de les desigualtats de renda a la ciutat. Entre els barris on més s'han incrementat les rendes familiars durant aquest període hi ha precisament alguns dels barris més rics de Barcelo-

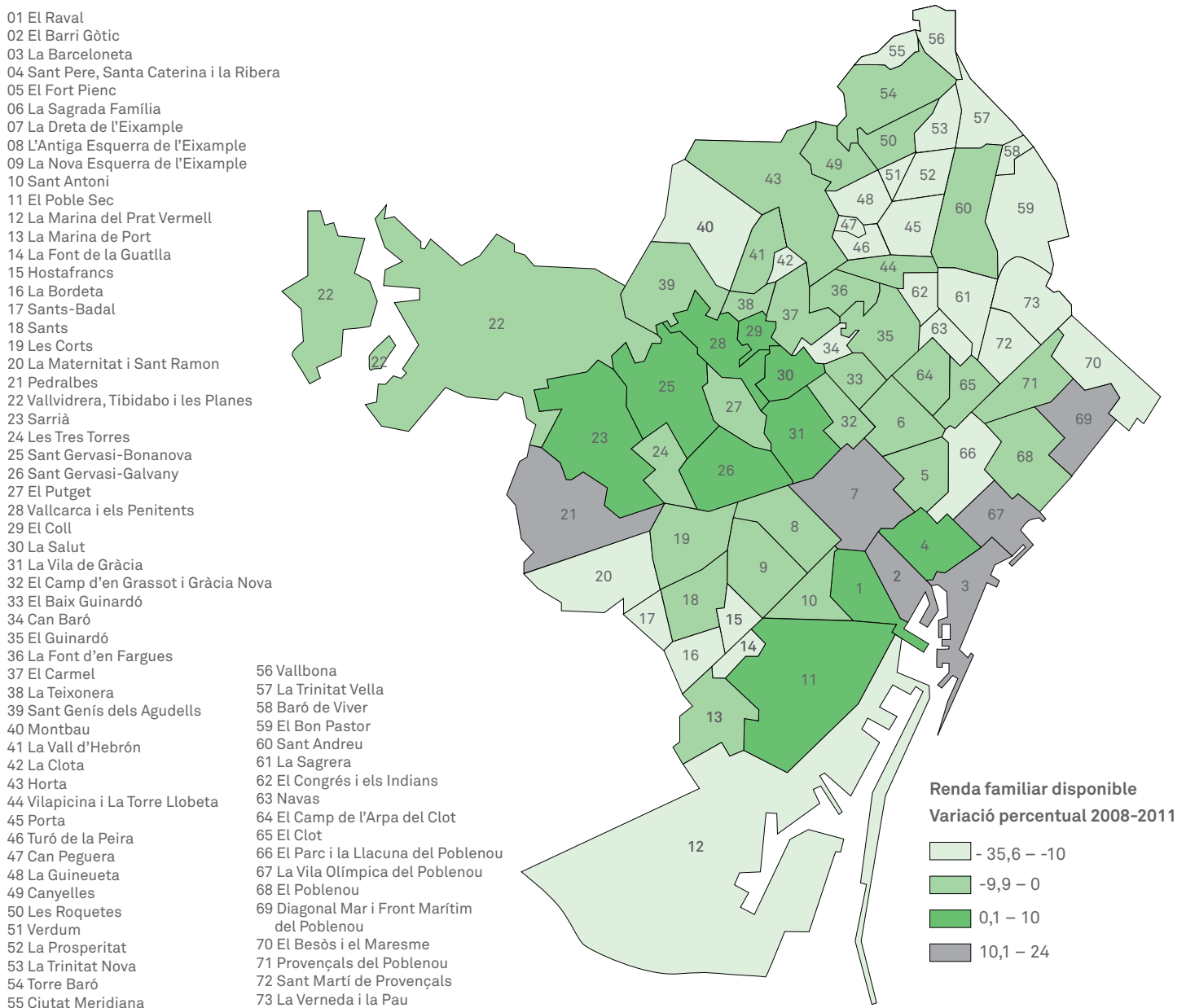
Mapa 1. Renda familiar disponible (RFD) segons els barris. Barcelona, 2011

Font: elaboració pròpia a partir de dades publicades pel servei d'estadística de l'Ajuntament de Barcelona.

na com Pedralbes, la Dreta de l'Eixample o la Vila Olímpica, mentre que entre els barris on les rendes han baixat més hi ha gran part dels barris més pobres, que se situen sobretot a la franja perifèrica nord-oriental, això ha afectat gran part dels barris dels districtes de Nou Barris i Sant Andreu, així com al sud algunes zones del districte de Sants-Montjuïc.

Mapa 2. Evolució de la renda familiar disponible (RFD) segons els barris. Barcelona, 2008-2011

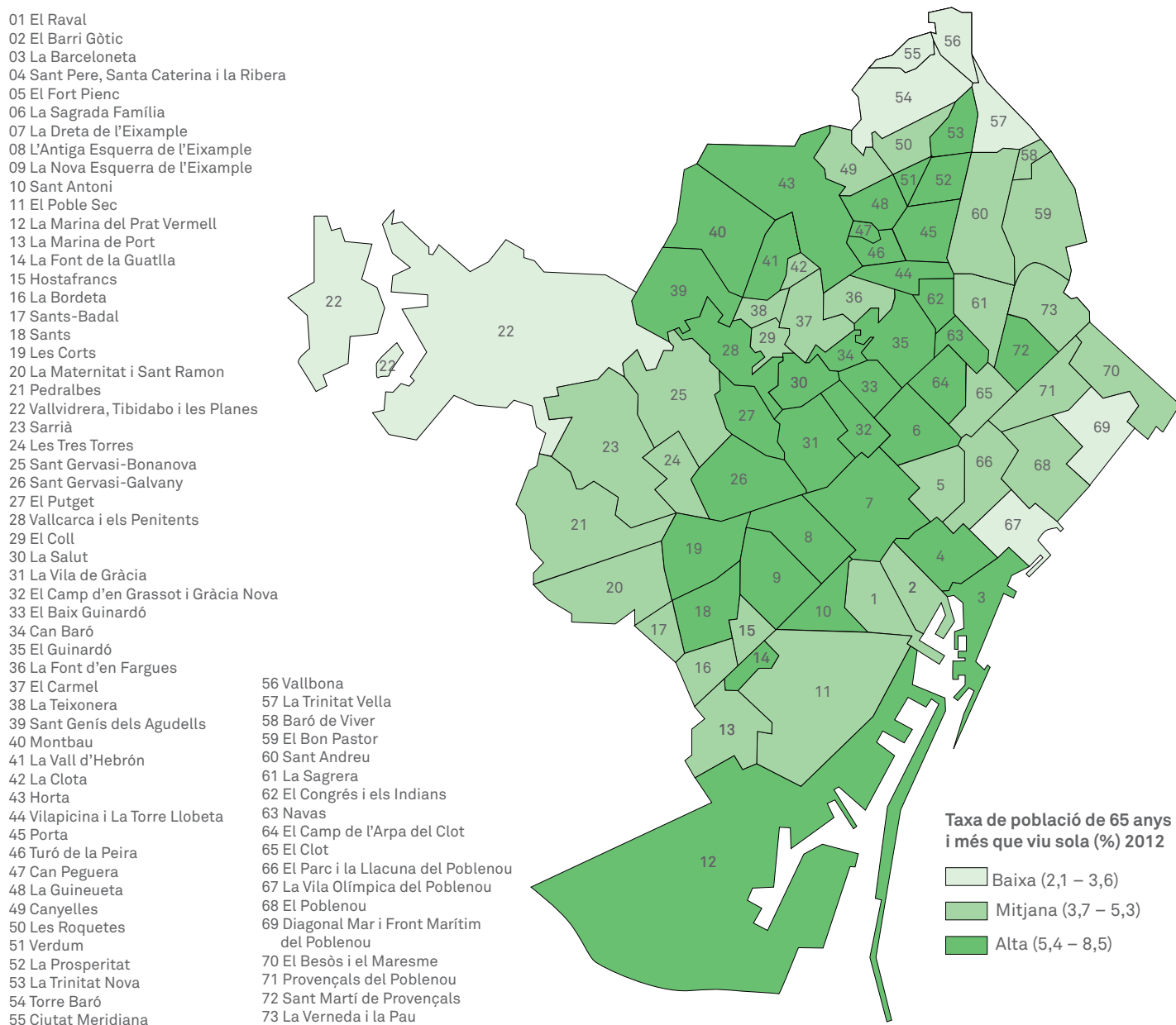
Font: elaboració pròpia a partir de dades publicades pel servei d'estadística de l'Ajuntament de Barcelona.

8.2. La solitud residencial de la gent gran

La població de 65 anys i més que viu sola està força estesa per la ciutat, tot i que en termes generals es podria dir que es concentra a la part central i nord de la ciutat. L'Eixample, Gràcia, Horta-Guinardó i Nou Barris serien a grans trets els districtes on es pot observar un major predomini d'aquestes situacions. En canvi, els barris on el percentatge de

població de 65 anys i més que viu sola és menor se situen a l'extrem nord de la ciutat, on hi ha els barris de Torre Baró (2,9%), Ciutat Meridiana (3,3%), Vallbona (2,1%) i la Trinitat Vella (2,9%); a zones de reurbanització relativament recent com ara els barris de la Vila Olímpica del Poblenou (2,1%), Diagonal Mar i el Front Marítim de Poblenou (2,6%); i, per últim,

Mapa 3. Taxa de població de 65 anys i més que viu sola segons els barris. Barcelona, 2012

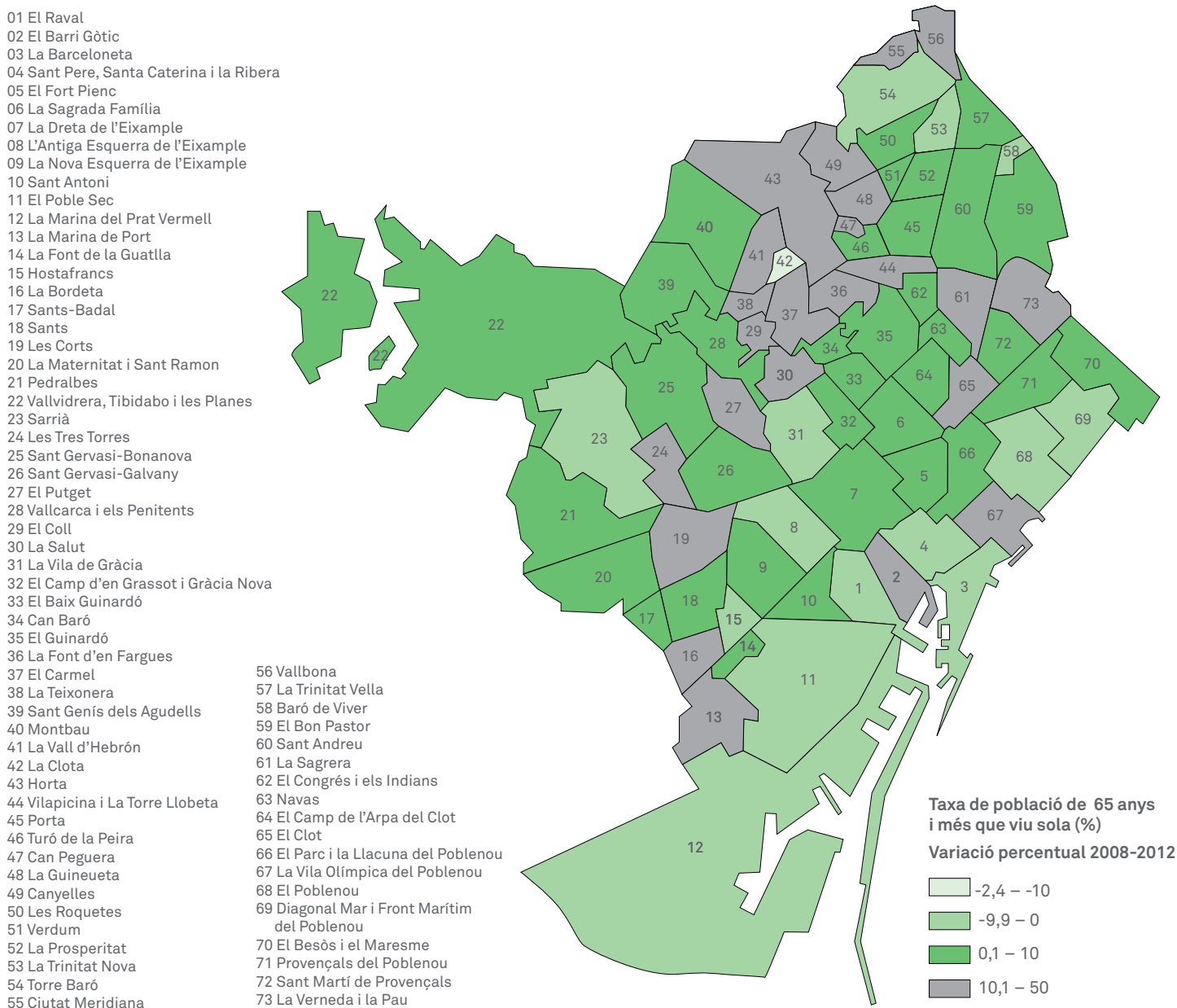
Font: elaboració pròpia a partir de dades publicades pel servei d'estadística de l'Ajuntament de Barcelona.

a l'extrem occidental a Vallvidrera, el Tibidabo i les Planes (2,5%).

Una part important dels barris on més s'han incrementat aquestes situacions els darrers anys són precisament els nuclis on el percentatge de gent gran que viu sola és menor, com per exemple els barris de la Vila Olímpica, Vallbona

o Ciutat Meridiana que s'han esmentat anteriorment, però sobretot destaca el conjunt de barris que s'agrupen al voltant dels turons de la Rovira, el Carmel i el Coll, com ara la Salut, el Coll, el Carmel, la Teixonera, la Font d'en Fargues o Horta. En tot cas, d'aquesta tendència no es pot deduir que la situació s'estigui agreujant de manera preocupant en cap indret.

Mapa 4. Evolució de la taxa de població de 65 anys i més que viu sola segons els barris. Barcelona, 2008-2012

Font: elaboració pròpia a partir de dades publicades pel servei d'estadística de l'Ajuntament de Barcelona.

8.3. Dinàmiques residencials de la població immigrada

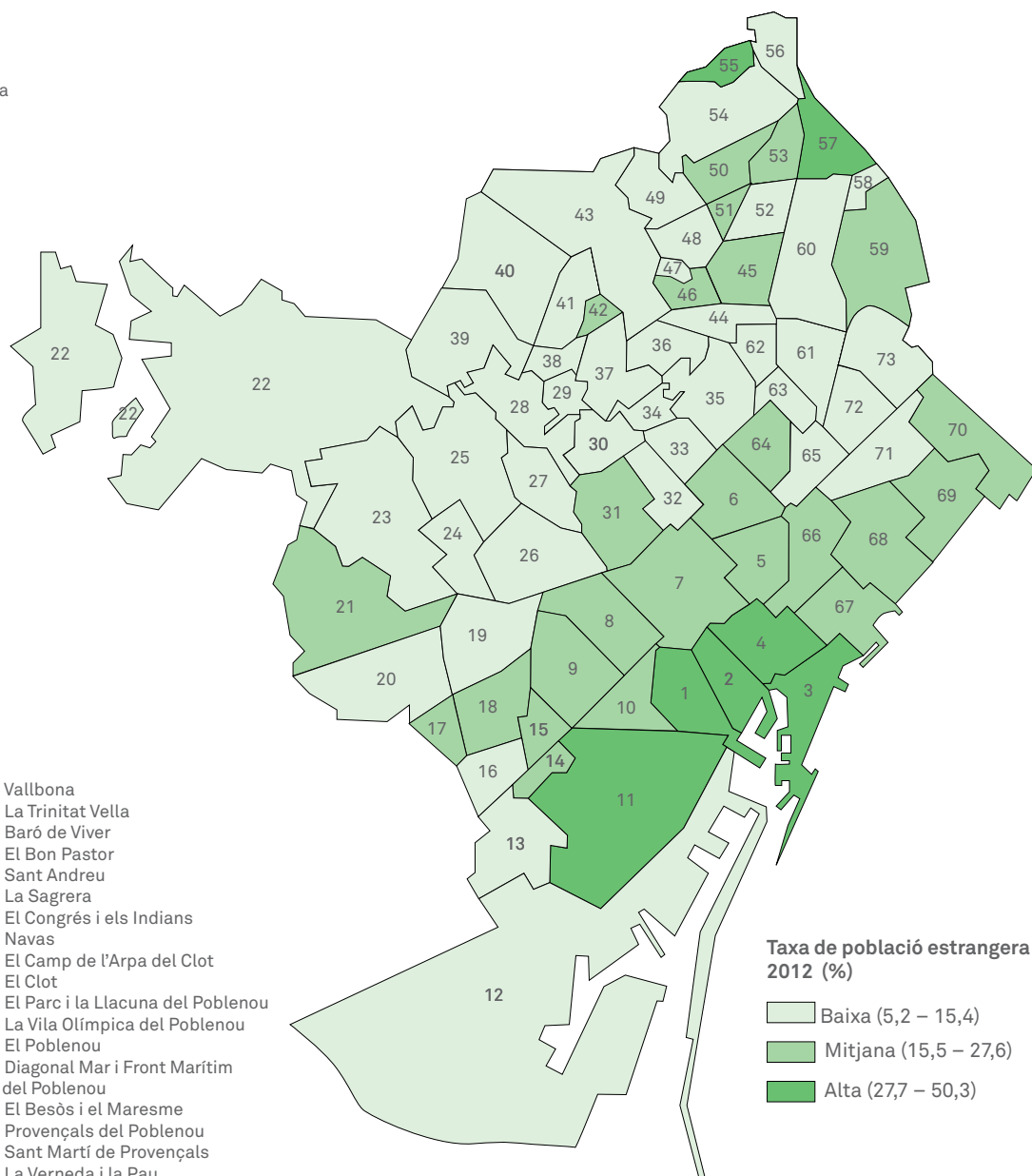
La concentració de població immigrant és considerat àmpliament com un element associat a situacions de vulnerabilitat social urbana, en tant que es tracta d'un col·lectiu amb unes necessitats específiques sobretot durant el període d'arribada i d'integració. El 2012, els barris que presenten els nivells més elevats de residents estrangers són els qua-

tre que integren Ciutat Vella —el Raval (48,7%), el Gòtic (40,6%), Sant Pere, Santa Caterina i la Ribera (36,3%) i la Barceloneta (28,6%)—, el Poble Sec (29,2%) i, a la zona nord de la ciutat, Ciutat Meridiana (35,2%) i Trinitat Vella (33,9%).

Entre el 2008 i el 2012, els barris de la ciutat que mostren un increment relatiu

Mapa 5. Taxa de població estrangera segons els barris. Barcelona, 2012

- 01 El Raval
- 02 El Barri Gòtic
- 03 La Barceloneta
- 04 Sant Pere, Santa Caterina i la Ribera
- 05 El Fort Pienc
- 06 La Sagrada Família
- 07 La Dreta de l'Eixample
- 08 L'Antiga Esquerra de l'Eixample
- 09 La Nova Esquerra de l'Eixample
- 10 Sant Antoni
- 11 El Poble Sec
- 12 La Marina del Prat Vermell
- 13 La Marina de Port
- 14 La Font de la Guatlla
- 15 Hostafrancs
- 16 La Bordeta
- 17 Sants-Badal
- 18 Sants
- 19 Les Corts
- 20 La Maternitat i Sant Ramon
- 21 Pedralbes
- 22 Vallvidrera, Tibidabo i les Planes
- 23 Sarrià
- 24 Les Tres Torres
- 25 Sant Gervasi-Bonanova
- 26 Sant Gervasi-Galvany
- 27 El Putget
- 28 Vallcarca i els Penitents
- 29 El Coll
- 30 La Salut
- 31 La Vila de Gràcia
- 32 El Camp d'en Grassot i Gràcia Nova
- 33 El Baix Guinardó
- 34 Can Baró
- 35 El Guinardó
- 36 La Font d'en Fargues
- 37 El Carmel
- 38 La Teixonera
- 39 Sant Genís dels Agudells
- 40 Montbau
- 41 La Vall d'Hebrón
- 42 La Clota
- 43 Horta
- 44 Vilapicina i La Torre Llobeta
- 45 Porta
- 46 Turó de la Peira
- 47 Can Peguera
- 48 La Guineueta
- 49 Canyelles
- 50 Les Roquetes
- 51 Verdum
- 52 La Prosperitat
- 53 La Trinitat Nova
- 54 Torre Baró
- 55 Ciutat Meridiana
- 56 Vallbona
- 57 La Trinitat Vella
- 58 Baró de Viver
- 59 El Bon Pastor
- 60 Sant Andreu
- 61 La Sagrera
- 62 El Congrés i els Indians
- 63 Navas
- 64 El Camp de l'Arpa del Clot
- 65 El Clot
- 66 El Parc i la Llacuna del Poblenou
- 67 La Vila Olímpica del Poblenou
- 68 El Poblenou
- 69 Diagonal Mar i Front Marítim del Poblenou
- 70 El Besòs i el Maresme
- 71 Provençals del Poblenou
- 72 Sant Martí de Provençals
- 73 La Verneda i la Pau

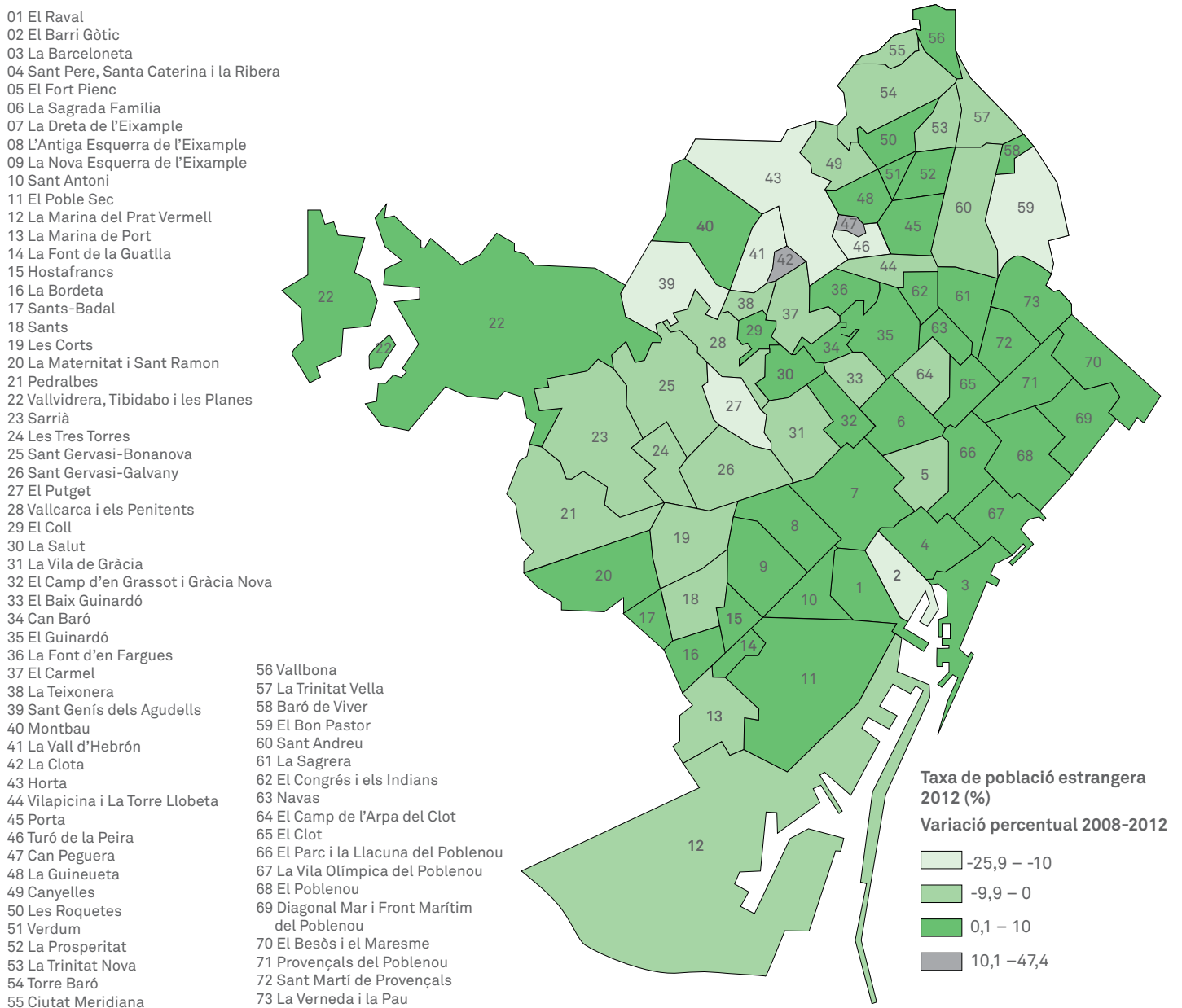

Font: elaboració pròpia a partir de dades publicades pel servei d'estadística de l'Ajuntament de Barcelona.

més important de presència de població estrangera són Vallbona, Porta, Can Peguera i la Clota, unes àrees residencials que, com s'ha vist anteriorment, es caracteritzen per trobar-se entre els nivells de renda més baixos de la ciutat. En el sentit oposat, destaca que el Gòtic és un dels barris on la proporció de residents estrangers s'ha reduït més els

darrers anys, un fenomen que coincideix amb la tendència alcista de la renda en aquest barri. La combinació de totes dues informacions fa intuir l'existència d'un procés de gentrificació important en aquesta àrea, tanmateix, caldria fer una anàlisi més detallada per poder confirmar aquesta qüestió.

Mapa 6. Evolució de la taxa de població estrangera segons els barris. Barcelona, 2008-2012

Font: elaboració pròpia a partir de dades publicades pel servei d'estadística de l'Ajuntament de Barcelona.

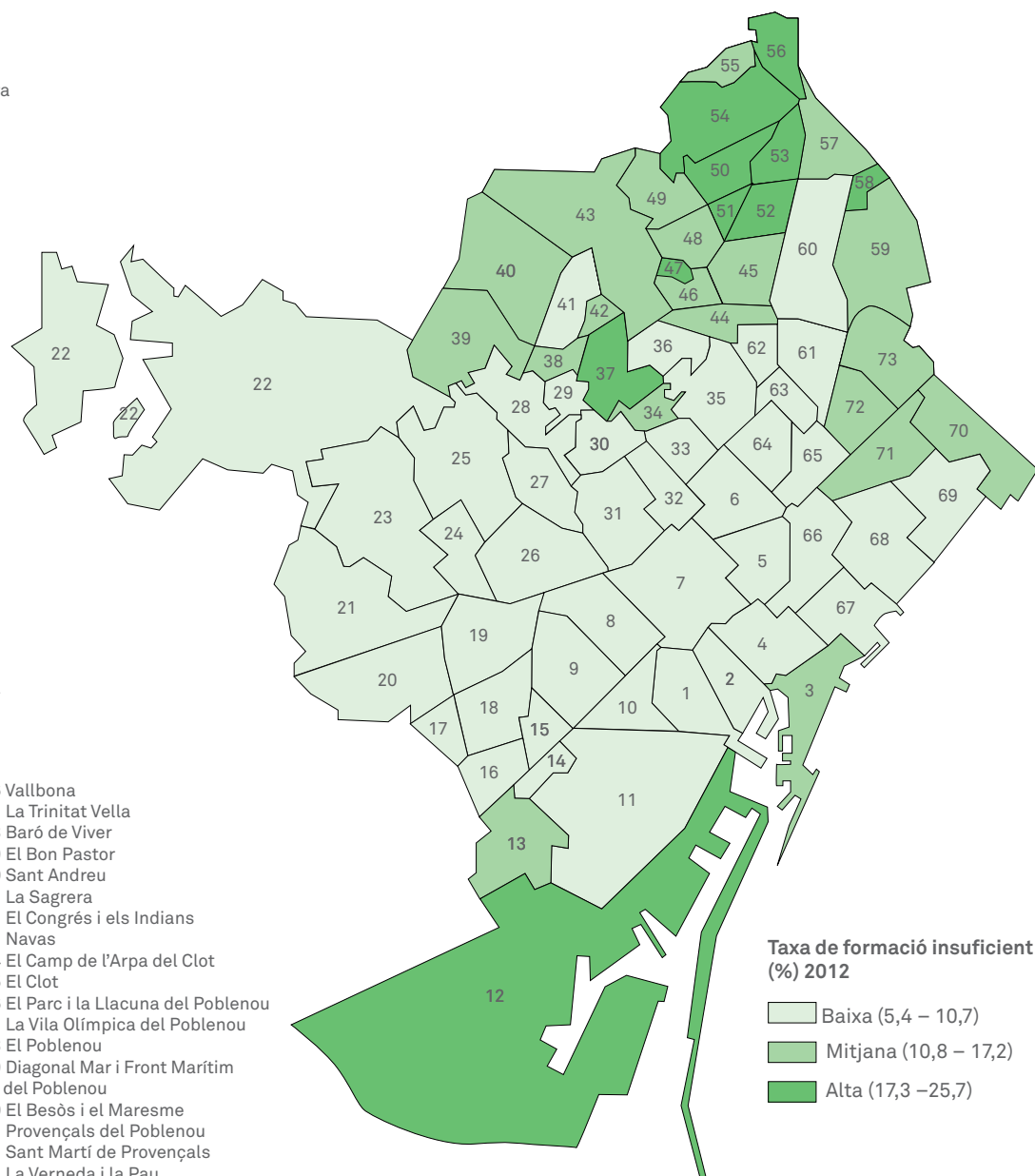
8.4. La concentració de població no qualificada a la ciutat

Pel que fa a la taxa de formació insuficient, els barris que presenten una proporció més elevada de població que no ha acabat la formació bàsica es localitza també predominantment al nord i al sud de la ciutat. Així doncs, el dèficit formatiu segueix el mateix patró que la distribució territorial de les rendes

més baixes. Al nord destaquen els barris de Vallbona (19,5%), la Trinitat Nova (19,6%), la Prosperitat (18,8%), Verdun (18,2%), les Roquetes (20,4%), Torre Baró (25,7%), Can Peguera (20,2%) i Baró de Viver (20,8%), mentre que al sud destaca sobretot el barri de la Marina del Prat Vermell-Zona Franca (24,6%). A més, en

Mapa 7. Taxa de formació insuficient segons els barris. Barcelona, 2012

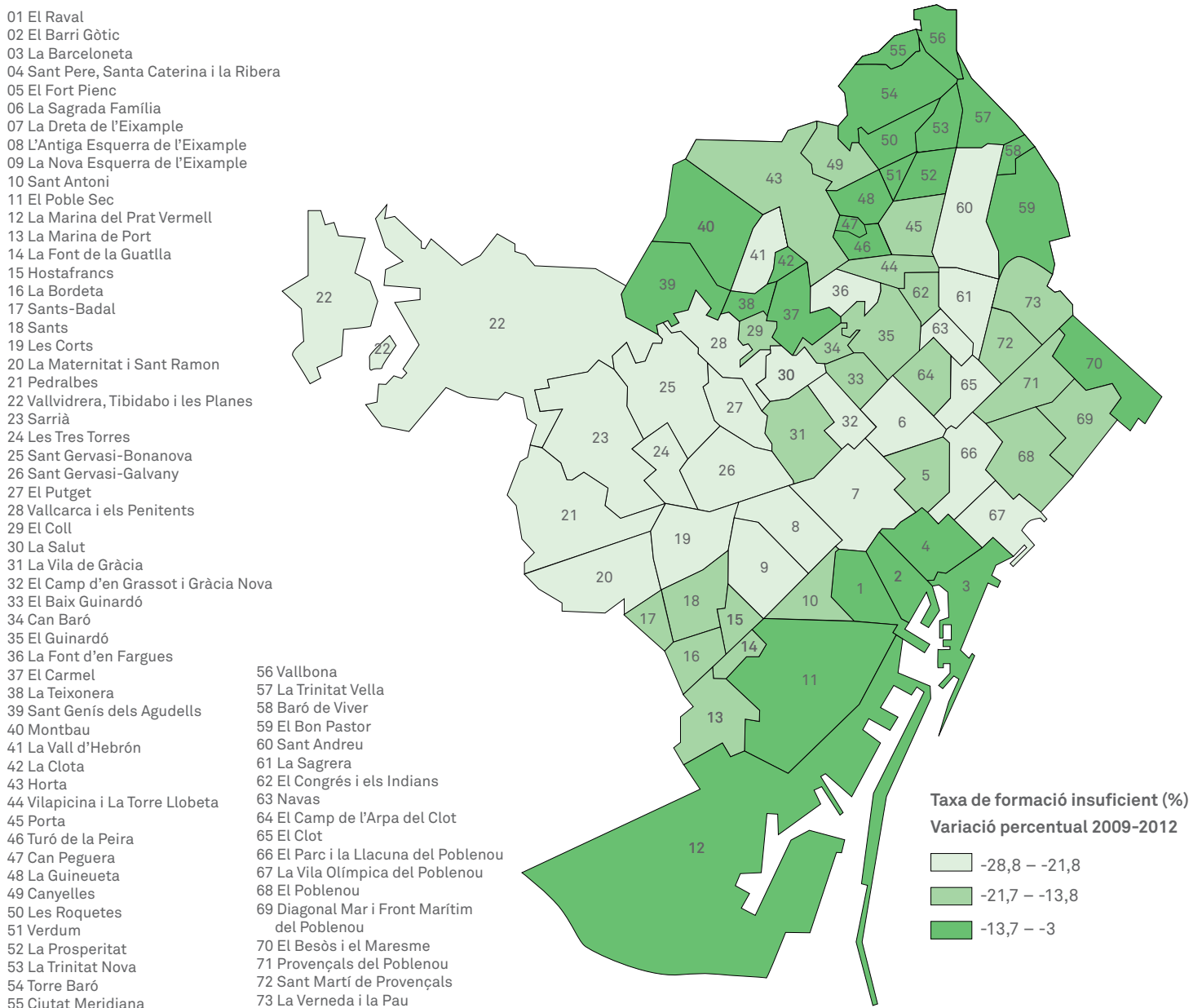
- 01 El Raval
- 02 El Barri Gòtic
- 03 La Barceloneta
- 04 Sant Pere, Santa Caterina i la Ribera
- 05 El Fort Pienc
- 06 La Sagrada Família
- 07 La Dreta de l'Eixample
- 08 L'Antiga Esquerra de l'Eixample
- 09 La Nova Esquerra de l'Eixample
- 10 Sant Antoni
- 11 El Poble Sec
- 12 La Marina del Prat Vermell
- 13 La Marina de Port
- 14 La Font de la Guatlla
- 15 Hostafrancs
- 16 La Bordeta
- 17 Sants-Badal
- 18 Sants
- 19 Les Corts
- 20 La Maternitat i Sant Ramon
- 21 Pedralbes
- 22 Vallvidrera, Tibidabo i les Planes
- 23 Sarrià
- 24 Les Tres Torres
- 25 Sant Gervasi-Bonanova
- 26 Sant Gervasi-Galvany
- 27 El Putget
- 28 Vallcarca i els Penitents
- 29 El Coll
- 30 La Salut
- 31 La Vila de Gràcia
- 32 El Camp d'en Grassot i Gràcia Nova
- 33 El Baix Guinardó
- 34 Can Baró
- 35 El Guinardó
- 36 La Font d'en Fargues
- 37 El Carmel
- 38 La Teixonera
- 39 Sant Genís dels Agudells
- 40 Montbau
- 41 La Vall d'Hebrón
- 42 La Clota
- 43 Horta
- 44 Vilapicina i La Torre Llobeta
- 45 Porta
- 46 Turó de la Peira
- 47 Can Peguera
- 48 La Guineueta
- 49 Canyelles
- 50 Les Roquetes
- 51 Verdun
- 52 La Prosperitat
- 53 La Trinitat Nova
- 54 Torre Baró
- 55 Ciutat Meridiana
- 56 Vallbona
- 57 La Trinitat Vella
- 58 Baró de Viver
- 59 El Bon Pastor
- 60 Sant Andreu
- 61 La Sagrera
- 62 El Congrés i els Indians
- 63 Navas
- 64 El Camp de l'Arpa del Clot
- 65 El Clot
- 66 El Parc i la Llacuna del Poblenou
- 67 La Vila Olímpica del Poblenou
- 68 El Poblenou
- 69 Diagonal Mar i Front Marítim del Poblenou
- 70 El Besòs i el Maresme
- 71 Provençals del Poblenou
- 72 Sant Martí de Provençals
- 73 La Verneda i la Pau

Font: elaboració pròpia a partir de dades publicades pel servei d'estadística de l'Ajuntament de Barcelona.

els darrers anys les àrees on més pes ha adquirit el dèficit formatiu són al nord i al sud de la ciutat.

Mapa 8. Evolució de la taxa de formació insuficient segons els barris. Barcelona, 2009-2012

Font: elaboració pròpia a partir de dades publicades pel servei d'estadística de l'Ajuntament de Barcelona.

8.5.

La distribució del risc de vulnerabilitat social a la ciutat i les principals àrees afectades per la crisi

Per últim, s'ha construït un indicador del risc de vulnerabilitat social que sintetitza les dimensions analitzades anteriorment, el nivell de renda de les famílies i la concentració de gent gran que viu sola, d'estrangers i de població que no ha completat la formació bàsica.¹³ La mapificació d'aquest indicador ofereix una panoràmica de com es distribueix la vulnerabilitat social a la ciutat de Barcelona i que, com no podia ser altrament, s'articula sobre la base d'una lògica nord-sud. Actualment, les problemàtiques més complexes es localitzen al barri de la Marina del Prat Vermell i a Trinitat Nova, però cal assenyalar també altres zones que, si bé no registren el nivell màxim de risc de vulnerabilitat social, sí que en registren un nivell elevat. És el cas d'una àmplia zona del districte de Nou Barris, en què es poden reconèixer els barris de la Prosperitat, Verdun, les Roquetes, Torre Baró i Ciutat Meridiana, als quals es podrien sumar els barris de la Trinitat Vella i de Baró de Viver, localitzats a l'extrem nord del districte de Sant Andreu. Altres àrees que presenten un nivell de risc de vulnerabilitat social similar serien els barris de Can Peguera i del Turó de la Peira, també al districte de Nou Barris, i el Besòs i el Maresme. Per últim, també val la pena assenyalar l'existència d'un altre grup de barris que també presenten un nivell de risc de vulnerabilitat important, tot i que lleugerament més moderat que els casos anteriors, entre els quals es troben el Carmel, Montbau, el Raval i la Barceloneta.

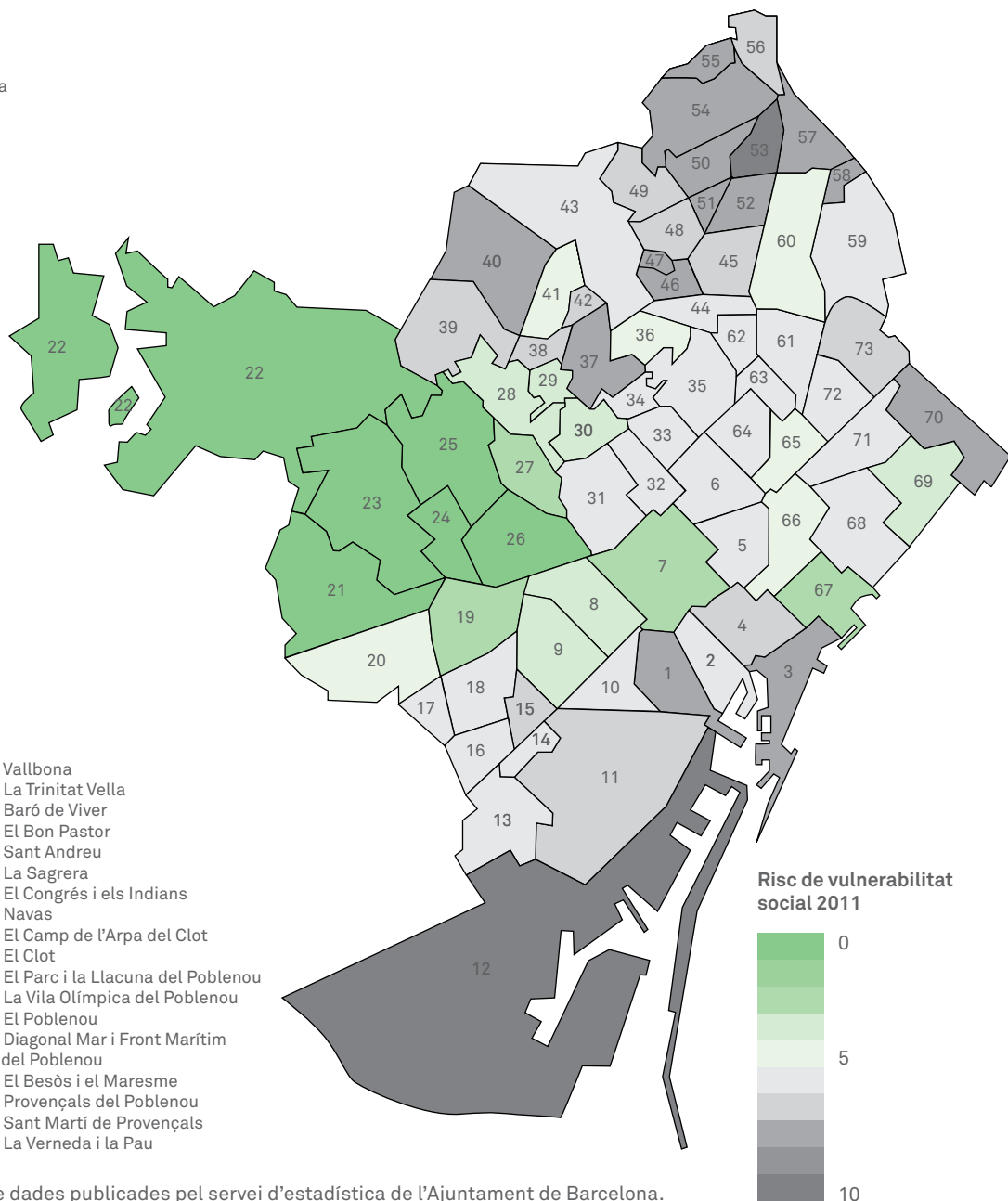
13. El procediment que s'ha seguit per construir aquest indicador ha estat, en primer lloc, normalitzar les puntuacions dels diferents indicadors de 0 a 10. En segon lloc, ponderar les puntuacions obtingudes amb un valor d'1 en el cas del nivell de renda i del dèficit de formació, ja que es consideren dimensions més rellevants en relació amb la vulnerabilitat social, i amb valor de 0,5 en el cas de la resta de dimensions. En tercer lloc, es realitza un sumatori de les puntuacions obtingudes per cada barri i el resultat es torna a normalitzar de 0 a 10, de manera que a cada barri se li pot atribuir una puntuació entre aquests valors.

Per tal d'analitzar com han evolucionat els nivells de risc de vulnerabilitat social entre els diferents barris de la ciutat de Barcelona durant el període de crisi, s'ha elaborat un altre indicador que copia l'evolució, entre el 2008 i el 2011, de l'indicador de risc de vulnerabilitat social analitzat anteriorment. Aquest nou indicador és simplement la resta entre els resultats del nivell de risc de vulnerabilitat social que registra cada barri els diversos anys, de manera que els valors positius indiquen un empitjorament del risc de vulnerabilitat social i els valors negatius, una millora. La primera conclusió que es pot extreure de la cartografia d'aquests resultats és que ha empitjorat la situació social d'una gran quantitat de barris de Barcelona, és a dir, que es podria parlar a grans trets d'una afectació força transversal i dispersa territorialment. No obstant això, les àrees més castigades per la crisi sí que se situen especialment a la part nord de la ciutat. Precisament, i com s'ha anat veient, on se situen molts dels barris més desfavorits de Barcelona. Entre aquests barris es poden citar: Ciutat Meridiana, Vallbona i la Trinitat Vella, Can Peguera o la Cloïta. A més, la Guineueta, la Vall d'Hebron i Sant Genís dels Agudells són la resta de barris que, tot i no presentar un perfil tan vulnerable com els anteriors, han incrementat el seu risc de manera important els darrers anys de crisi. Just al pol oposat, és a dir, entre els barris que han disminuït el seu risc de vulnerabilitat entre el 2008 i el 2011 trobem en canvi algunes de les àrees més riques del municipi, com ara Pedralbes i Diagonal Mar i el Front Marítim del Poblenou, així com el Gòtic, que, com ja hem dit abans, tot indica que es troba immers en un important procés de renovació de la seva composició social.

En aquest sentit, i a la vista de les dades, la crisi econòmica i financera sembla que està contribuint força a la polarització social de la ciutat, fent més profundes encara les esquerdes ja existents entre els barris rics i pobres del municipi durant el període de creixement econòmic.

Mapa 9. Nivell de risc de vulnerabilitat social segons els barris. Barcelona, 2012

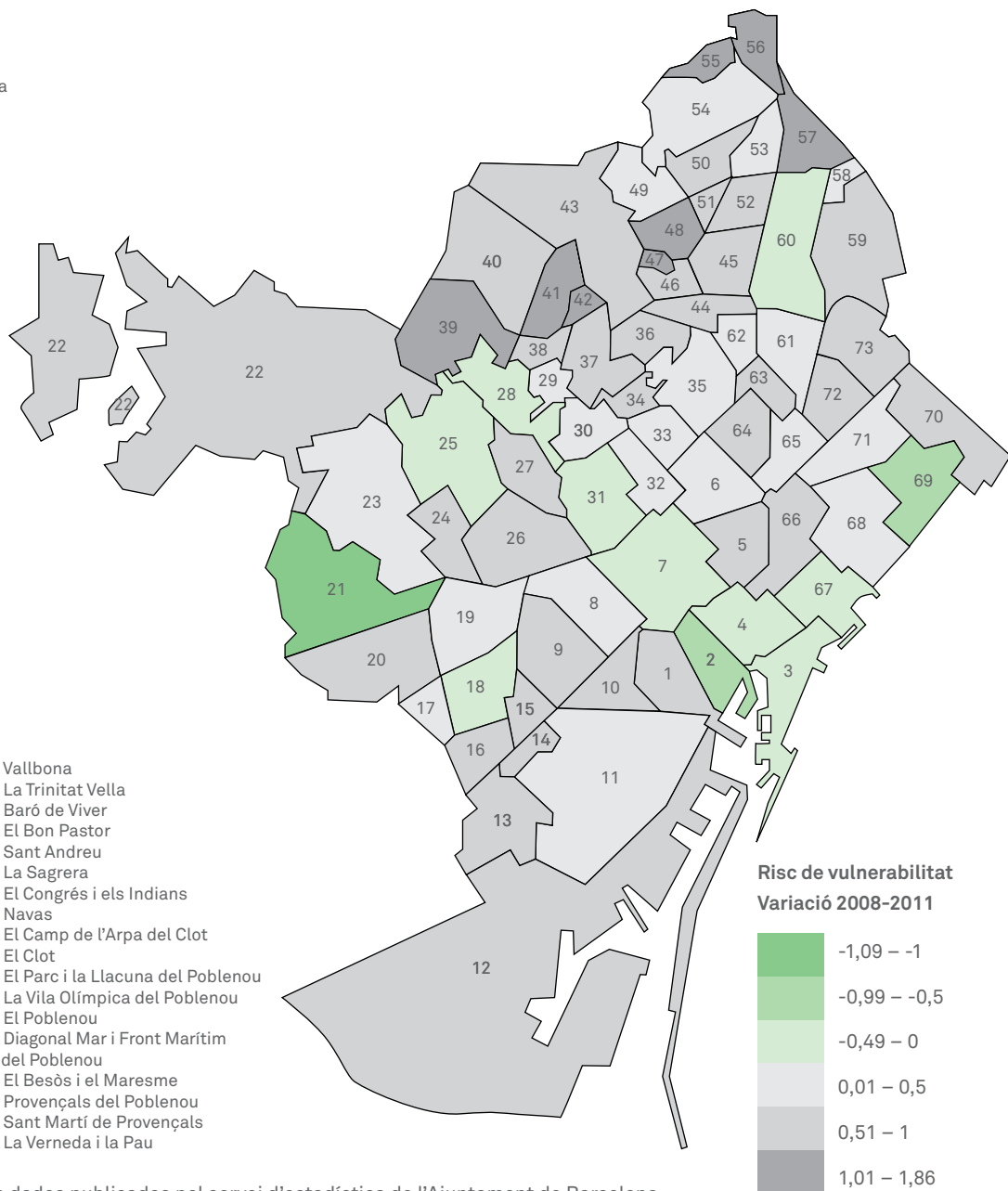
- 01 El Raval
- 02 El Barri Gòtic
- 03 La Barceloneta
- 04 Sant Pere, Santa Caterina i la Ribera
- 05 El Fort Pienc
- 06 La Sagrada Família
- 07 La Dreta de l'Eixample
- 08 L'Antiga Esquerra de l'Eixample
- 09 La Nova Esquerra de l'Eixample
- 10 Sant Antoni
- 11 El Poble Sec
- 12 La Marina del Prat Vermell
- 13 La Marina de Port
- 14 La Font de la Guatlla
- 15 Hostafrancs
- 16 La Bordeta
- 17 Sants-Badal
- 18 Sants
- 19 Les Corts
- 20 La Maternitat i Sant Ramon
- 21 Pedralbes
- 22 Vallvidrera, Tibidabo i les Planes
- 23 Sarrià
- 24 Les Tres Torres
- 25 Sant Gervasi-Bonanova
- 26 Sant Gervasi-Galvany
- 27 El Putget
- 28 Vallcarca i els Penitents
- 29 El Coll
- 30 La Salut
- 31 La Vila de Gràcia
- 32 El Camp d'en Grassot i Gràcia Nova
- 33 El Baix Guinardó
- 34 Can Baró
- 35 El Guinardó
- 36 La Font d'en Fargues
- 37 El Carmel
- 38 La Teixonera
- 39 Sant Genís dels Agudells
- 40 Montbau
- 41 La Vall d'Hebrón
- 42 La Clota
- 43 Horta
- 44 Vilapicina i La Torre Llobeta
- 45 Porta
- 46 Turó de la Peira
- 47 Can Peguera
- 48 La Guineueta
- 49 Canyelles
- 50 Les Roquetes
- 51 Verdum
- 52 La Prosperitat
- 53 La Trinitat Nova
- 54 Torre Baró
- 55 Ciutat Meridiana
- 56 Vallbona
- 57 La Trinitat Vella
- 58 Baró de Viver
- 59 El Bon Pastor
- 60 Sant Andreu
- 61 La Sagrera
- 62 El Congrés i els Indians
- 63 Navas
- 64 El Camp de l'Arpa del Clot
- 65 El Clot
- 66 El Parc i la Llacuna del Poblenou
- 67 La Vila Olímpica del Poblenou
- 68 El Poblenou
- 69 Diagonal Mar i Front Marítim del Poblenou
- 70 El Besòs i el Maresme
- 71 Provençals del Poblenou
- 72 Sant Martí de Provençals
- 73 La Verneda i la Pau

Font: elaboració pròpia a partir de dades publicades pel servei d'estadística de l'Ajuntament de Barcelona.

Mapa 10. Evolució del nivell de risc de vulnerabilitat social segons els barris. Barcelona, 2008-2011

- 01 El Raval
- 02 El Barri Gòtic
- 03 La Barceloneta
- 04 Sant Pere, Santa Caterina i la Ribera
- 05 El Fort Pienc
- 06 La Sagrada Família
- 07 La Dreta de l'Eixample
- 08 L'Antiga Esquerra de l'Eixample
- 09 La Nova Esquerra de l'Eixample
- 10 Sant Antoni
- 11 El Poble Sec
- 12 La Marina del Prat Vermell
- 13 La Marina de Port
- 14 La Font de la Guatlla
- 15 Hostafrancs
- 16 La Bordeta
- 17 Sants-Badal
- 18 Sants
- 19 Les Corts
- 20 La Maternitat i Sant Ramon
- 21 Pedralbes
- 22 Vallvidrera, Tibidabo i les Planes
- 23 Sarrià
- 24 Les Tres Torres
- 25 Sant Gervasi-Bonanova
- 26 Sant Gervasi-Galvany
- 27 El Putget
- 28 Vallcarca i els Penitents
- 29 El Coll
- 30 La Salut
- 31 La Vila de Gràcia
- 32 El Camp d'en Grassot i Gràcia Nova
- 33 El Baix Guinardó
- 34 Can Baró
- 35 El Guinardó
- 36 La Font d'en Fargues
- 37 El Carmel
- 38 La Teixonera
- 39 Sant Genís dels Agudells
- 40 Montbau
- 41 La Vall d'Hebrón
- 42 La Clota
- 43 Horta
- 44 Vilapicina i La Torre Llobeta
- 45 Porta
- 46 Turó de la Peira
- 47 Can Peguera
- 48 La Guineueta
- 49 Canyelles
- 50 Les Roquetes
- 51 Verdum
- 52 La Prosperitat
- 53 La Trinitat Nova
- 54 Torre Baró
- 55 Ciutat Meridiana
- 56 Vallbona
- 57 La Trinitat Vella
- 58 Baró de Viver
- 59 El Bon Pastor
- 60 Sant Andreu
- 61 La Sagrera
- 62 El Congrés i els Indians
- 63 Navas
- 64 El Camp de l'Arpa del Clot
- 65 El Clot
- 66 El Parc i la Llacuna del Poblenou
- 67 La Vila Olímpica del Poblenou
- 68 El Poblenou
- 69 Diagonal Mar i Front Marítim del Poblenou
- 70 El Besòs i el Maresme
- 71 Provençals del Poblenou
- 72 Sant Martí de Provençals
- 73 La Verneda i la Pau

Font: elaboració pròpia a partir de dades publicades pel servei d'estadística de l'Ajuntament de Barcelona.

9. CONCLUSIONS

Tenint present la gravetat generalitzada de la situació social actual a tot Catalunya, la ciutat de Barcelona s'erigeix com un dels àmbits que millor està fent front a la crisi. Si més no, això és el que mostren els principals indicadors en matèria d'ocupació i activitat econòmica que s'han analitzat en aquest estudi, i que denoten un menor impacte de la destrucció d'ocupació i de l'augment de l'atur en relació amb altres territoris. Les claus principals que expliquen aquest fenomen serien, d'una banda, l'existència d'un mercat de treball més flexible internament que ha sabut adaptar-se a la nova situació destruint menys ocupació; aquesta circumstància ha estat possible gràcies al grau d'implantació d'un model econòmic força terciaritzat, resultat d'un procés de transformació que es va iniciar durant la dècada dels noranta (Marrero, 2003; Trullén, Lladós i Boix, 2002) i que s'ha accelerat amb la recessió econòmica. D'altra banda, cal assenyalar també l'eficiència del sistema productiu de Barcelona, molt més diversificat i orientat als mercats exteriors que el d'altres territoris (Trullén i Galetto, 2012). A més, un altre element que cal tenir en compte —i que corregeix en certa forma les disparitats entre el lloc de residència de la població ocupada i el lloc on es realitza la feina que inevitablement incorporen gran part dels indicadors laborals de la ciutat de Barcelona— és que la composició social de la capital es caracteritza, en termes generals, per un perfil poblacional més qualificat que en altres territoris. Aquest tret també podria ajudar a explicar algunes de les diferències entre els efectes socials que s'han desencadenat arran de la crisi econòmica, en la mesura que la població qualificada ha estat un dels segments socials menys afectats. Tanmateix, l'elevada proporció de l'atur de naturalesa estructural, l'augment de la temporalitat i de la pobresa laboral constituïrien alguns dels efectes de la consolidació del postfordisme com a nou model d'organització productiva. La tendència observada a la ciutat de Barcelona fa pensar que, si no hi ha un canvi

radical en la regulació del mercat laboral, la temporalitat i, en conseqüència, la precarietat laboral puguin tornar a créixer molt un cop la recessió econòmica doni peu a una nova fase de creixement.

El procés de recessió econòmica ha posat també de manifest les conseqüències que té sobre la població un model residencial basat en la propietat i en la mercantilització del dret a l'habitatge —ahora a l'origen mateix de la situació actual de crisi—. En aquest sentit, el predomini dels habitatges de lloguer a Barcelona en relació amb altres territoris, situa la ciutat com un model residencial també més sostenible, amb un nivell d'endeutament dels ciutadans inferior. No obstant això, el lloguer *per se* no soluciona les dificultats d'accés a l'habitatge si no va acompanyat d'una política decidida i efectiva en aquesta matèria que exerceixi un cert control sobre els preus, evitant que quedin sotmesos a les dinàmiques del mercat com fins ara. Actualment, els preus del lloguer a Barcelona són elevats i cada vegada hi ha més població jubilada que haurà de continuar pagant el seu habitatge, la qual cosa pot generar un gran problema en un futur proper. Per últim, un altre aspecte a considerar és que els efectes que provoca una crisi d'ocupació sobre el risc de pobresa i la distribució de les rendes familiars estan mediatitzats per la política de prestacions i subsidis públics. En aquest sentit, la ciutat presenta percentatges de reducció de la pobresa lleugerament superiors a la resta de territoris, tot i que el sistema de prestacions és igual arreu del territori català. La proximitat i l'accessibilitat dels serveis d'atenció i suport a les persones a la ciutat podria explicar el diferencial observat, malgrat que caldria una anàlisi més aprofundida sobre aquesta qüestió per poder acabar de confirmar-ho.

En tot cas, malgrat que, com s'acaba d'explicar, la ciutat de Barcelona estaria suportant millor la crisi que, per exemple, el conjunt de la província de Barcelona i de Catalunya, resulta evident que

l'impacte social de la recessió econòmica també ha comportat una greu erosió de la cohesió social a la capital catalana, caracteritzada principalment per:

Augment de l'atur i dèficits en la protecció social de la desocupació

Com a conseqüència del gran procés de destrucció d'ocupació, la taxa d'atur a Barcelona s'ha doblat (del 7,4% al 16,9%). Gairebé el 42,6% de l'atur que registra la ciutat l'any 2011 té un origen estructural; el 13,1% estaria relacionat amb l'augment de la població activa i el 44,3% seria conseqüència directa de la destrucció de llocs de treball durant el període de recessió. A Barcelona, la població aturada que fa 12 mesos o més que busca feina ha passat entre el 2006 i el 2011 del 36,4% al 59,7%. Això és, l'any 2011 gairebé 6 de cada 10 aturats de la ciutat ja feia més d'un any que eren a l'atur.

L'evolució entre el 2006 i el 2011 està marcada per l'augment de les llars on algun dels seus membres actius o tots, en el cas més extrem, estan aturats. Aquest augment de llars amb membres aturats té efectes devastadors en el risc de pobresa i en la seva cronificació.

Les persones desocupades residents a la ciutat que no reben cap tipus de prestació malgrat que han treballat amb anterioritat s'han doblat en termes absoluts (de 35.100 a 79.200 persones). Ara bé, en termes relatius, la població aturada que no rep cap tipus de prestació s'ha reduït (del 63,9% al 59,9%), la que rep prestacions de naturalesa contributiva s'ha mantingut i, finalment, s'observa un augment de les prestacions de caràcter assistencial del 2% al 5,2%. D'aquestes dades se'n dedueix una cobertura pública de la desocupació més assistencial respecte a la darrera fase de creixement econòmic.

Augment de la temporalitat i de la pobresa laboral

Malgrat que, en el període de crisi, la temporalitat de l'ocupació ha disminuït

en termes relatius a Espanya i Catalunya per l'expulsió del mercat de treball dels assalariats menys protegits laboralment, la ciutat de Barcelona, immersa en unes dinàmiques d'activitat molt diferenciades, en constitueix una excepció. En el període 2006-2011 s'ha registrat un descens de la proporció d'assalariats amb contractes indefinits (del 78,0% al 75,6%) i un increment de les contractacions temporals (del 19,0% al 22,1%).

La pobresa laboral afecta el 12,8% dels ocupats residents a la ciutat (89.300 persones aproximadament) i el percentatge d'ocupats que viuen amb rendes inferiors al llindar de risc de pobresa s'ha duplicat d'ençà de l'any 2006.

Impacte desigual dels costos associats a l'habitatge principal

A Barcelona, el 21,9% de les llars pateixen una sobrecàrrega de despeses associades a l'habitatge, això és, es tracta de llars que dediquen més del 40% de la renda anual de la llar a l'habitatge. Tanmateix, la distribució del sobre esforç econòmic que han de realitzar les famílies per accedir o mantenir l'habitatge és desigual i les famílies amb les rendes més baixes són les que acumulen els nivells de sobrecàrrega més elevats, posant en evidència la manca de polítiques d'habitatge que garanteixin una accessibilitat a l'habitatge més igualitària.

El percentatge de persones pobres a la ciutat es multiplicaria per dos (del 18,3% al 36%) si es descomptés de la renda la part destinada a l'accés o al manteniment de l'habitatge. La població de 35 a 64 anys, amb fills dependents, que ha accedit a l'habitatge més tardanament i en plena formació de la bombolla immobiliària, és la més vulnerable. L'elevada taxa de pobresa després dels costos de l'habitatge de la població de 65 i més anys posa en evidència la relació asimètrica entre les despeses de l'habitatge —tant pel que fa als preus dels serveis com als preus de lloguer— i la quantia de les pensions.

Les situacions de privació material s'intensifiquen i s'agreugen en relació amb la despesa en habitatge.

La vigència de la solidaritat familiar i relacional en temps de crisi

Gairebé 3 de cada 4 persones de la ciutat amb dificultats econòmiques demanen ajuda a familiars que resideixen a altres llars, la qual cosa mostra que la solidaritat intergeneracional en forma de recursos econòmics té lloc de dalt a baix, és a dir, de les generacions més grans a les més joves. El 6,8% de la població de 16 anys i més que ha tingut problemes monetaris no ha demanat ajuda a ningú (aproximadament 12.000 persones).

Gairebé el 80% dels residents a Barcelona que ha patit pèrdua o manca de feina (el 12,4% dels barcelonins de 16 anys i més) ha confiat en la xarxa relacional o familiar per sortir-se'n.

Barcelona, municipi ric i desigual

La població barcelonina concentra uns nivells de renda familiar disponible mitjana superiors als del conjunt de la població de la província i als de Catalunya. L'any 2011 la renda disponible mitjana de les llars a Barcelona és de 29.665 euros anuals. Per persona, la renda disponible se situa en 12.175 euros anuals, i per unitat de consum en 17.748 euros anuals.

La ciutat de Barcelona s'erigeix com el territori més desigual segons el coeficient de Gini (0,346), i se situa per sobre de la província de Barcelona, de Catalunya, d'Espanya i d'altres països europeus com ara el Regne Unit.

La desigualtat a la ciutat de Barcelona s'explica en gran mesura per l'allunyament de les rendes superiors de la renda mediana de la població, mentre que al conjunt de Catalunya la dispersió de rendes es produeix entre la mediana i la part inferior de la distribució.

Augment de la pobresa monetària i especialment de la pobresa greu

En el període 2006-2011 s'ha produït un increment del risc de pobresa entre la població barcelonina, malgrat que aquest augment ha estat diferent en funció de la intensitat de la pobresa mesurada. La proporció de població en risc de pobresa, calculada a partir dels estàndards acceptats oficialment a escala europea —amb rendes situades per sota del 60% de la mediana de la distribució total de la renda personal disponible equivalent— ha augmentat a la ciutat 2,5 punts percentuals (del 16,1% al 18,6%). El creixement ha estat més dràstic per a la pobresa greu —estimada a partir del llindar de risc de pobresa fixat en el 30% de la mediana de la distribució total de la renda personal disponible equivalent—, que s'ha multiplicat per quatre per a la població de 16 anys i més de Barcelona d'ençà de l'any 2006 (de l'1,2% al 4,8%).

Transformació del rostre de la pobresa

La feminització de la pobresa, tan evident a la ciutat de Barcelona fa uns anys, vinculada al posicionament de les dones en el treball productiu i reproductiu, s'ha atenuat en aquest context de crisi econòmica. En aquest sentit, les taxes de pobresa a la ciutat de Barcelona han augmentat per a ambdós sexes però especialment per als homes, i han passat del 13,4% al 17,4%.

Considerant la població en diferents grups d'edat, s'observa la vulnerabilitat de la població més jove de la ciutat per sobre de la resta de població, ja que la taxa de risc de pobresa monetària és del 20,4% per als menors de 16 anys i del 20,6% per a la població de 16 a 34 anys. La taxa de risc de pobresa de les persones de 65 anys i més de la ciutat s'ha reduït 9 punts percentuals entre l'any 2006 i l'any 2011 (del 28,1% al 19,0%), mentre que la de la població de 16 a 34 anys s'ha doblat (del 10,6% al 22,1%) i la de la població de 35 a 64 anys també ha augmentat tot i que en menor proporció

(del 13,1% al 16,4%). La destrucció de l'ocupació i la moderació salarial registrada d'ençà dels inicis de la crisi expliquen aquesta mudança dels perfils de la població pobra atenent a l'edat.

L'augment del risc de pobresa de les llars on viuen infants dependents vinculat a la crisi econòmica s'evidencia a les dades analitzades. Tant per a les famílies monoparentals com per a les biparentals, la taxa gairebé s'ha duplicat. En menor mesura, també ha empitjorat la situació econòmica de les persones que viuen soles, i que presenten taxes de risc de pobresa del 18,3% al 22,2% l'any 2011. Per contra, la proporció de persones que viuen en llars sense infants dependents amb rendes inferiors al llindar de pobresa ha disminuït en el període analitzat (del 18,9% al 15,7%) malgrat que representen el 46,6% de la població pobra a la capital catalana.

Increment de la polarització social entre barris de Barcelona

La crisi econòmica i financera està contribuint força a la polarització social de la ciutat, fent més profundes encara les esquerdes ja existents entre els barris rics i pobres del municipi durant el període de creixement econòmic. Els barris que mostren unes afectacions més importants per la crisi i que presenten una situació de vulnerabilitat social més elevada actualment se situen a l'extrem nord de la ciutat (Ciutat Meridiana, Vallbona, Trinitat Vella).

10. BIBLIOGRAFIA

- AYALA, L.; AZPITARTE, F.; BÁRCENA, E.; CANTÓ, O.; GRADÍN, C.; FERNÁNDEZ, A.; GARCÍA, A.; JURADO, A.; MARTÍN, G.; MARTÍNEZ, R.; NAVARRO, C.; PÉREZ, DEL RÍO, C.; SASTRE, M. (2008). «Desigualdad, pobreza y privación», a RENES, V. (coord.). *VI Informe sobre exclusión y desarrollo social en España*, p. 87-172. Madrid: Fundación Foessa.
- CALVO, M.J. (2007). *Distribució territorial de la Renda Familiar per Càpita a Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- CARBONERO, M. A. (2010). «La precariedad y la exclusión por el empleo» a M. LAPARRA i B. PÉREZ (eds.). *El primer impacto de la crisis en la cohesión social en España*, p. 117-157. Madrid: Fundación Foessa.
- COLAU, A.; ALEMANY, A. (2012). *Vidas hipotecadas*. Barcelona: Angle Editorial.
- LAPARRA, M. (2006). *La construcción del empleo precario. Dimensiones, causas y tendencias de la precariedad laboral*. Madrid: Fundación Foessa.
- LAPARRA, M. (2010). «Los huecos de la protección social en España», a M. LAPARRA i B. PÉREZ (eds.). *El primer impacto de la crisis en la cohesión social en España*, p. 353-405. Madrid: Fundación Foessa.
- LAPARRA, M.; PÉREZ, B. (coords.) (2012). *Crisis y fractura social en Europa: Causas y efectos en España*. Barcelona: Obra Social "La Caixa."
- LEAL, J. (2010). «La formación de las necesidades de la vivienda en la España actual», a J. LEAL (coord.). *La política de vivienda en España*, p. 15-50. Madrid: Editorial Pablo Iglesias.
- MARRERO, I. (2003). «¿Del Manchester catalán al Soho barcelonés? La renovación del barrio del Poblenou en Barcelona y la cuestión de la vivienda». *Scripta Nova. Revista Electrónica de Geografía y Ciencias Sociales*, núm. 7(146).
- MUÑOZ DE BUSTILLO, R.; ANTÓN, J.-I. (2011). «From the highest employment growth to the deepest fall: Economic crisis and labour inequalities in Spain», a D. VAUGHAN-WHITEHEAD (ed.). *Work inequalities in the crisis: evidence from Europe*, p. 393-444. Cheltenham: Edward Elgar.
- MURIEL, A.; SIBIETA, L. (2009). *Living Standards During Previous Recessions*. Londres: Institute for Fiscal Studies.
- NAVARRO, V.; CLUA-LOSADA, M. (2012). *El impacto de la crisis en las familias y en la infancia*. Barcelona: Ariel.
- RODRÍGUEZ, J. (2009). «Políticas de vivienda en un contexto de exceso de oferta». *Documentos de trabajo*, núm. 155/2009, p. 1-77. Madrid: Fundación Alternativas.
- RODRÍGUEZ, J. (2010). «La demanda de vivienda y el esfuerzo económico», a J. LEAL (coord.). *La política de vivienda en España*, p. 51-100. Madrid: Editorial Pablo Iglesias.
- SARASA, S. (2008). «Old-age Pensions in Spain: Recent Reforms and Some of Their Consequences for the Risk of Poverty», *Social Policy & Administration*, núm. 42(2), p. 197-210.
- SARASA, S.; PORCEL, S.; NAVARRO-VARAS, L. (en premsa). «L'impacte social de la crisi a l'Àrea Metropolitana de Barcelona i a Catalunya. Primers resultats de l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2011». *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona*.
- TRULLÉN, J.; GALETTO, V. (2012). *Per afrontar la crisi: la metròpoli de Barcelona. Anuari Metropolità de Barcelona 2011*. Barcelona: Àrea Metropolitana de Barcelona i Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona.
- TRULLÉN, J.; LLADÓS, J.; BOIX, R. (2002). «Economía del conocimiento, ciudad y competitividad». *Investigaciones Regionales*, núm. 1, p. 139-161.

**Qualitat de Vida,
Igualtat i Esports**

Desigualtat social
i pobresa a la ciutat
de Barcelona en
temps de crisi

BCN

**Desigualtat social i pobresa a la ciutat
de Barcelona en temps de crisi**